

KARL GYLDENSTUBBE

**TKS-e (tsiviil kohtupidamise seaduse)
eelnoõu : ajalooline ja kriitiline ülevaade
tema allikate ja sisu kohta**

Tallinn : [s.n.]
1932

Tartu Ülikooli Raamatukogu: A-8419

Trükise digitaalkoopia ehk e-raamatu tellimine (eBooks on Demand (EOD)) –miljonid raamatud vaid hiireklõpsu kaugusel rohkem kui kümnes Euroopa riigis!

Täname Teid, et valisite EOD!

Euroopa raamatukogudes säilitatakse miljoneid 15.–20. sajandi raamatuid. Kõik need raamatud on nüüd kättesaadavad e-raamatuna — vaid hiireklõpsu kaugusel 24 tundi ööpäevas, 7 päeva nädalas. Tehke otsing mõne EOD võrgustikuga liitunud raamatukogu elektronkataloogis ja tellige raamatust digitaalkoopia ehk e-raamat kogu maailmast. Soovitud raamat digiteeritakse ja tehakse Teile kättesaadavaks digitaalkoopiana ehk e-raamatuna.

Miks e-raamat?

- ⇒ Saate kasutada standardtarkvara digitaalkoopia lugemiseks arvutiekraanil, suurendada pilti või navigeerida läbi terve raamatu.
- ⇒ Saate välja trükkida üksikuid lehekülgi või kogu raamatu.
- ⇒ Saate kasutada üksikterminite täistekstotsingut nii ühe faili kui failikomplekti (isikliku e-raamatukogu) piires.
- ⇒ Saate kopeerida pilte ja tekstiosi teistesse rakendustesse, näiteks tekstitötlusprogrammidesse.

Tingimused

EOD teenust kasutades nõustute Te tingimustega, mille on kehtestanud raamatut omav raamatukogu. EOD võimaldab juurdepääsu digiteeritud dokumentidele rangelt isiklikel, mittekommertseesmärkidel. Kui soovite digitaalkoopiat muuks otstarbeks, palun võtke ühendust raamatukoguga.

- ⇒ Tingimused inglise keeles: <http://books2ebooks.eu/odm/html/utl/en/agb.html>
- ⇒ Tingimused saksa keeles: <http://books2ebooks.eu/odm/html/utl/et/agb.html>

Rohkem e-raamatuid

Seda teenust pakub juba tosin raamatukogu enam kui kümnes Euroopa riigis.
Lisainfo aadressil: <http://books2ebooks.eu>

T. K. S-e
(tsiviil kohtupidamise seaduse)
eelnõu.

Ajalooline ja kriitiline ülevaade tema allikate
ja sisu kohta.

Kokku seadnud

K. GYLDENSTUBBE

Kohtupalati tsiviildepartemangu esimees,
T.K.S. eelnõu väljatöötamise
komisjoni liige.

Tallinn, 1932.

T. K. S-e
(tsiviil kohtupidamise seaduse)

eelnõu.

Ajalooline ja kriitiline ülevaade tema allikate
ja sisu kohta.

Kokku seadnud

K. GYLDENSTUBBE

Kohtupalati tsiviildepartemangu esimees,
T.K.S. eelnõu väljatöötamise
komisjoni liige.

Tallinn, 1932.

A/S „ÜHISELU“ TRÜKK, TALLINN.

„La justice est la loi des lois, la souveraine des souverains. Elle oblige les gouvernements comme les sujets, et les gouvernements absolus comme les gouvernements libres. Il n'y a point de la nécessité contre la justice parceque, selon les belles paroles de Bussuet, il n'a point de droit contre le droit.“

Roger Collard.

„Õiglus (justiits) on seaduste seadus, suveräänide suverään. Ta kohustab valitsusi niihästi kui kodanikke ning absoluutseid valitsusi, niisamuti kui vabariike. Ei ole olemas hädavajadust õigluse vastu, sest ei ole, Bossuet ilusa sõna järele, õigust õiguse vastu.“

See ütetus, mis kadunud prof. Foinitsky on oma KKS kursusele ette seadnud, on seetõttu õigusteadlaste paljudele põlvedele teenäitajaks olnud; teda ei või mitte küllalt sagedasti meele-tuletada.

SISUKORD.

	Lk.
1. Sissejuhatus	9
2. Eelnõu allikate omavaheline suhtumine . . .	11
3. 1864. a. ustavid	14
I. Ajalugu: ülesanne	15
Selle tähtsus	15
Töö täitjad	16
Tööde käik	18
1864. a. ustavide võrdlus kaasaegsete sea-	
dustikkudega	21
Sardiini riigi protsess	23
Prantsuse protsessi seadus	25
Saksa gem. Protsess ja 1877. a. Z. P. O.	31
Järeldused	33
II. Põhimõtete sisu:	36
Kohtuvõimu eraldamine administratiivvõi-	
must	37
Selle uuenduse mõju provintsiaal elus . .	39
Kokkupõrgete aine	40
Riigi vastutus ametnikkude tegevuse eest .	41
Lahutuse kriitika	45
Meie K. A. S. eelnõu	46
Kohtunikkude iseseisvus	49
Taandamatus	52
Vanaduse piiri ülesseadmine	53
Ameti ärakaotamine	54
Järevalve ja distsiplinaar vastutus . . .	55
Ülemusline vahekord	58
Riigikohtu seadus	60
Aineline rippumatus: mitme ametipidamise	
keeld	62

	Lk.
Palk ja pension	63
Karjeer, elatistimum	66
Materiaalse töö kindlaks tegemine	69
Kummagi poole ärakuulamine (Beiderseitiges Gehör)	70
Avalduse tagasivõtmatust	71
Vabadus tõenduste esitamiseks	71
Tõenduste hindamise vabadus	75
Suulisus, vahenditus, avalikkus	79
Tsiviil kohtupid. seaduse iseärsused	82
Võistluse printsiip korrelaatidega	83
Kohtu organisatsioon	85
Kohtu kolleegiumide koosseis, instantsid	87
4. 9. juuli 1889. a. reformi seadus	89
Manasseini revisjon	89
Reformi raskused	89
Riigi Nõukogu kiitus	90
Reformi mõju T. K. S-le	91
5. Muravjevi komisjoni projekt	95
Komisjoni asutamise ajaloolised põhjused	95
Komisjoni töö saatust	97
T. K. S. projekti eriline seisukord	98
Gassmanni töö ülevaade	99
T. K. S. süsteem	99
Põhilused	101
§ 706 ¹	103
Toimetuse lihtsustamine, kiirendamine ja odavamaks tegemine	106
Täitmise toimetust	109
Hoiukorra toimetust	112
6. Meie 1927. a. Komisjon ja tema eelnõu	114
Koosseis	114
Suhtumine Vene projektile	115
„Riiklikkuse“ vool	116
Tsiviil- ja administratiivkohtute vahetust	117
Komisjoni ülesanne	117
Alluvus ja alluvusvaidlused	118
Volinikud, nõudepalve, nõudehind	120
Kohtusse kutsumine	121

	Lk.
Üksikkohtuniku toimetused	123
Tõendised	123
Tunnistajate taandus	124
Äriraamatud	126
Nõude kindlustamine	127
Toimetuse peatamine	129
Otsus	130
Tagaselja otsus; otsuse seadusjõud; eeltäitmine; protokollid; apellatsiooni kord	131
Erikaebused	133
Otsuste tühistamine	133
Tähtajad	134
Kohtukulud	134
Jaoskonna kohtu toimetused	134
Täitmistoimetuse üldeeskirjad	135
Rahalised sissenõudmised	138
Vara sundüleandmine	142
7. Soovitavad muudatused (parandused)	143
I. T. K. S. § 2	143
II. Tähtajalised ja tingitud nõuded	158
III. Eelnõu § 50 saade § parand.	160
IV. Alluvus vaidlused	160
V. Eelnõu § 115, 649 välja heitm., 772 parand.	171
VI. Eelnõu § 118 parand. (nõudehind)	171
VII. Eelnõu § 186 ümberpaneku parand.	171
VIII. Eelnõu § 188 juure sanktsiooni sissevõtmine	172
IX. Eelnõu § 225 täiendamine	173
X. Eelnõu § 260 „tõepärasus“ — „tõenäolisus“	173
XI. Eelnõu § 397 (taandused) täiend. T. K. S. § 1822-ga	174
XII. Eelnõu § 419 täiend. TKS § 595 esim. lausega	174
XIII. Eelnõu § 428 (käendus) parandamine	175
XIV. Eelnõu § 480 ja 492' (3. isiku osav.)	175
XV. Eelnõu § 544 (kohtukulud)	177
XVI. Tagaselja otsused	178

	Lk.
XVII. Vene proj. §§ 1143—1145, 1147—1153, eelnõu §§ 1047—1050 (kohtuprist. määramine kohtuotsuste täitmiseks) .	185
XVIII. Vene proj. §§ 1577—1581, eelnõu § 1421 ¹ —1421 ⁵ (3. isiku sekkaastu- mine täitmistoimetusse)	193
XIX. Pillajate kohta käiva peatüki pealkirja parandamine	196
XX. Eelnõu § 1560 väljaheitmine	197
XXI. B. E. S. § 33—40, 94	204
8. Lõppsõna	205

1.

Käesoleva (1932) aasta algul saadeti laiali huvitatuile ja asjatundlikele asutistele ning isikutele eestistatud tsiviil kohtupidamise seaduse eelnõu.

Eelnõu sisaldab 1805 §§ ning on seega kõige suurem seaduse kava, mis seni Eesti iseseisvuse ajal on välja töötatud.

Selle eelnõu välja töötanud komisjoni töö intensiivsusest tunnistab asiolu, et komisjon ei tarvitanud selle ja sellega seoses olevate tööde — (konkursi seaduse, konkursi ärahoiu kokkuleppe seaduse, kinnistusasjade toimetamise seaduse ja mõnede muude väiksemate seaduste eelnõude) — lõpule viimiseks mitte rohkem, kui umbes 4 aastat (1927. a. 25. septembrist kuni 1931. a. 19. novembrini).

Ma ütlesin küll „lõpule“ viimiseks, kuid õien-dan: see sõna ei ole muud midagi, kui euphemistiline ütetusviis.

Tegelikult lõpetas komisjon oma töö jooksva aasta krediitide otsasaamise ning tulevaseks aastaks krediitide uuendamise võimatuse surveil ilma laialisaadetud eelnõu kohta arvamuste avaldamiseks määratud tähtaega (1. aprill 1932. a.) äraootamata, ega üldse kolmandat lugemist pi-

damata, sest paljundatud eelnõu läbivaatamine komisjoni poolt, mis sündis aja jooksul 1931. a. 13. oktoobrist kuni 12. novembrini, oli ainult päev enne seda komisjoni liikmetele kätte antud teksti korrektuuri pidamine eesmärgiga, et kindlaks teha, kas vahe ajal toimetatud keelelisel ümberredigeerimisel teksti mõte ei ole kannatanud, kas tekstis olevate saate paragrahvide numbrid vastavad uuele numeratsioonile ja kõrvaldada muid võimalikke väliseid puudusi. Eelnõu sisule viimane käekülgepanek pidi kirjeldatud tingimusil sunniviisil ära jääma, samuti kui ära jäi ka komisjoni poolt seletuskirja kokkuseadmine.

Olgu mul selle tõttu lubatud esineda avalikkuse ees eelolevate märkmetega puuduva seletuskirja üldjoontes asendamiseks ja üksikute muudatuste soovitamiseks, millised normaaloludel oleks tulnud esitada komisjonile 3. lugemisel, ning ühtlasi anda mõnd seletust komisjoni käes tarvitada olnud tööabinõude ja tema rüppes valitsenud mõtte voolude kohta lootuses, et need võiksid, olgugi ehk ainult vähesel määral, kaasa aidata komisjoni poolt tehtud töövilja õigele arusaamisele ja hindamisele.

2.

Eelnõu allikate omavaheline suhtumine.

Avades 1927. a. 25. septembril tsiviilkohtupidamise väljatöötamise komisjoni esimese koosoleku ja olles ette lugenud Vabariigi Valitsuse otsuse 13. septembrist, millega komisjon asutatud, tähendas kohtuminister, et uue seaduse eelnõu väljatöötamine peab sündima maksva seaduse alusel, kusjuures komisjonil on õigus kas suurema või vähema ulatusega muudatusi ette võtta.

Maksva tsiviilkohtupidamise seaduse moodustavad: 64. a. „ustavid“ ühes hilisemate, väiksemate täienduste ja muudatustega, milledega „ustavid“ maksma pandi Balti maades.

Komisjonile tema tööalgamisel ministri poolt Valitsuse nimel antud näpunäidet — tol ajal oli riigivanemaks tuntud kohtu tegevuse suur asjatundja ja kohtuasutistele heasoovija — tuleb tervitada kui väga õnnelikku, sest vaevalt võiks leida teist eeskujut, mis parem ja täielikumalt teostaks seadusandlusele Põhiseaduse §§ 68—74 antud juhendi, et õiguse mõistmist teostavad kohtud peavad olema omas tegevuses rippumatud.

Nende ridade eesmärgiks on peale kõige muu põhjendatult ära näidata neile kohtutegelastele, kellel oma töö juures ei ole olnud juhust lähemal viisil kokku puutuda teiste kultuurriikide kohtu korralduse ja tsiviilprotsessi seadustega, et tähendatud ustavid sel kujul, nagu nad kuni viimase ajani maksvad olnud, on monumentaalne kunstteos, mille kujundamine on korda läinud tänu iseäraliselt soodsatele tingimustele, mis valitsesid nende loomise ajal ja mis ajaloos tihti ei kordu, et need ustavid mitte ainult nende loomise ajal olid parim Europa riikides olev kohtukorralduse seadus, vaid et nad hoidsid selle omaduse alal suurelt osalt — ja iseäranis tsiviilkohtu alal ilmtingimata — kuni maksvuse kaotamiseni Venes.

Puudused, mis loomulikult ka ustavidel olid, kui iga inimese teosel, ei puuduta nende aluseks pandud põhimõtteid, vaid neil on, nagu meie allpool seda näeme, puht tehniline iseloom, kuna nad on tingitud ustavide kokkuseadmisel kohtutegeluse tulemuste puudumisest endise aja eest.

45% eelnõus sisalduvaid paragrahve reprodutseerivad muutmatult maksva seaduse nende tema mõlemate allikate kujul.

Kolmas eelnõu suur allikas on 1900. a. trükkis ilmunud nõndanimetatud Muravjevi — tolleaegse kohtuministri — komisjoni poolt, mis oli loodud kohtuasjanduse kohta käivate seaduste revideerimiseks, väljatöötatud projekt. See projekt piirdus tsiviilkohtupidamise seadustiku kava suhtes maksva seaduste tehniliste puuduste kõrvaldamisega, ilma tema põhimõtteid puutumata.

Umbes 35% eelnõu paragrahvidest on selle komisjoni redaktsioonis üle võetud.

Ainult ülejäänud 20% paragrahve on uued ja nimelt tuginevad suurem osa neist ikkagi maksva seaduse ja vene projekti normidele ümbertöötatud kujul, kuna üksnes väiksem osa (umbes 8%) on mujalt ammutatud.

Peatun kõige pealt tähendatud 3 suure allika iseloomustamisel.

3.

1864. a. ustavid.

I. Ajalugu.

1914. a. novembrikuus pühitseti Venemaal ustavide maksvuse 50. aastast juubelit. Sel puhul trükkis ilmunud tööd annavad rikkaliku materjali ustavide hindamiseks. Nende hulgas leidub esiplaanil kohtuministeriumi poolt valmistatud ametlik väljaanne: „20. novembri 1864. a. kohtuustavid 50 aasta eest.“

Endine Vene Kohtuminister Tscheglovitov ütleb selles teoses: „20. novembri 1864. a. kohtuustavide tähendus on määratu suur meie ühiskondlikes ja riiklikes elus. See on meie ajaloos üks tähtsamatest seadusandlistest aktidest, mis iseloomustab kogu eepi.“*)

Need sõnad ei ole liialdatud, kui silmas pidada ühelt poolt seda eesmärki, mida seadusandja tahtis kätte saada selle seadusandlise aktiga ning

---

*) »Значение Судебныхъ Уставовъ 20 ноября 1864 г. въ нашей общественной и государственной жизни громадно. Это одинъ изъ величайшихъ законодательныхъ памятниковъ въ нашей исторіи, который характеризуетъ цѣлую эпоху.«

teiselt poolt seda vaimu, milles seaduse eelnõu kokkuseadjad täitsid nende peale pandud ülesannet. Keisri ukasis 20. novembrist 1864. a., mille juures avaldati kohtuustavide seadus, on öeldud, et *reformi ülesandeks* oli „kinnitada rahva seas seda lugupidamist seaduse vastu, ilma milleta võimata ühiskondline heaolu ja mis alati peab juhtima iga ühe tegevust, kõrgematest kuni alamateni,“ *) — teiste sõnadega, reformi sihiks tunnustati niihästi kodanikkude kui ka võimukandjate tegevuse ainsamaks juhtnööriks — seaduslikkus.

Oleks otstarbeta püüda vastamisi ära kaaluda üksikute riikliste ülesannete võrreldavat tähtsust. Nende tähtsus on suhteline ja muutlik, sõltudes neist tingimustest, milledes antud momendil püsib riik, kui tervik. Palju kasulikum on selgitada seda osa, mida mängib riigielus ülesandele vastav funktsioon, kuna sellest isenesest võib järeldusi teha ka ülesande tähtsuse kohta üldiselt ja in concreto antud oludes.

Inimsoole on omane keskajalise teaduse terminoloogia järele nõndanimetatud „apetitus societatis“. Täielikult inimesed võivad teostada omi majanduslikke ja vaimlisi otstarbeid ainult ühiskondlises kooselamises. Kooselamise korra aga normeerib õigus. Viimane on ühiskonna eeldus. Ilma õiguseta ei ole ühiskonda, kuna õigus on olemas ka väljaspool ühiskonda.

---

*) »Утвердить въ народѣ то уваженіе къ закону, безъ коего невозможно общественное благосостояніе и которое должно быть постояннымъ руководителемъ дѣйствій всѣхъ и каждаго, отъ высшаго до низшаго.«

Kodanikkude ülespidamine võib olla kooskõlas juriidiliste normidega — seaduspärane, või mitte kooskõlas juriidiliste normidega — seadusvastane.

Tähendatud olud sunnivad ühiskonda moodustama organeid, kellede funktsion — õigusekorda alal hoida ja rikutud õigust jalule seada, ja kelledele selle jaoks kätte usaldatakse Montesquieu sõnade järgi „cette puissance de juger si terrible parmi les hommes“. Need organid on kohtud.

Nii siis oli seadusandja poolt ustavide kokkuseadjaile tehtud ülesandeks anda oma töö läbi kohtuile abinõusid ja teid, mis võimaldaksid neile rahvas ära hävitada omavoli ja maksuma seaduslik kord, ette kirjutades selle seadusandlise aktiga kaasa aidata mitte enam ega vähem, kui korra loomisele, mis vastaks ühiskonna ideaalsele seisundile.

Mis nüüd puutub neisse *isikuisse, kelle peale oli pandud* selle ülisuure *ülesande täitmine*, siis on üldse teada, et Vene kohtu ustavide väljatöötamine langes ajajärku, millal seisma jäänud elu reformeerimise entusiasm enesega kaasa kiskuseltskonna loovaid jõude ning tööle rakendas nende paremaid esitajaid.

Omas juubeli kõnes tuntud advokaat F. Plevako väljendus järgmiselt: „maad valitsev võim kutsus selle ülesande täitmiseks inimesi, kes just selleks vajalisel silmapilgul kui prohvetid olid sündinud, et anduda ausale ja pühale tööle. Uuendamis-ustavide kokkuseadjate kallid ja

unustamata nimed mööduvad meie vaimusilma ees majesteetlikult, särades südametunnistuse puhtuse ja isamaa armastuslise meeoluga.“ *)

Kuid üldiselt seltskonnas valitsenud idealism ei oleks küllaldane olnud, et kindlustada selle ülesande täielikku teostamist. Idealism iseene-
sest ei kõrvalda veel mitte seltskonna üksikute kihtide umbusaldust teine teise vastu, ametkondade omavahelist võistlust ja kadedust ega ka võimukandjate isikute hierarhilist võimuahnust, mis hiljem ustavide ajaloos Venemaal nii suurt osa mängisid, ning ei kaotanud mõju kuni tänapäevani neis riiges, kes pärinud ustavid Venemaalt. Demokraatiline kord isegi teataval määral soodustab neid voolusid. Mitte asjata demokraatia isandad, prantslased, ütlevad: „si quelqu'un excelle parmi nous, qu'il aille exceller ailleurs“.

Ses mõttes oli ülitähtis, et isikul, kelle käes Venes oli koondatud ainuvalitseja piiramata võim, Keiser Aleksander II enesel oli kindel tahe Venemaal ära hävitada omavoli tarvitamist, maksuma panna õiguskord ning selle jaoks, nagu see juba tsiteeritud ukasis öeldud, „ülendada kohtu võimu ja anda temale tarvilikku rippumatust“.**)

---

*) »Руководительная власть земли призвала людей, которые, точно пророки во время свое, точно на то и родились, на то и пришли въ міръ, чтобы отдаться работѣ честной и святой. Дорогія, незабвенныя имена составителей уставовъ обновленія проходятъ предъ нашимъ внутреннимъ зрѣніемъ величавые, блистающіе чистотой совѣсти и патріотически настроеннаго сердца.«

**) »Возвысить судебную власть и дать ей надлежащую самостоятельность.«

Töö selle ülesande täitmise kallal algas Keiser Aleksander II valitsemise esimesist päevist alates. Oli ta ometi ütelnud troonile astumise puhul 19. märtsil 1856. a. antud manifestis „õiglus ja arm valitsegu kohtutes“. Need tööd puutusid kõige pealt politseiorganide vabastamise eeluurimiste toimetamisest kriminaalasjus, et neile organeile võimaldada pühendada ennast täielikult uutele ülesandeile, mis nende peale langesid seoses orjuse ärakaotamisega. Ühtlasi töötas aga Keisri kantselei II osakond välja ka tsiviilkohtupidamise seaduse projekti, mis Keisri käsul 6. juunist 1857. a. anti Riiginõukogu ühendatud departemangude koosolekule arutamiseks. Viimane omal esimesel istungil 15. novembril 1857. a. tegi Keisri kantselei II osakonnale ülesandeks asuda ka veel kohtu asutiste seaduse eelnõu väljatöötamisele.

Need eelnõud, nõndanimetatud Bludovi projektid, olid valmis Riiginõukogus juba 1861. a. Keisri suhtumist sellele tööle iseloomustab juhtum, et kui tema järelepärimise peale minister temale ette kandis, et töö Riiginõukogus ei jõua edasi mõnede ametkondade poolt oma arvamise mitteesitamise pärast, Keiser pahandas ning tegi ettekande peal oktoobrikuul resolutsiooni „määrata selleks tähtaeg mitte hiljem 1. detsembrist.“

Ehk küll Bludovi eelnõud on suurel määral ära tarvitatud allikaina 1864. a. ustavideks, siiski võttis nende arutamisel hoogu arvamine, et nende aluseks pandud põhimõtted ei ole küllaldaselt radikaalsed ja täielikud. See vool väljen-

dus uue Riiginõukogu esimehe v. Gagarini ettekandes Keisrile 1862. a. alul selle üle, et vaja teha ülesandeks Riiginõukogu kantseleile ühes selleks iseäraliselt kutsutud juristidega välja töötada „kaalutlusi nende põhilauseste üle, millede väärtuslikkus on väljaspool kahtlust, on tunnustust leidnud kaasaegse teaduse poolt ning on kinnitatud Europa riikide elamuste ja kogemustega, millised põhilausest peavad kohtu reformi aluseks pandama.“ *) See ettekanne leidis keisri heakskiitmist.

Põhilauseste väljatöötamine pandi Riiginõukogu kantselei peale, kes asus sellele tööle veebruarikuus 1862. a. ning sama aasta aprillikuuks välja töötas põhilausest 3 seadustiku — kohtuasutuse, kriminaal- ja tsiviilprotsessi seaduste suhtes. Veel samal aastal nad said läbi arutatud Riiginõukogus ning kinnitatud Keisri poolt 29. septembril.

Peab ütlema, et XIX sajandi 60 aastate eepohi iseloomustavaks jooneks oli üldse esialgne kavetatsetud reformi ülimate põhimõtete ülesseadmine, ning üle minna alles peale seda reformi üksikasjalisele väljatöötamisele. Nii talitati tol ajal agraarreformi, sõjaväe reformi, rahandusreformi ja t. reformide teostamisel.

Riigi nõukogu kantselei poolt väljatöötatud kohtureformi põhilausest sisaldavad 386 artiklit,

---

*) «Соображенія о тѣхъ главныхъ началахъ, несомнѣнное достоинство которыхъ признано въ настоящее время наукою и опытомъ европейскихъ государствъ и по коимъ должна быть преобразована судебная часть въ имперіи.»

millest tuleb väiksem osa 91 art. kohtuasutuste seaduse, suurim, 157 art., kriminaal kohtupidamise seaduse jaoks; keskkohal seisab tsiviil kohtupidamise seadus 138 artikliga.

Tähendatud põhilause te alusel seaduseelnõude väljatöötamine sai jällegi Riigi kantselei kohuseks tehtud, kes seekord selle ülesande täitmiseks moodustas iseäralise komisjoni, mille liikmeteks peale Riigikantselei ametnikkude sai määratud ka kõrvalisi isikuid autoriteete omal töö alal. See komisjon jagunes 3 seadustiku arvule vastavalt 3 osakonda. Töötamise viis osakondades oli niisugune, et kava valmistasid osade kaupa iseäralised redaktorid ja nende töö arutas läbi esialgu komisjoni osakond. Peale seda esitati eelnõu komisjoni üldkogule. Kohtukorralduse osakond pidas ära 47, tsiviil kohtupidamise seaduse osakond — 91 ja üldkogu 43 koosolekut.

Komisjoni töö kestis natuke rohkem kui 1 aasta. 24. detsembril 1860. a. järgnes keisri käsk, anda valmistatud 3 projekti Riiginõukogule arutamiseks, kusjuures Keiser väljendas soovi, et läbiarutamine ei kehtaks kauem, kui 1864. a. vakantaja alguseni.

Oma esitises komisjoni esimees riigisekretär Butkov muu seas ütles prohvetlisi sõnu: „kõige hoolitsemise ja püüdmise peale vaatamata on tehtud töö kaugel täiusest. . . Kui aga eelnõudes, peale elluviimist möödapääsematult tarvismineval täiendamisel ja parandamisel kohtu tegeluse näpunäidetele vastavalt, — millised praegu täitsa puudusid —, saavad piinlikult alal hoitud

nende aluseks pandud ülimald printsiibid, siis reformi edus ei või mingit kahtlust olla.“

Riiginõukogu keisri ülaltähendatud soovi projekti läbivaatamise lõpptähtaja kohta täita ei suutnud. Nõukogu viimane istung langes 1864. a. 2. oktoobri peale ja 20. novembril keiser kirjutas alla tähendusrikka uusi seadustikke saatva kuulsa käsukirja: „Peale esivanemate troonile astumist oli üks minu esimestest, 19. märtsi 1856. a. manifestis avaldatud soovidest „õiglus ja arm valitsegu kohtutes“. Sest ajast alates ma olen vahetpidamata alati hoolt kannud selle eesmärgi teostamiseks... Läbi vaadates valmistatud projektid ma leian, et nad täiesti vastavad minu soovile luua kohut kiiret, õiguslikku, armulist ja ühetaolist kõigile, ülendada kohtu võimu, anda temale vajalikku rippumatust ja üldse kinnitada rahva seas seda lugupidamist seaduse vastu, millela võimata ühiskondline heaolu ja mis alati peab juhtima igäühe tegevust kõrgematest kuni alamateni.“

Eeltoodust nähtub, et mitte ilma põhjuseta 1884. a. pöörasid mõned seltskondlikud organisatsioonid keisri poole palvega omandada 1864. a. kohtu ustavidele nimetus: Keiser Aleksandri II kohtu ustavid, milline palve tema poja Aleksander III poolt rahuldati.

Võrdleme nüüd ustave sel kujul, nagu nad olid kinnitatud 20 novembri 1864. a., kaasaegsete välismaa seadustikkudega.

XIX sajandi algusest kuni Vene kohtute reformi ajani maailma õpetajateks kohtukorralduse

asjus olid, prof. Foinitzky sõnade järgi, 2 rahvast: Inglis- ja Prantsusmaa.

Endise kohtukorralduse ja inkvisitsiooni protsessi kokkuvarisemine Euroopas sündis Prantsuse revolutsiooni ajal. Ette valmistasid seda sündmust Montesquieu, Voltaire ja Bekkaria tööd. Eeskujuks neile oli Inglise kohtukord, mis Prantsusmaa üle võttis teataval viisil muudetud kujul, kuna täpset ülevõtmist takistasid ühelt poolt Inglismaa institutsioonide omapära-sus ja teiselt poolt mõned Prantsusmaal sissejuurdunud kohtulikud kombed, nagu näiteks tõenduste kogumine iseäralise ametniku kaudu, nende kirjapanek ning organiseeritud prokura-tuuri olemasolu. 1864. a. ustavide 50 a. juubeli puhul välja antud, eelpooltähendatud raamatu kokkuseadjad omalt poolt rõhutavad iseäranis, et ustavid ei sisalda kuskil otsekohest ülevõtmist, või plagiaati kaasaegseist inglise või prantsuse tüüpi seadusandlistest aktest.

Kohtu reformi materjalide hulgas hoitakse alal muuseas 1864. a. komisjoni poolt kokkusea-tud väga huvitav vene, prantsuse, Genfi ning Sardini kuningriigi tsiviilkohtupidamise seaduse artiklite võrreldav tabel. Selle tabeli abil nime-tatud protsessi seaduste §§-de kõrvutamine näi-tab, et Vene ustav paljus olulisis küsimusis lahku läheb võrreldatavate välismaa kodeksitest ja et temas peaaegu ei ole olemas ühtki artiklit, mis sõnasõnalt kokku langeks tähendatud välismaa kodekstite vastavate paragrahvidega, millised kodeksid, nagu sellest järeldama peab, et just nende kohta kokku seati tähendatud võrreldav

tabel, olidki määratud mõnesugusel viisil eeskujuks Vene ustavi kokkuseadmisele.

Näitena olgu ainult tähendatud, et *Sardini riigi protsessi seadus*, mis tsiviilkohtupidamise kokkuseadmise komisjoni esimehe Sarudnõ arvamisel oli kõige parem prantsuse tüüpi olemasolevate protsessi seadusist, läheb lahku Vene ustaviga järgmistes suhetes: rahukohtunikkuudele alluvate asjade toimetus on üldse hoopis teisiti korraldatud, temas puudub kirjalikkuse element, mis Itaalia protsessi seaduses väljendub kohtule kirjalikkude seletuste esitamises (§§ 79, 81) ja üksikajalise žurnaali kokkuseadmises (§ 81); üldkohtute toimetuses puudub protsessi paberite vahetus advokaatide vahel (§ 149), mis lõpeb lõppjärelduste (cedola, conclusions) vahetamisega, millised lõppjäreldused sisaldavad poolte nõudeid (§ 159), ja milliste ettelugemisega algab asja arutamine kohtus (§ 188). Itaalia kodeksis uute dokumentide esitamine on lubatud ainult 8 päeva enne kohtu istungit (§ 166). Lubatakse asja otsustada vande alusel, mis antakse ühe poole ettepanekul (juramentum delatum, § 166, 278 j. t.). Samas kodeksis on ette nähtud (§ 272 j. j.) kohtu poolt parteidele küsimuste ettepanemine, mis sarnastub prantsuse interrogatoire sur faits et articles (§§ 324—336) ning Vene seadusele täitsa tundmata. Edasi on temas kindlaks määratud otsuste mitmed kategooriad, mis täielikult üle võetud prantsuse protsessist (§ 200). Apellatsiooni toimetuses on ette nähtud asja tagasisaatmine esimese kohtu astmele uue otsuse tegemiseks (§ 534), mis otseses vastolus vene kohtupida-

mise seaduse § 772. — Otsustatud asjade uuesti läbivaatamine on võimalik palju laiemal määral kui T. K. S. (§ 557). Täpselt on loetletud „seaduse ilmse rikkumise“ juhud, mis põhjust annavad otsuse kasseerimiseks (§ 588), kusjuures kassatsioon lubatakse mitte ainult poolte palvel, vaid ka prokuröri protestil (§ 594).

On veel palju lahkuminekuid, kuid ka loetletuist on küllalt, et ühineda endise Vene Kohtuministri Tscheglovitovi arvamiselega, et tsiviilkohtupidamise seaduses leitakse läbiviidutena üksnes niisugused protsessi põhimõtted, mis osutuvad üldise inimkonna arengu ning ideede liikumise tulemusteks tähendatud alal, mis pärast neid kvalifitseerida võib loomulistena, nagu olemas on jus naturale.

Kui 1864. a. ustavide kokkuseadjad ühelt poolt kaasaegsetest protsessi seadustest üle võtsid ainult seda, mis moodustab õiguse kultuuri üldinimlisi saavutusi, siis teiselt poolt võib ütelda, et neile, tänu üle riigi võimu üksikute harude seisva kesk võimu protektsiooni keisri isikus, on korda läinud eelpool mainitud umbusaldusest, kadedusest ja hõõrumistest hoolimata, mitte ainult nende poolt väljatöötatud T. K. S-st kõrvaldada mõned puudused, mis olid nendele eeskujuks olnud seadustikkudes, vaid ka süvendada ning järjekindlamalt läbi viia neid põhimõtteid, mis kindlustavad kohtumõistmise võimu õiget funktsioneerimist.

Eelpool olid üles loetud mõned lahkuminekid, mis olemas on T. K. S-e ja prantsuse tüüpi protsessi seaduste vahel, mis kõik on TKS-e kasuks.

Need käisid peaasjalikult tsiviil protsessi detailide kohta.

Tähendan siinkohal veel selle peale, et 1864. a. ustavid on palju laiema aluse peale rajanud kohtumõistmise peatoe — kohtunikkude iseseisvuse, kui *Prantsuse kohtuseadus*.

Selle peale, et Napoleon I ei annud Prantsusmaale tõsist vabadust, tähendas Prantsuse enese kuulus ajaloolane ja philosoph H. Taine, kes nimetas Napoleon I režiimi „philosophilisteks kasarmudeks“.

Venemaal õigusteadlane Kavelin liialdatud väljendamisviisil paneb ühe oma häälekandjale suhu sõnad: „Prantsuse kohtukord on läbi põimitud valskusega. Napoleon tahtis kiskuda administratiivvõimu organite kätte kogu kohtu enda ja protsessi käigu, väliselt alal hoides kohtu täielikku rippumatust ja iseseisvust. Korsiklane lahendas selle ülesande geniaalselt. Revolutsiooni puhul ohjeldamata „isevalitsev rahvas“ heideti võimu alla, temale pandi pähe tugev suukorv; kuid sellele anti rahva vabaduse ilme; selle valskusega on drapeeritud kohtu iseseisvusetus, nii kui Robespierre'i ajal guillotiin oli kaunistatud lilledega“.*)

---

*) »Французскіе судебные порядки насъвозь проникнуты глубокою фальшью. Наполеонъ задался мыслью прибрать весь судъ и весь ходъ процесса къ рукамъ администраціи, сохранивъ за нимъ снаружи весь видъ самостоятельнаго и независимаго суда. Корсиканецъ разрѣшилъ эту задачу геніально. Разнузданный революціею »самодержавный« народъ былъ прибранъ къ рукамъ, — на него былъ надѣтъ крѣпкій намордникъ,

Olgugi, et need sõnad joonistavad teataval määral karikatuuri. Kuid isegi karikatuuris võib ära tunda originaali.

Ütleb ometi teine venelane, endine minister Muravjev, keda liialduses juba süüdistada ei saa: „vene prokuratuur järsult ja kasulikult erineb prantsuse omast. Kõige pealt meie prokuratuuri instituudis isegi varju ei leidu prokuröri segamisest kohtu sisemisse ellu, üleolemisest kohtunikude üle, kiusatusest kitsendada nende rippumatust, ülemuslisest järelvalvest terve rea kohtuametkonnas teenivate isikute üle... hierarhilised omavahelised prokuratuuris teenivate isikute suhted ja neid siduv distsipliin ei kannata määruste puudumise all, mis kindlustavad südametunnistuse vabadust ja veendumuste rippumatust, mille peale ühtelugu kaebavad prantsuse õigusteadlased. Kõige selle tõttu meie prokuratuur ei või saada poliitiliste ning igatahes mittekohtulikkude sihtide teostamise riistaks, nagu see tihti juhtub prantsuse prokuratuuriga“.

Prokuratuuril on Prantsusmaal vali mõju mitte ainult kriminaal-, vaid ka tsiviilasjus. Viimase liigi asjade arv, milledes prokuratuuri esitaja osavõtt sunduslik, on juba ilma selleta suur ja peale selle temale kuulub veel õigus osa võtta igast asjast „dans les quelles il croira son ministère nécessaire“. Proc. civ. art. 83 järele temale kuulub neis asjus kassatsiooni kaebuse andmise õigus teise kohtu astme otsuste peale. Sellest

---

но ему приданъ видъ народныхъ свободъ; этой фальшью драпирована несамостоятельность суда, какъ при Робеспьерѣ гильотина скрашена и украшена цвѣтами.»

nähtub, et Prantsusmaal prokuratuuri instituut on ära kasutatud selleks, et kindlustada administratiivvõimule suuremat mõju kohtute peale, kui see lubatav kohtu iseseisvuse printsiibi järgi.

Teine prantsuse tüüpi protsessiõiguse tähtis puudus, mis vähem silmapaistev ainult selle pärast, et ta puudutab spetsiaalselt ainult Tsiiviilkohtupidamise seadust, seisab selles, et see protsess annab kirjalikkusele ülekaalu. See puudus on kontsessioon, mida seadusandlus ajalooliselt on sunnitud olnud tegema mõjuva kohtulikkude abiorganide (avocats, avoués, notaires) seisu huvidele.

1925. a. hakkas ilmuma ning käesoleval 1932. aastal on lõpule viidud kolmanda väljaandena parim prantsuse tsiiviilprotsessi seaduse kommentaar Glasson, Tissier ja Morel'i koostööl: traité theorique et pratique d'organisation judiciaire, de competence et de procedure civile. Selles teoses öeldakse, k. 1, lk. 54: „meie kohtute organisatsioon on omas tervikus jäänud selleks, millisena selle on asutanud konsulaat ning esimene keisririik; ta on muutumatult üle võetud 1814. ning 1830. a. seadusandliste aktidega ja 1848., 1852. ning 1870. a. põhiseadustega; kolmas vabariik on teda alal hoidnud. Õigust on mõistetud järgimööda keisri, kuninga ning rahva nimel, ilma et kohtute organisatsioon ja tegevus oleks märksa muudetud olnud.“ *)

---

*) „Notre organisation judiciaire est restée dans son ensemble telle que l'ont établie le Consulat et l'Empire; elle a été maintenue par les Chartes de 1814 et 1830, et par les Constitutions de 1848, 1852,

Sellele autorid lisavad juure (l. c. lk. 63, 64): „kindel on, et 1806. a. protsessi seadus ei ole säärast suurt teost, kui 1804. a. eraõiguse kodeks. Kõikidest meie seadustikkudest ta on, võib olla, kõige vähem osa saanud ideede edenemisest, poliitilistest ja sotsiaalsetest muudatustest. Ta ei ole ennast küllalt vabastanud endisest protsessist, millest ta on üldse alal hoidnud keelt ja õpelauseid; ta ei olnud uue kohtu organisatsiooni kõrgusel. Liialdatult öeldi, et ta ei olnud muud, kui 1667. a. seaduse uus parandatud väljaanne, kuid õige on, et ta on kinni pidanud liig paljudest formaalsustest, kirjalikkusest ning tähtaegadest... Et näidata 1806. a. seadustiku arhailist iseloomu, on küllalt nimetada toimetusi, mis käivad kirjaliku juurdluse kohta asja otsustamise ettevalmistamiseks, tunnistajate ülekuulamise, dokumentide ehtsuse läbikatsumise, võltsimise vaidluse lahendamise, pooltele kirjalikkude küsimuste ettepanemise ja äraotsustatud asja uuesti läbivaatamise kohta.“ (**)

1870; la troisième République l'a conservée. La justice a été rendue successivement au nom de l'empereur, au nom du roi, au nom de la nation, sans que l'organisation et le fonctionnement des tribunaux aient été beaucoup modifiés.“

**) „A coup sûr le Code de procédure civile de De tous nos Codes il est peut-être celui qui s'est le moins senti du progrès des idées, des changements politiques et sociaux. Il ne s'est pas assez dégagé de l'ancienne procédure dont il a même conservé en général le langage et les formules; il n'a pas été à la hauteur de l'organisation judiciaire nouvelle. On a exagéré en disant qu'il n'était qu'une édition améliorée

Edasi (1. c. 73 ja 55) öeldakse „kohtuvõimu lahutamise põhimõtte administratiivvõimust ei ole läbi viidud küllaldase järjekindlusega, vaid on tõsiste kitsendustega seotud“... „Kui tahetakse kohtunikkudele kindlustada iseseisvust ning lugupidavust, mis neile kuulub, on vaja reforme. Peaks vähendama kohtute arvu, vältima kohtunikkude hierarhilist alistuvust ning nende sõltuvust administratiivvõimust, milline viimane on loodud konsulaadi ja keisririigi poolt, paremini kindlustama kohtunikkude ametisse nimetamist ja kõrgendamist, mis praegu liiga oleneb valitsuse meelevallast. Juba 50 a. on esitatud ses mõttes palju projekte ja ettepanekuid, millel aga edu ei olnud“.*)

---

de l'ordonnance de 1667; mais il est certain, qu'il a conservé trop de formalités, d'écritures, de délais... Il suffit de citer, pour montrer le caractère archaïque du Code de 1806 les procédures d'instruction par écrit, d'enquête, de vérifications d'écritures, d'inscription de faux, d'interrogatoire sur faits et articles, de requête civile“.

*) „Le principe de la séparation des pouvoirs judiciaire et executif n'est pas appliqué d'une façon absolue. En fait il est soumis a de graves restrictions“... „d'autres réformes s'imposeront si on veut donner aux magistrats l'indépendance et l'autorité qu'ils devraient avoir. Il faudra diminuer le nombre des tribunaux, réagir contre la hierarchie excessive et la subordination trop grande au pouvoir executif, qui ont été établies par le Consulat et l'Empire, garantir d'une façon plus forte encore la nomination et l'avancement des magistrats trop laissés á l'arbitraire du Gouvernement. Depuis 50 a. de nombreux projets et propositions ont été déposés en ce sens et n'ont pu aboutir.“

Selle isemoodilise nähtuse väljakutsunud põhjused peituvad selles juba ülalpool mainitud mõjus, mis ajalooliselt omandanud prantsuse ühiskondlikes elus kohtulikud abiorganid. Tsiteeritud kommentaatorid sel puhul ütlevad (l. c. lk. 67): „kohtupidamise seaduse reformeerimine on väga raskeks saanud selle omapärase omandusõiguse tõttu, mis on omandanud nimetatud kohtulikkude abitalituste täitjad — ametnikud (officiers ministériels: avoués, greffiers, huissiers, notaires, commissaires-priseurs) — nende ametiga seotud tulude peale; ei ole võimalik läbi viia reforme, ilma tähendatud ametnikkudele tasu maksmata selle kahju eest, mis neile sünnitab nende ametikohuste täitmisega seotud tulude vähendamine reformi tagajärjel, kuna juba ammu seadus ise tunnustab nende kasuks oma moodi omandusõiguse tähendatud tulude peale“. *)

Asi seisab selles, et kohtute tegevusega seotud abitalituste kordasaatmine, milliste abitalituste arv on Prantsusmaal palju suurem, kui mujal, kuna näiteks, avoué'de käes on protsessi esialgne kirjalik stadium j. n. e., moodustab nende täitjate-ametnikkude monopoli, kes saavad tähendatud talituste eest tasu takside järgi, nagu meie juures notarid ja kohtupristavid. Prantsusmaal maksva korra iseäralsus seisab nüüd

*) „Il faut avouer que la reforme de la procédure est rendue très difficile par la patrimonité des officiers ministériels; on ne peut, sans indemniser les officiers ministériels, effecteur des réformes devant aboutir a diminuer les profits pécuniaires des offices, qui, depuis longtemps, sont considérés par la loi elle même comme constituant une sorte de propriété.“

selles, et seadus tunnustab tähendatud ametnikkude kasuks nende ametikohuste täitmisega seotud tasu saamise peale teatavaid õigusi, mis lähevad omamoodsele omandusõigusele (patrimoine). Tehtakse vahet ameti vahel, millesse võib nimetada ainult valitsus, ja eesõiguse vahel saada ameti täitmisega seotud kasu. Viimast kasusaaja võib käsutada teatavates piirides, nimelt lubab seadus temale ja tema pärijatele edasi anda ametiga seotud õigusi isikutele, kes vastavad seaduse nõuetele. 28. aprilli 1816. a. seaduse § 91 määrab, et... „notarid, avoué'd, greffié'd, huissie'd, vahetusagendid, courtié'd, commissaires-priseur'id võivad esitada Tema Majesteedile kinnitamiseks enesele järeletulijaid nende poolt peetud ametisse tingimusel, et esitatud isik vastaks kõikidele seaduse nõuetele sellesse ametisse nimetamiseks.“ Tähendatud seadus ei loonud uut korda, vastupidi, ta pühen- das tegeliku korra, mille juured ulatavad kuni ennerevolutsiooni aega tarvitada olnud riigi ametite ostu-müügi kombeni. —

Prantsuse protsessi õiguse kõrval Euroopas seisis 1860. a. saksa „*Gemeiner Protsess*“, mis maksis ka Balti maadel enne kohtureformi ja milledele põhimõtetele oli rajatud ka enne reformi aegne Vene tsiviilprotsess. Prof. Richard Schmidt iseloomustab selle protsessi õiguse peapahesid — peale muidugi kohtunikkude sõltu- vuse administratsioonist — sellega, et nimetab pooltevahelist vaidlusaine uurimist loomuvasta- seks ja ebatarviliseks. Selle tulemuse saavutas tähendatud protsesi õigus protsessi puhtkirjaliku

käigu jagamise läbi teine teisest lahus olevatesse järkudesse (Reienfolge prinzip) — ja nende järkude ühendamise läbi nõndanimetatud eventuaalmaksimiga.

Juba tähendatud selle protsessi omadused teevad üleliigseks tema kirjelduse juures pike-malt peatuda.

Saksa uus protsessi seadus 1877. a. on küll tehniliselt üksikute puuduste peale vaatamata, nagu tõendus vande töötuse kaudu, väga peenelt välja töötatud ja ühes sama aasta kohtu korralduse seadusega pakub kohtunikkudele iseseisvuse harilikke garantiisid, kuid seejuures seadusandja ei leidnud tarvilikuks välja eraldada kohtunikke iseäralisse seisusse vastavalt nende peal lasuvatele erinevatele ülesannetele.

Saksa kohtunikkude kohta ei ole kohaldatav prof. Foinitsky ütetus, mille järele kõige halvem olla see, kui magistratuur upub bürokraatiasse, lihtsalt sellepärast, et nemad mõlemad Saksa maal nii kui nii moodustavad ühe ja sama korporatsiooni.

Igal ajaloolisel momendil on omad tarbed. Saksa- ja iseäranis Preisimaa administratiiv ametnikkond oli kuulus oma kohusetruuduse ja usinuse pärast niivõrd, et näiteks Prantsuse ajalooteadlane Lavissee, keda vististi ei saa kahtlustada erapoolikuses Preisimaa kasuks, oma raamatut Preisimaa ajaloo kohta näeb selles ametnikkonnas ühte Saksamaa mõju tõusu peategurit möödunud aastasajandil. Arusaadav, et sääras-tel oludel puudusid põhjused tahe tekkimisele

„ülendada kohtuvõimu“ ja selle kandjaid. äratada neis iseäralist korporatiivset vaimu, „esprit de corps“.

Selle peale aga tuleb vaadata, kui tõsise puuduse peale, mis ennast iseäranis valusalt võib tunda anda erakorralistel ajajärkudel ja oludel.

Paistab, nagu oleks 1864. a. ustavide kokkuseadajatel tõesti korda läinud teostada neile tehtud eelpoolkirjeldatud üllirasket ülesannet, kuna vähemalt neile kaasaegsete protsessiseaduste puudusist ustavid vabad on.

See käib ilmtingimata nende kohtumõistmise üldtingimuste kohta, mis niihästi kriminaal- kui tsiviilprotsessi kohta maksvad on.

Mõlemate protsessi liikide ühine ülesanne on vaieldava tõe kindlakstegemine ja eelkäivas ajaloolises ülevaates meie oleme hinnanud ustave peamiselt selle peaülesande seisukohast. Kuid peale selle ülesande on tsiviilprotsessi ülesandeks ka veel abinõude loomine rikutud õiguse jaluleseadmiseks. Sellel viimasel ülesandel on vähem hiilgav, enam küll tehniline iseloom ja kui Tsiiviilkohtupidamise seadusel puudused olid — ja teisiti see ei võinudki olla — siis need puudused käisid just selle viimase, märksa vähema tähtsusega külje kohta.

1864. a. seadusandja teene seisis selles, et näitaks kohtunikkuudele kohtumõistmise ideaali, käskides neid kohut mõista kiiresti, armuliselt, õiguslikult ja ühetaoliselt kõikidele.

Kui kõik need, kelle ülesandeks on olnud kohut mõista tsiviilkohtupidamise seaduse abil,

otse sellesse armunud on — tuletan ainult meelde liigutavat tunnistust, mis säärases tundmuses annud juba peale nende kokkuvarisemist oma kodumaal nii väljapaistev vene kohtutege- lane, kui S. Zavadsky Rulj 620 numbris 12. dets. 1922. a. — ja seda seadustikku ka praegu kõr- gemale seavad kui igasugust teist protsessi sea- dust, siis mitte sellepärast, et see seadus sea- dusandliku tehnika suhtes nii kõrgel astmel sei- saks, vaid just sellepärast, et see õige kohtu- mõistmise ideaali üles seadis ja ausasti neid tingimusi lõi, mis selle ideaali teostamiseks vaja.

Venest lahtilöönud piiriäärsed riigid on päri- nud seda prestiiži, mis vene kohtud omandasid tänu neile ustavidega antud organisatsioonile.

See paneb aga ka iga meie kohtutegelase peale kohustuse valvata ja jõudumööda kaasa aidata selleks, et ustavide põhimõtted ei saaks eestistatud kujul tulevatele põlvvedele edasi antud vigastatudena.

Hilisema seadusandluse ülesandeks oli ja on ka praegu veel — tsiviilkohtupidamise seaduse alal — tähendatud tehniliste puuduste kõrvalda- mine ja tasandamine.

Eeskujuks seejuures ei olnud Vene seadus- andlusele juba mitte prantsuse tüüpi protsessi seadused, mis enam-vähem püsivad tänapäevani samal seisukohal, vaid reformeeritud saksa prot- sessi seadus. Seda tendentsi väljendab Boltovskoj oma artiklis: „graždanski protsess“ sõnadega: „Nõnda siis meie protsess, mis esialgu (enne 1869. a.) seisis Germaani protsessi pinnal ja pidas kinni peaaegu 50 a. prantsuse kodeksi

printsipidest, pöördus nüüd uuesti tagasi Germaani õiguse põhimõtete poole, kuid muidugi mitte nende poole, milledest ta 1864. a. nii hiilgavalt mööda jõudis, vaid nende poole, mis moodustavad niiütelda, juriidilise mõttekäigu viimast sõna.“

II. Põhimõtete sisu.

Kui niiviisi ustavide kõrgeväärtuslikkuse raskusepunkt leidub nende aluseks pandud põhilausestes, siis maksab nende fikseerimisel üksikasjalikumalt peatada.

Austria prof. Canstein oma raamatus „Die rationellen Grundlagen des Zivilprozesses“ ütleb: „protsessi seadus sarnaneb ehitusele, mis üles seatud teatavas kindlas stiilis... Stiil, mis ehituses väljendub, peitub põhilausestes, milledele protsess on rajatud... Nende põhilauseste kirjeldus sarnaneb ehitusteaduse esteetikale, mille alused peavad kindlaks tehtama enne, kui asuda antud ehituse kriitikale.“

Ustavide kokkuseadmisel toimetati järgmiselt:

Kõigepealt töötati välja ülevaade endise kohtukorra peapahede kohta. Neid fikseeriti 25-s teesis.

Siis määrati kindlaks eelnõu aluseks pandavad ülimald printsiibid, (главныя начала), milledest seati üles 6, ning juba kooskõlas nendega töötati välja põhilausest (põhimõtted, основныя положенія), arvult nagu juba öeldud 138.

Põhilauseste mõttepäralisel konstrueerimisel tuleb välja minna — antud lähtepunktina — sellest faktist, et kohtuasutised on üks isiklikkuset

riigi võimu 3 harust. Seetõttu ei ole kahtlust, et kohtute iseseisvuse kindlustamise peatingimus on kohtuvõimu riigivõimude süsteemis nii organiseerimine, et ta ei seisaks teiste riigivõimu harude mõju all, ehk rääkides ühe vana põhiseaduse sõnadega, „et kohtud ei alistuks ühelegi teisele autoriteedile peale seaduse ning mõistaksid õigust vaba olles igasugusest mõjutamisest administratiivvõimu organide poolt, arvates nende hulka ka kõige kõrgema, valitsuse enese“. 29. septembril 1862. a. keisri poolt kinnitatud kohtuasutuste seaduse ülimate printsiipide ja põhilauseste esimeses §-is on väljendatud kohtureformi seaduse nurgakiviks pandud printsiip, mis just tähendatud otstarbe saavutamise peale sihitud, sõnadega: „kohtuvõim olgu eraldatud täidesaatvast (administratiivsest) ja seadusandlisest võimudest“.

T. K. S. tekstis tähendatud põhilause on väljendatud §§ 1, 2, 3, 237, 238, 1316 j. j.

Esimene neist §-dest lausub, et iga vaidlus tsiviilõiguse kohta kuulub tsiviilkohtu lahendamisele, välja arvatud on ainult niisugused administratiivasutuste ja -ametnikkude nõuded, millel seaduse järgi on vastuvaidlemata iseloom (s. o. rahalised sissenõudmised avalikkude maksude, lõivude ja nendega seotud trahvide näol: V. S. K. XVI k. 2. j. ja meie seadus 7. jaan. 1932. a. R. T. nr. 2).

§ 2 lubab tsiviilkohtu poole pöörata ka neile, kelle eraõigused on rikutud administratiivasutiste või ametnikkude toimingutega oma avalikõigusliste ülesannete täitmisel.

§ 3 keelab administratiiv asutistele ja ametnikkudele lahendada vaieldavaid eraõiguslisi olusid, mis tekkida võivad teatava asja arutamisel nende poolt.

§§ 237 ja 238 korraldavad, et iga kahtluse selle kohta, kas tsiviilkohtus alustatud asi allub kohtule või administratiivasutisele, lahendab kohus.

Lõpuks, §§ 1316 j. j. korraldavad kohtu poolt tasunõuete lahendamise korra kahjude või kulude eest, mis on tekkinud riigi-, administratiiv-ametkonna või omavalitsuse teenijate seesuguste ebaõigete toimingutega, mille eest ei ole ette nähtud kriminaalvastutust, niiviisi, et säärase nõude tõstmiseks vaja ei ole esialgu kostja ülemuse luba küsida.

Seadusandlistes motiivides nende §§-de kohta ustavide kokkuseadjad ei peatu üksikasjaliselt nende mõtte tõlgitsemisel, mis hilisemas kohtutegeluses nii mõndagi kahtlust äratanud, vaid piirduvad üldise tähendusega, et neis väljendatakse keisri poolt 29. septembril 1862. a. kinnitatud ülimate printsiipide § 1 sisalduv käsk: „kohtuvõim eraldatakse täidesaatvast ja seadusandlistest võimudest.“

Meil tuleb allpool tähendatud §§-ide sisu arutamisele veel mõni kord (lk. 41 j. j., 143 j. j.) tagasi pöörata. Siin lisame üksnes veel juure, et prof. Nolde oma artiklis „kohtu- ja administratiivvõimude vahekord“ tähendab, et mainitud printsiip täie õigusega omab esimese koha uue kohtukorralduse algpõhilauseste hulgas, kuna ta mõjutab kõiki teisi põhilauseid ning tungib kohtu

korralduse iga detailisse. Ka on sama Nolde arvamisel ustavide kokkuseadjaile korda läinud, kui vaadata nende teose peale ajaloolises perspektiivis, teostada tähendatud näpunäidet väga laias ulatuses.

Kui suur see muudatus oli, mis *iseseisvate kohtunikkude ilmumine* tekitas Vene provintsiiaal elu oludes, millistes põrisesid kubernerid, piiskopid, aadeli- ja väeülemad, sellest annavad elavat tunnistust kohtu ajaloo kohalikud annaalid. Nimmelt kubisevad nad anektootilist laadi kandvatest kokkupõrgete kirjeldustest kohtunikkude ja administratiiv ametnikkude vahel. Esimesed olid läbi imbunud otse missionäärilaadilise agarusega oma iseseisvuse etendamiseks, isegi seal, kus selleks mingit olulist vajadust ei oleks tohtinud olla, nagu seltskondlises käitumises, kuna teised ei tahtnud loobuda oma endisest eesõigustatud seisukohast, olgu ainult neis piires, mis seaduses selgesti ette näidatud. Niiviisi sündis vahekorradade teravaksminek kahel alal: ühelt poolt kohalikkude võimukandjate omavahelise läbikäimise etiketi küsimusis ja teiselt poolt küsimusis, mis tekkisid ametlike õiguste ja kohustuste piiritamisest. Esimeses suhtes asi läks nii kaugele, et isegi Peterburgi keskasutistes leiti tarvilikuks välja töötada „правила о порядкѣ личныхъ обрядныхъ сношеній между чинами судебныхъ установлений и административными властями“. Selle jaoks loodi 29. detsembril 1875. a. iseäraline komisjon. Viimase poolt väljatöötatud, 26 paragrahvi sisaldav eelnõu kinnitamist ei leidnud ning asi soikus.

Ajajooksul kogutud kogemused ning nendest väljakasvanud traditsioon tõi enesega kaasa esialgse teravuse kadumamineku, kuid vaenlus jäi püsima kuni viimase ajani.

Ametialal kokkupõrked kohalikkude kohtu- ja administratiivvõimude organide vahel *puudulasid* peaasjalikult *kahte ainet*: politsei alistamist kohtute ning administratiiv ametnikkude vastutust ametlikkude kuritegude kordasaatmisel ning nende ebaõigel kohustetäitmisel eraisikutele sünnitatud kahju eest.

Politsei ja kohtute vahekorra määrasid kindlaks R. N. S. § 29 ning K. A. S. §§ 63 (rahukohus), 159 (kohtu-uurijad), 310, 311 (üldkohtud).

R. N. S. § 29, mis andis rahukohtunikkudele õiguse karistada politseiametnikke käskude mittetäitmise eest, muudeti hiljem ära. „Ustavide kokkuseadjad, ütleb Nolde, R. N. S. § 29 puhul, ei näinud ette seda rahulolematust, mille kutsus välja niisugune politsei ametnikkude alistamine ning on tekitanud pahandust seal, kus lootsid luua ühendust. Vaevalt küll tõi asjale mingisugust kasu rahukohtunikkude õigus kuulutada hoiatust politseinikkudele, kuid ei ole kahtlust, et ta sünnitas rahukohtu instituudile suurt kahju. Ta tõmbas oma peale uuendatud kohtukorra vastaste pahatahtliku tähelepanu ning diskrediteeris suurel määral rahukohtunikkude instituudi kõrgemate riigiasutuste silmades“.

Ülaltähendatud K. A. S. §-d kutsusid välja hulk Senati seletusi. Kuna need aga ei käi tsiiviilkohtupidamise seaduse kohta, ega ei puuduta

ka õigusemõistmise üldpõhimõtteid, siis ma nende juures ei peatu. Mainin ainult ühte 1-se ja kassatsiooni departemangude üldkogu otsust, millega Senat lahendas mõned kohtuasutiste rahaliste aruannete läbikatsumise puhul riigikontrolli poolt tekkinud küsimused. See otsus on peale muu tähelepanemise väärt sellepärast, et vaheaeg asja arutamise vahel Senati istungil, mil otsus tehti, ning edasilükatud resolutsiooni kuulutamise päeva vahel on vist kõige pikem, mis ustavide alusel tehtud otsuste juures üldse on ette tulnud. Nimelt oli asi Senatis arutusel 29. oktoobril 1873. a., resolutsioon aga kuulutati 29. septembril 1879. a., s. o. peale 6 aasta möödumist. Vaheaeg oli ära kulutatud õõrumistest ülesaamiseks, mis ametkondlised suhtumised olid väljakutsunud. Selle otsusega Senat seletas: 1) et kontrolliasutised ei ole õigustatud revisjoni korras arutusele võtma kohtuotsuste ja määruste õigsust; 2) et nad ei ole ka õigustatud läbi katsuma kohtute poolt riigikassa kasuks sissenõutavate maksude õigsust ega panema kohtuametnikkude peale puuduva summa sissenõudmist ja 3) et kontrollasutiste poolt toimetatav kohtute rahaliste aruannete revideerimine peab piirduma valvega selle järele, et summad riigikassasse sisse tulevad ses suuruses, mis kindlaks määratud kohtu otsustes, ning et kohtuasutised õieti käsutavad neile määratud summasid.

Kokkupõrked administratiiv-võimu organide ja kohtute vahel administratiiv ametnikkude kriminaal kohtu korras vastutusele võtmise küsimuses

kandsid vastupidist iseloomu, sest ülivõim ses asjas oli administratsioonil ja seega ka võit tema käes.

Kui ma tähendatud vastutuselevõtmise küsimust üldse käesolevas kirjas puudutan, siis sellepärast, et sellel küsimusel on väga tihe side tsiviilõigusega ja selle tõttu ka tsiviilprotsessiga. See side on tingitud õiguslistest vahekordadest, mis tekkivad administratiiv-võimu esitajate ebaõigetest tegudest. Neid vahekordasid normeerib materiaal-õigus. Üldiselt võib ütelda, et riik nende tegude eest vastutust oma peale ei võta, vaid jätab selle ametnikkude kanda. Nii ta ei vastuta ametnikkude kuritegudega sünnitatud kahju eest, ega kahju eest, millest räägib Tsiviilkohtupidamise seaduse § 1316 ja mis on tekkinud ametniku tegevusetusest, hoolimatusest, või viivitusest. Kuid erandina riik vastutab mõnel juhul kahju eest, mis tema teenijate poolt tekkitatud oma ametikohuste täitmisel neile antud volituste piirides, näiteks varanduse kaotuse eest, milline varanduse riigivõimu esitajale kätte usaldamine oli kodanikule kohuslik, eraisiku kehavigastamise eest märki laskmistel sõjavägede harjutustel j. m. Need juhud, milledes kohtu lõplikkude otsustega riigi sellekohane kohustus on tunnustuse leidnud, viia ühe üldpõhimõtte alla, ei ole seni korda läinud, kuid püsima jääb ikkagi fakt, et niisuguseid juhte on olemas. Ei ole kahtlust, et nende juhtude arv peab aina kasvama, sest põhimõtteliselt peaks ometi vastutama riik oma teenijate tegude eest samadel alustel, nagu üldse juriidilised isikud vastutavad

oma esitajate eest. Teiselt poolt aga seadusandluse poolt omandatud riigi mittevastutuse printsiip teenijate ebaõigete talitustega tekitatud kahjude eest ei vabasta Senati seletuse järgi (üldkogu ots. 20. okt. 1906 ja 28. nov. 1908) *) riiki mingil kombel nende talituste läbi saadud võõra vara tagasiandmise kohustusest ning tähendatud printsiipi tuleb mõista ainult ses mõttes, et riigi vastu säärastel juhtudel ei või tõsta nõudmisi, mis ületavad tegeliku rikastamise piiri.

Ettetoodust selgub, et riigiteenijate, kui võimukandjate poolt oma kohuste täitmisel kordasaadetud toimingutega sünnitatud õiguste rikumiste jaluleseadmise nõudmiseks avaneb eraisikutele 4 teed, mis olenevad kahjusünnitanud toimingute iseloomust: 1) kui neil toimingutel ei olnud kriminaalõiguslist iseloomu, vaid kahju on sünnitatud ametniku tegevusetuse, hoolimatuse või viivituse tõttu, siis kahjusaanud isik võib kohtu poole pöörata kahjutasu nõudega süüdlase ametniku vastu, ilma mingisuguste eeltingimuste täitmata T. K. S. § 1316 korras. 2) Kui riigiteenijate ebaõigete toimingute tagajärjel riigi kätte on üle läinud mingisugune individuaalselt kindlaksmääratud võõras vallasvara või kinnisvara, või kui riik on ennast muul viisil rikastanud, siis omanik võib samuti nõude tõsta riigi vastu selle vara tagasiandmise pärast tsiviilkohustus T. K. S. § 2 alusel. Sellest §-ist saab all-

---

*) И. Д. Мордухой-Болтовской, разъясненія по вопросам административнаго права, изд. 1913 г. стр. 260.

pool (lk. 143 j. j.) lähemalt juttu olema tsiviil- ja administratiiv-kohtute alluvuse piiritamise küsimuse harutamisel. Tähendan siin üksnes selle peale, et kehtiva seaduse järgi ka sel korral ei nõuta mingisuguste prejuditsiaal küsimuste eelkäivat lahendamist. T. K. S. § 2 peab silmas just absoluutsete õiguste rikkumist administratiiv ametnikkude toimingutega, kuna sünnitatud kahju eest riik ei vastuta, vaid vastutab ametnik ise. 3) Kolmas tee on käidav ainult neil üksikutel juhtudel, kus riik — praeguse seadusandluse seisukorras — võtab enese peale vastutuse oma esitajate toimingutega sünnitatud kahju eest. Ka sel juhul nõue tõstetakse tsiviil kohtus üldisel alusel. 4) Viimast okkalist teed tuleb kahjusaanud kodanikul käia, kui kahju on temale sünnitanud riigiteenija oma ametikohustuste täitmisel kordasaadetud süüteo läbi.

Selle viimase vahekorra lahendus — millisel küsimusel on tingimata põhimõtteline külg — on olnud ustavide Achillesi jalakand. Mitte ainult vastutusele võtmist N. S. alusel süüdlase karistuse alla heitmiseks, vaid ka kahjutasu nõudmiseks ustavid annavad ainult ühe võimaluse: kriminaal kohtupidamise kord. Seejuures aga K. K. S. §§ 1085 ja 1087 teevad ametnikkude vastutusele võtmise kriminaal kohtu korras veel olenevaks ülemuse loast. See on nõnda nimetatud administratiivne garantii. Selle aine kohta põhilased sõna-sõnalt kordavad Bludovi ustavi VII jaotust asja toimetuse kohta süüteo asjus, milline jaotus omakorda sisaldab süsteemi viidud enne reformiaegset seadusandlust ses kü-

simuses. Motiivides sel puhul öeldakse „riigiteenijate jälitus niisuguste ametlike süütegude eest, mis kaasa toovad enesega kohtu poolt pealepandavaid karistusi, ei või sündida üldises korras, sest administratiiv-võimu lahutus on vajalik mitte ainult ses mõttes, et administratiiv-võimu esitajad ennast ei segaks kohtu asjadesse, vaid ka ümberpöörduvalt, et kohtuametkonna teenijad ennast ei segaks administratiiv asjadesse.“

See saade võimude lahutuse põhimõttele on näpunäiteks selle allika peale, kust säärase küsimuse lahendust ammutati. Prantsuse revolutsiooni tegelased mõtlesid võimude lahutuse printsiibi all mingisugust võimude personifikatsiooni. Käesolev küsimus on lahendatud VIII aasta konstitutsiooni art. 75, kust see lahendus ka Vene seadusandluse üle läks ning seal püsis kuni see vene revolutsiooni aegse seadusega 17. juunist 1917. a. sai ära muudetud.

Üldiselt peab ütlema, et põhilause 1. paragrahvis ülesseatud kohtuvõimu lahutamise printsiip teistest riigivõimudest muudeti Venes hiljem ära ainult kriminaalkohtupidamise korra suhtes poliitilistes süüteo asjades ning kohaliku kohtu instituudi suhtes valitud rahukohtu näol, mis langes 12. juuli 1889. a. seaduse ohvriks.

Viimasel ajal sai moodsaks rõhutada iseäranis, nagu oleks *õigusteaduse seisukoht riigivõimude lahutamise küsimuses* muutunud. See ei ole aga täpne, nagu see tihti juhtub teaduse mõtete

populariseeritud kokkuvõtetega. Õige on, et õigusteadus asub seisukohal, et riigivõim, kui juriidilise isiku tahe, on ühine ning jagamata, kuna jagatavad on ainult riigi organid ja nende funktsioonid, mispärast väga mõeldav, et riigivõimu harude, seadusandluse, administratsiooni ja kohtu üle võib üleneda mingi riigivõimu kõrgeim üksik keskorgan, milles koondatakse peale tähendatud harude tegevuse kooskõlastamise, mõned niisugused funktsioonid, mis ei mahu nende harude funktsioonidesse, nagu riigipea valimine, rahvaesituse korraldamine, sõja välja kuulutamine, rahu sõlmimine, poliitiliste liitude loomine j.n.e. Kuid see ei tähenda mitte, nagu seda ütleb Taranovsky omas õiguse entsüklopeedias, et Montesquieu algusväited riigivõimu funktsioonide lahutamise poolt oleks oma tähtsuse kaotanud, või et nende siht, kindlustada kodanikku võimukandjate omavoli tarvitamise vastu, oleks ära langenud ehk teisiti teostatav.

Ka meie juures on see mõtete segadus järelkaja leidnud muu seas 1928. a. laialisaadetud *kohtukorralduse* (-asutuse, K. A. S.) *seaduse eelnõu*, milles suur osa kohtuvõimu iseseisvuse garantiid on maha maetud, ettekäändel, nagu nõuaks seda meie riigi iseäraldus.

Kohtu korralduse seaduse eelnõule etteseaatud sissejuhatuses öeldakse muu seas „kõrgema kohtuvalitsemise alal ei või pooldada riigi võimude absoluutset eraldamist... Riigikogu valib riigikohtunikke, kuid sarnane sidumine tundub auklisena, kui Riigikohus oleks, nagu põhiseadus

ütleb, rippumatu; see on deklaratiivne väljendus ja seletatav pigemini mineviku mälestustega, kui meie riigikorraga ja oludega; kohtuvõim ei saa meilgi olla absoluutselt rippumata, kuna ta peab tegutsema seaduste põhjal ning piirides. Kohtuvõim peab rippumata olema õigusemõistmise töös... tuleb paratamata luua Riigikohtu sees sarnane kolleegium, kellele ei võidaks ette heita erapoolikust ühegi kohtu, ühegi kohtuniku suhtes.“

Kava järele säärane kolleegium on Riigikohtu erikoosolek. Ta koosneb: eesistujana — riigikohtu esimehest ja liigetena — riigikohtu osakondade esimeestest, kahest Riigikogu ja ühest Vabariigi Valitsuse liikmest, kes selleks Riigikogu poolt valitakse (§ 27).

Selle kolleegiumi võimkonda kuulub, — peale õigusemõistmise Vabariigi Valitsuse liigete ja muude kõrgemate riigiteenijate ametalastes süüteo ning distsiplinaar asjus ja revisjoni kaebuste lahendamise erilistel K. A. S-es ettenähtud juhtumustel, — kohtunikkude nimetamine j.n.e., üldine valve kohtute järele ja kohtute kodukorra kinnitamine.

Nii siis, kava järele on selle tõenduseks, et kohtuvõim põhimõtteliselt ei tohi olla täitsa rippumata, see asiolu, et kohtud peavad tegutsema seaduste põhjal ning piirides, unustades, et see ongi kohtu otsekohene ja ainus ülesanne, mille kõrval temal teisi ülesandeid ei olegi ja ei võigi olla ja et seadusandluse eesmärgiks peaks olema kohtule selle ülesande täitmise võimaldamiseks vältida igasugust kõrvalist kaudsel teel tema

peale mõjutamist. Tähendus, et kohtuvõim peab rippumata olema ainult õigusmõistmise töös, kuna kõrgema kohtu valitsemist võib usaldada teiste organide kätte, ei ole veenduv niivõrd, kui see tehtakse eesmärgiga kätte saada selle läbi kaudset abinõu kohtu tegevuse peale mõju avaldada.

Ei ole kahtlust, et see ongi kava eesmärk. Institutsioon, kelle kätte antakse valve kohtu tegevuse järele, kohtu töö korraldamine (kodu-korra kinnitamine) ning kohtunikkude teenistus-line saatus, nende karjäär, saab selle läbi kohtunikkude hinge täielikuks valdajaks. Kehtiva K. A. S. § 243, mis väljendab üldist viisi kohtunikkude taandamatuse põhimõtet, on eelnõust välja jäetud ja selle asemel sisse võetud § 218, mis ette näeb kohtuniku taandamist üldises distsiplinaar korras. Tähendus, nagu kavatakse see kõik kohtute absoluutse eraldamise kõrvaldamiseks, ei ole muud midagi, kui õige otstarbe varjamine. Kohtud oma praeguses seisukorras on kaugel sellest, et moodustada eneseküllast omaette riiki riigis: kohtud organiseeritakse seadusandlise võimu poolt, organisatsiooni kava valmistab administratiiv-võim. Valve kohtute tegevuse järele kuulub kohtuministrile seaduses näidatud alusel. Kui kumbki teistest võimudest leiab kohtutegevuse mitte kooskõlas olevat riigi huvidega, siis temast oleneb seadusemuutmise teel tarvilikku korda luua.

Peab lootma, et eelnõu seaduseks ei saaks, seda rohkem, et meil on juba tehtud hädaohtlik samm kohtu- ja siseministeriumi ühendamiseks.

Kohtuasutused on küll isikluseta riigivõimude ühe haru organid, kuid nende organide funktsioone teostavad kohtunikud, s. o. inimesed „lihas ja veres“.

Esimene kohtuniku ülesanne igas asjas, poolte vahel vaieldava tõe kindlakstegemine, on puht hingeline tegevus. Selle tõttu on väga tabav A. Koni ütetus, et õigusemõistmise organisatsiooni raskuse punktiks tuleb tunnistada — kohtuniku. Kuna aga kõik riigiasutised peavad kohaldatud olema keskmisele inimesele ning tegutsema ilma kangelaste olemasolu peale lootmata, siis kohtukorra loomise esimene ülesanne selles seisabki, et „keskmist inimest asetada niisugustesse tingimustesse, mis avaks temale tee läheneda ideaal-kohtuniku eeskujule nii palju kui võimalik.

Neid tingimisi ustavide kokkuseadjad õieti nägid, nagu alltoodust selgub: *kohtunikkude, kui ametnikkude ja eraisikute, iseseisvuse kindlustamises.*

Reformi laitjate (V. Fuchs, „kohus ja politsei“): sõnade järelle nemad põdesid kohtuvõimu iseseisvuse hullustust, reformi pooldajad (J. Foinitzky, kr. kp. s. kursus) kiidavad neid nende usu pärast inimestesse. Viimase aja teadus on kindlaks teinud, et nõndanimetatud usul inimestesse on väga reaalne alus. Moodne psühholoogia õpetab, et inimsoole on tung tõeale niisama sügavasti sisse juurdunud, kui tung elu alalhoidmisele, sest esimene on viimase möödapääsemata tugi. Elu alalhoidmiseks ja arendamiseks

on vaja, et elavad olevused suudaksid õieti orienteeruda ümbruskonnas, vahet teha realiteetide ning pettepiltide vahel. See tung tõele ja sellele vastavalt talitamisele on nii looduslik-elementaarne, et ta paneb ennast maksma igal ajal ja igal pool, kus inimeste poolt loodud ühiskondliku kooselamise tingimused ei tekita konflikti nende vahel, ega kihuta individuumit talitama tõevastaselst elu alalhoidmise ja tema arendamise huvides.

Siit selgub, et kohtumõistmise korraldamise probleem selles seisabki, et kohtunikku, kui ametnikku ja inimest, asetada tingimustesse, mis keskmise inimese, aga mitte kangelase seisukohast, võimaldaks temale vaba käiku anda tungile tõele vastavalt talitamiseks ilma kartmata, et see võiks tema elu tingimuste peale halvendavalt mõjuda. Et ustavide kokkuseadjad õieti selleks peatingimuseks on arvanud kohtuvõimu ja kohtunikkude iseseisvuse kindlustamise, kinnitab kõige paremini just Vene kohtute ajalugu ise. Kuna enne 1864. a. reformi ühe Vene luuletaja sõnade järgi Venemaa oli „черна въ судахъ неправдой черной и нгомъ рабства клеймена“, siis pärast reformi pilt muutus vastupidiseks järsku, nagu nõiakepi mõjul, ning isegi praegu veel — peale ustavide poolt loodud kohtute ärakaotamist omal kodumaal — kasutavad neid alalhoidnud piiriäärsed järeltulijad riigid suurel määral endiste kohtute prestiiži.

Sel puhul ustavide kokkuseadjad ütlevad: „ettevaatlikult väljavalitud kohtunikkude iseseisvus on ilmkahtlemata õige kohtumõistmise kin-

del garantii ja selle tõttu üks hea kohtukorralduse peatingimustest. Kohtu ametkonna asjad puutuvad kodanikkude tähtsamatesse huvidesse: nende kodanlisse ellu, au ja varasse. Selle liigi asjus on tihti huvitatud kas vahenditult ehk kui kaebealuste või protsessiosaliste kaitsjad hierarhiliselt kohtuniku üle seatud või üldse tähtsad oma seisukorra läbi seltskonnas isikud. Sääraseil isikuil on palju abinõusid tunda anda kohtunikule oma mõju ilma väliselt oma au alandamata. Endastmõistetav, et kohtunik, kes oma kohustuse tundmisest täidetud on, ei hakka kaupleva oma südametunnistusega, olgu kes tahes meelitamas. Kuid riiklised asutised, kellel on tegemist tegeliku, aga mitte asjade ideaalkorraga, peavad arvestama inimeste kirgedega ja nõrkustega. Põhiseadustes leiduva reegli järgi seadused peavad täidetama erapooletult, isikute peale vaatamata ning kuulamata kellegi nõudmisi ega meelitusi. See ettekirjutus nõuab kõige valjumat kohaldamist kohtu asjus, kus iga temast kõrvale kaldumine kujuneb kisendava ülekohutuna. Ent seadusandlus, mis üles seab säärase ettekirjutuse, peab ühes sellega ka kindlustama tema täitmist, peab asetama kohtunikke niisugusse seisukorda, et nad võiksid täita omi kohustusi ilma iseäralise nende poolt iseenese ärasalgamise kangelasteota. Mitte ainult halva arvamuse pärast kohtunikkude üle, vaid ka hariduse ning seaduslikkuse tundmise puudusel kaebealused ja protsessiosalised mõnikord loevad tarvilikuks abi otsida saladuslikkude tempudega kohtuniku heldust enesele saada püüdmise läbi;

nad arvavad, et kohtunik võib asja otsustada, kuidas ise soovib ja et ta see tõttu asja lahendab oma isiklikel suhteil vastavalt ühe või teise protsessi osalisega. Sellepärast näeb süüdimõistetud ehk protsessi kaotanud pool kohtunikus temale pahasoovijat, vaenlast, kelle kohta ta juhtumise korral valmis levitama igasuguseid laimujutte. Mõnikord kohtuniku reputatsioon seltskonnas kujuneb välja tumedate ja kahtlaste etteheidete põhjal, mis liikvele lastud kättetasuhimulise oma asja kaotanud kohtukäija poolt, ning see asjaolu ei jäta oma kahjulist mõju avaldamata kohtuniku edasiliikumise peale teenistuse alal. Juhtub, et mõjukad isikud valitsevad kohtunikkude üle, kes soovivad omi kohte alal hoida, ja sunnivad ebaõiglaseid otsusi tegema, nende hulgas on isegi neid, kes ei alandaks ennast altkäemaksu võtmiseni.“

Neil kaalutlustel ustavide kokkuseadjad leidsid tarvilikuks kindlustada kohtunikkude iseseisvust järgmiste abinõudega: kohtunikud on *taandamata* ja vastu oma tahtmist *ümberasendamata* (K. A. S. § 243). Ametist vallandamine võib sündida ainult kohtuniku palvel või kriminaalkohtu otsusel (K. A. S. § 72, 243). Sellest on erand tehtud ainult nende kohtunikkude suhtes: 1) kes ilma mõjuvate põhjusteta ei ilmu oma ametikohuste täitmisele ühe kuu jooksul peale ametisse nimetamist, 2) kes raske haiguse tõttu ei tule teenistusse rohkem kui 1 aasta, 3) kes on karistuse alla heidetud süüteo eest, mis ei puutu teenistusse ja 4) kes on maksujõuetuks

võlgnikuks tunnustatud (K. A. S. § 228—231, 295, 296). Vallandamine sünnib esimesel kahel juhul selle kohtu üldkogu määrusel, mille liikmeks kohtunik on, kusjuures temale kuulub edasikaebamise õigus, ja viimasel kahel juhul Senati kass. depart. üldkoosoleku määrusel.

Seades kõrvuti tagandamatuse mõistet oma korrelaaditega, nagu ta vastu võetud ustavide kokkuseadjate poolt, nende normidega, mis määravad selle kohtuliku garantii Lääne-Euroopa riikide kaasaegsed seadusandlused, tuleb Lasarenko järeldusele, et ustavidega on kohtunikku-
dele antud täiesti erinev seisukord Euroopa man-
nermaa peariikide kohtunikkude peres.

Ennast lahti öeldes kohtunikkude *vanaduse piiri* ülesseadmisest, mis, nagu see öeldakse Riigi Nõukogu žurnalis, omab karistuse ilme selle eest, et kohtunik teenistuses on suutnud vanaks saada, kinkides taandamatust erandita kõikidele kohtunikkudele, mitte lubades kohtunikkude omavolilisi ümberasendamisi ühest kohast teisse, andes haigestunud kohtunikule aastase tähtaja tervise jaluleseadmiseks ning tehes viimaste vallandamise olenevaks kohtu üldkogu otsusest, kohtunikkude vallandamist aga kõikides teistes juhtudes — kriminaalkohtu otsusest, ustavid tõesti seadsid kohtunikkude seisu kõrgusele, mis teiste Lääne-Euroopa riikide poolt kätte saamata.

Vaatamata oma agaruse peale kohtunikkude iseseisvuse kindlustamiseks on aga ustavide kokkuseadjad siiski silmade vahele jätnud kindlustada kohtuniku saatust tema poolt peetud *ame-i ärakaotamise* korraks seadusandlisel teel. See on tehtud hilisema seadusandluse põolt ajal, millal juba valitsevate ringkondade heatahtlik suhtumine kohtute vastu oli märksa langenud ja sellepärast ongi selle tühiku silumine sündinud vähem soodsal viisil, kui mõnedes muudes riikides, nagu näiteks Saksamaal ja Itaalias, kus kirjeldatud juhul kohtunik saab edasi oma endise palga määramata aja jooksul, kuni jälle vastavasse ametisse määramise võimaluse avanemiseni. 6. märtsi 1900. a. seaduse (K. A. S. § 231¹—231⁴) järgi kohtunik, kelle amet on ära kaotatud, saab kas 2 aasta jooksul terve endise palga, ehk omal soovil 4 a. jooksul poole palga, kui selle aja kestel temale ei järgne uuesti nimetamist samaväärilisse ametisse, teenistusest vallandamise puhul aga ta saab pensioni iseäraliselt soodsatel alustel.

1864. a. K. A. S. teine puudus on, ümberpöördult, just välja kutsutud selle kokkuseadjate heatahtliku suhtumisega kohtute vastu. Nimmelt ei arvestanud nad sugugi selle tõeasjaga, et igas koosseisus võib, kõige ettevaatlikkuse peale vaatamata selle koostamisel, leiduda ka kärnaseid subjekte. Ühe riigitegelase õige ütluse järgi kohtuniku „absoluutsele iseseisvusele peab vastama raudne distsipliin“. Taandamatus ei tohi muutuda varjukatteks kõlbmata kohtuni-

kule, mille abil ta ennast kaitseb ametist kõrvaldamise eest, mida edasi pidada ta enam ei vääri. 1864. a. K. A. S. leidub küll ka praegu samal kohal olev VIII osa „valve kohtu asutuste järele ning kohtu ametkonna teenijate *vastutus*“ (§§ 249—296), kuid 20. mai 1880. a. novell on tema sisu tunduvalt muutnud. Ustavide kokkuseadjad ei leidnud üldse mitte tarvilikuks kindlaks määrata võimalust kõrvaldada ametist kohtunikku „kes oma ülespidamisega teotab selle seisuse au, mille liige ta on“ ja piirdusid järelvalve kohtute ja kohtunikkude üle usaldada kohtu üldkogudele. Kohtu esimeeste, prokuratuuri ja kohtuministri järelvalve nad seadsid väga kitsastesse raamidesse. Nende mõtte järele viimaste järelvalve pidi piirduma teatamisega kohtule ilmsiks tulnud seaduse rikumistest kohtu poolt tarvilikkude abinõude tarvitusele võtmiseks väärnähtuste kõrvaldamiseks (1863. a. seletuskiri lk. 172—174). See juures nad olid juhitud mõttest, et tänu nende püüdele luua tingimused, mis ülendaks kohtu võimu ja selle kandjaid, neile olla korda läinud kindlustada seisukorda, et kohtu ametkonna teenistusse astuks „seltskonna paremaid, väljavalitudid tege-lasi, väärilisi täitma kohtuniku kõrget kutset“, ja et selle tõttu tarvidust ühe või teise ametist kõrvaldamiseks ei tohiks üldse tekkida. Tege-liku elu kogemused aga näitasid, et see arva-mus mitte erandita õige ei olnud. 20. mai 1880. a. novelli seadusandlistes motiivides meie loeme: „on ilmsiks tulnud, et isegi kõikidest tingimus-test kinnipidamisel, mis seaduses kohtuniku

ametisse nimetamiseks seatud, võivad kohtunik-
kude peresse sattuda isikuid kõlbmatuid, hoole-
tuid, või mitte omavaid tarvilikke eetilisi oma-
dusi. Ilma et ameti alal toime panna kuritegu-
sid, mis kriminaalkohtu korras endast tooksid
ametistkõrvaldamise, võivad ometi säärased isi-
kud näidata kordasaadetud ebaõigete talituste
ja minetuste reaga täielikku kõlbmatust oma
kohuste täitmiseks ning seega tõeks teha oma
mittekohasust peetud ametile. Niisamati on või-
malikud juhud, kus kohtunik, väljaspool ameti
vahekordi, lubab enesele korda saata niisuguseid
kõlblusvastaseid või laituseväärt tegusid, mis
avalikuks saades, võtavad temalt ära kohaliku
ühiskonna usalduse ja lugupidamise, ilma mil-
leta on võimata edukalt kohut mõista. Säära-
sed isikud, alal hoides kohtuniku ametit, ilm-
kahtlemata kaotavad lugupidamise selle vastu
ja sellepärast väärivad poolehoidu kohtuministri
püüd kergendada säärase isikute kohtunikkude
seisusest vältimise võimalust. Sellest hoolimata,
vaevalt võib tunnustada täiesti kõlblikuks ja
soodsaks abinõuks kohtuniku ametist kõrvalda-
mise karistuse juurelisamist kohtunikkude suhtes
ettenähtud distsiplinaar-karistuste redelile. Kõige
pealt sellepärast, et kohtunikkude distsiplinaar
vastutusele võtmine on võimalik ainult väärt-
gude eest ameti alal, kust järgneb, et kohtunik-
kude seisusest niisuguste isikute, kes teevad häbi
sellele seisusele oma ülespidamise või tegudega
väljaspool kohtu ameti ala, väljatõrjumine osu-
tub võimatuks tähendatud korras. Vastupidi,
kohtuniku tegevuse suhtes ameti alal, võimalus

teda distsiplinaar korras ametist kõrvaldada, avaks ülemäärase suure pinna selle valju karistuse kohaldamiseks ja seetõttu võiks eemate tõugata raskest, vastutusrikkast ja võrdlemisi kehvalt tasutatavast teenistusest kohtu alal palju kasulikke tegelasi, kes praegu teda kalliks peavad peamiselt tänu selle teenistusele omasele kõikumatusele. Neil kaalutlustel leiti otstarbekohaseks määratella tähendatud abinõu — karistus väljāspool distsiplinaar korda ning lubada seda kohaldada Senatile, kui kõrgemale kohtunikkude seisu au hoidjale.“

20. mai 1885. a. seadusega maksmapandud uudised erinevad samasugustest teistes kultuurriikides maksvatest normidest ainult redaktsiooniliselt ja mõnedes vähestes suhetes. Põhjused, mis lubavad kohtunikku ametist kõrvaldada on küll väga ebamääraselt formuleeritud; kuid see on heaks kiidetud doktriini poolt — sest võimata on ette näha kõiki neid eluvahekordade kombinatsioone, mis võivad tingida kohtuniku oma kohuste täitmiseks kõlbmatuks saamist. Doktriinis neid nimetatakse kautšukilisteks. Vastukaaluna sellele möödapääsematusele doktriin esitab nõudmisi, et distsiplinaar-kohus oleks kollegiaalne, koosneks taandamata kohtunikkudest, keda valitakse harilikkude kohtute üldkogude poolt üks kord juba jäädavalt ja mitte iga kord ad hoc, et niiviisi vältida võimalust kunstlikult välja valida soovitavat koosseisu ja lõpuks, et distsiplinaar menetlus pakuks süüalusele tarvilikke garantiisi tõe selgitamiseks. Kontroversid distsiplinaar-kohtu organiseerimise viisi üle ei

oma meie juures suurt tähtsust, sest endise Senati funktsioonid ses suhtes on loomulikult üle läinud Riigikohtule, viimane aga oma koosseisu vähesuse juures ei paku suuremaid võimalusi kombinatsioonide mitmekesisusele.

Vähem õigustatud on muudatus, mis 20. mai 1885. a. seadus toonud K. A. S. § 254, nimelt on esimesele lõikele, mis lausub, et üldine järevalve kohtute üle on koondatud kohtuministri kätte, juure lisatud teine lõige, mille järele kohtuministril õigus on nõuda kohtunikkudelt temale tarvilikkude teadete ja seletuste esitamist kirjalikult ning tarbekorral ka viimaste esitamist isiklikult kohtunikkude poolt. See täiendus on ilmselt poliitiline tribuut momendile, millel seadus välja töötati ning kuulub nende, — õnneks üldse mitte liig ohtrate, tsiviilasjade suhtes aga isegi väheste, — muudatuste hulka, mis 1917. a. peale revolutsiooni võidulepääsemist välja kutsusid A. V. korralduse komisjoni loomiseks 1864. a. ustavide algpõhilauseste jaluleseadmiseks... (1917. a. sead. ja määr. kogu nr. 77 art. 438). Kohtu võimu rippumatuse seisukohast muidugi on eelistatav endine kord, mille järele minister säärastel tarvilikkudel juhtudel talitas kohtu esimehe kaudu.

Eeltoodust selgub küllalt, et ustavid on loonud kohtuniku tegevusele ümbruskonna, milles ruumi ei ole vahekordadel, mis sarnaneksid *ülemusalistavus-vahekorrale*. Viimase all mõistetakse isikliku rippuvuse vahekorda, mille järele alistunud on kohustatud täitma ülema voli. Sää-

rane vahetõr on otseses vastolus kohtuniku ülesandega, mis seisab seaduse kohaldamises kohtuniku oma arusaamise ja südametunnistuse järgi. Kollegiaal kohtute esimeestel on välja eraldatud mõned niisugused funktsioonid, mis harilikult koondatakse ülemuse kätte, kuid ainult niivõrt, kui need ühelt poolt oluliselt ei puuduta kohtuliigete iseseisvust ning teiselt poolt oma loomu poolest nõuavad täitmist füüsilise ainu- isiku poolt. Need funktsioonid on — kohtu esi- tus väljas poole, kohtu asjadele käiguand- mine (litis ordinatio), järelvalve kohtu toime- tuse korrapärase jooksu üle, töö jaotus kohtu- nikkude vahel, kohtuliigete töö atesteerimine j. m. s. Asjatoimetustelised küsimused normee- ritakse kohtu kodukorras, mis vastu võetakse: üldkodukord kõikide Vene kohtute jaoks Senati poolt, kellele esitatakse Kohtuministeriumis väl- jatöötatud projekt, ning eriline kodukord iga kohtu asutuse jaoks oma ette — selle asutuse üldkogu poolt (K. A. S. § 151 p. 1; § 160 p. 7). Loomulikult, et kohtu asutustes, kes enesele ko- dukorra välja ei töötanud, — see on harilik nähtus —, toimetustelisel alal tekkivaid konflikte, lahkarvamisi ja üldse küsimusi lahendatakse üldkogu poolt. Üldkogu kompetentsi peale pil- guheitmine näitab, et tema lahendamisele kuu- luvad, muu seas, üldse kõik töö jaotuse kohta, niivõrd kui sellel alaline karakter, puutuvad kü- simused. Esimehele otsustada jäävad ainult need küsimused, mis oma loomu poolest võivad otsustatud saada ainult iga kord ad hoc. Ja sealgi ustavide kokkuseadjad on oma hoolitse-

mises kohtuniku kaitsmiseks omavoli tarvitamise eest esimehe poolt niikaugemale läinud, et on seaduses kindlaks määranud, et juhtumisel, kui istungi moodustamiseks kohalolevaid liikmeid ei jätku, võib kohtu esimees istungi koosseisu täiendamiseks kutsuda teisest sama kohtu osakonnast liikme, ja nimelt, nagu seadus juurde lisab, noorema ametisse nimetamise vanuse järgi (K. A. S. § 145). Sama hoolitsemine väljendub ka T. K. S. § 271, mille järgi esimees asjade sissetulekul on kohustatud neid ära jaotama vaatlemiseks kohtunikkude vahel „iseäralise järjekorra järgi“, s. o. mitte omavoliliselt „oma äranägemise“ järgi. — Tõsiseks kohtunikkude rippumatuse kaitsjaks oma suhtumises esimehega on ennast ka selle §-i tõlgitsemisel jällegi üles näidanud Vene Senat, seletades ühe ettevõtliku esimehe katse puhul ebamäärase vaatlemise mõiste alla viia ka valve kantselei järele ärajaotamist kohtunikkude vahel „ujes'dide“ ehk „laudade“ järgi, mis oleks neid asetanud „lauaülema“ seisukohale, et kohtuniku tegevus selle §-i järgi peab piirduma asja saamisega ettekandmiseks kohtuistungil ja otsuse tema poolt ettekantud asjas lõpuvormis valmistamises ning allakirjutamises. (Sen. üldkogu ots. 1883/28).

Kahjuks ei ole meie *maksva Riigikohtu seaduse* 21. okt. 1919. a. redaktsioon kooskõlastatud eelpool tähendatud Vene K. A. S. põhimõtetega. Riigikohtu seaduse järele Asutava Kogu poolt valitud riigikohtunikkude volitused kestavad 2 aastat, Asutavale Kogule järgneva seadusandliku

koja kokkuastumisest arvates (§ 4). Hiljem maksma hakkanud Põhiseaduse § 69 järele valib riigikohtunikud Riigikogu. Mis alustel, kas tähtaja peale, või eluajaks, ei ole öeldud. Põhiseaduse komentatorid arvavad, et mõlemad viisid oleksid võimalikud (v. Maddison ja Angeluse komenteeritud väljaanne). Sama arvamust väljendatakse ülalpool mainitud K. A. S. eelnõus (lk. VI), mis ette paneb kutsuda erikoosolekusse ajutisi liikmeid. Siin peitub soovimata ja riigikohtuniku iseseisvuse kindlustamise mõttes ebasoodus selgusetus. — Riigikohtu osakonna juhatajad valitakse ja riigikohtunikud jagatakse osakondade vahel iga aasta uuesti (§ 3). Juhatumisel, kui osakonnas nõutav arv liikmeid puudub „komandeerib“ esimees teisest osakonnast liikme koosseisu täiendamiseks, s. o. talitab ses suhtes täiesti kui „ülemus“, oma heaksarvamise järgi (§ 7). Samuti on lugu ka arutamisele tulevate asjade ettekandjaks määramisega.

Võib arvata, et siin on tegemist mitte teadvalt ja tahtlikult kohtunikkude rippumatuse kindlustuse abinõudest kõrvalekaldumisega, vaid pigemini kiiruse tagajärjega, millega Riigikohtu seadus välja töötati seejuures veel enne Põhiseaduse olemasolu, kui ka teataval määral väljatöötajate juures vastavate kogemuste oludekohaselt möödapääsemata puudumisel ja et selle tõttu lootma peab, et uue K. A. S. väljatöötamisel need puudused kõrvaldatakse.

Viimane kohtunikkude iseseisvuse kindlustuse tingimus on nende *aineline rippumatus*.

See teostatakse kahel viisil.

Esimene on P. S. § 72 fikseeritud sõnadega: kohtunikud ei või pidada peale seadustes ettenähtud juhtumiste kõrvalist palgalist ametit. K. A. S-e § 246 21. dets. 1928. a. seaduse redaktsioonis (1929 R. T. nr. 3, art. 23) omalt poolt lausub: kohtuametnik ei või pidada teist ametikohta riigi-, omavalitsuse- või erateenistuses. Erandid on nähtud ette käesoleva seaduse § 42-a (valitud rahukohtunik), 49 (aurahukohtunik) ja 121 (Senati kantseleiametnikud). Peale nende erandite võib kohtuametnik olla õpetajaks õigusteadlikes aineis ülikoolis ja teistes õppeasutustes.

Nii siis ei või kohtunik nende määruste koostusliku mõtte järgi pidada, peale mainitud juhuste, milledest praegu praktiliselt üle jääb ainult viimane, palgalist kõrvalist ametit üldse ning olenemata ameti tasu küsimusest riigi-, omavalitsuse- või erateenistuses.

1864. a. ustavide kokkuseadjad toovad selleks ette järgmiseid motiive: „ei ole ametkonda ega valitsust, ei ole ametnikku, keda ei võiks kohtulikule vastutusele võtta ehk kes ise ei võiks kohtu poole pöörata abi otsimises ja sellepärast võiks ühe isiku käes kahe ameti ühendamine lubamine, milledest üks kuulub kohtu- ja teine mõnda muusse ametkonda, enese tagajärjeks tuua, et säärane isik peaks kohut mõistma asjas, mis tekkis tema oma ameti alal tema poolt peetud teise ameti järgi, s. o. nii ütelda oma enese asjas. Püüdes rajada kohut kindlale alusele,

peab eemale hoiduma kõigest, mis võib äratada kahtlust kohtuniku erapooletuse kohta seega, et mitte ära hävitada usaldust kohtu vastu. Siin ei tohiks arvestada sellega, kas kohtu ametkonnas teeniv isik saab palka tema poolt peetud teise ametkonna ameti järgi, või mitte, sest see ei kõrvalda sugugi tähendatud umbusalduse võimalust, ega selle kahjutoovaid tagajärgi.“ Sellele tuleks juure lisada, et ka palgalises erateenistuse vahekorras olemine toob enesega kaasa palgasaaja palgamaksja mõju alla sattumise.

Kui aga niiviisi kohtuametkonnas teenivate isikute ainsaks tuluallikaks peab olema *selle ameti järele saadav palk*, siis on selge, et palga suurus peab vähemalt küllaldane olema kõikide ametipidaja tarvete rahuldamiseks.

See on nii ütelda riigi moraalne kohustus oma kohtunikkude ees. Kuid riigil on selleks ka asjakohased ja oma enese jaoks väga tähtsad eluhuvivid.

Ühe peale näitavad 1864. a. ustavide kokkuseadjad sõnadega: „Õige kohtukorralduse tingimustele suhtub ka kohtunikkudele palga määramine, mis neile kindlustaksid tarvilikke elu ülalpidamise vahendeid. Kohtu ametkonnas teenivad isikud, kes arenesid tõsistes ja pingseis töödes, võetakse meeeldi vastu teenistusele teistes ametkondades, kus nad tihti saavad koguni tähtsad ametid. Kohtuasutused ei või täiendada oma koosseise teistes ametkondades teenivate isikutega, kuna neis ei leidu isikuid, kes oleksid ette valmistatud kohtuasjade toimetamiseks. Selle-

pärast, kui kohtu ametkonnale ei anta teenistuse alal mingisuguseid eesõigusi, siis teised ametkonnad, kus teenistus kergem, kasud aga suuremad, hakkavad oma juure üle tõmbama kõiki paremaid jõude ja kohtureformi sihti ei saada kätte“... „Vaja ka kanda hoolt, et kohtunikku, kes ei ole aineliselt kindlustatud oma enese varandusega, ei ähvardaks hädadohtlik ameti alal kartus, et teenistusest lahkumise vajaduse tekkimise korral, olgu see haiguse või vanuse tõttu, tal tuleb puudust kannatada, ehk et tema surma korral tema perekond ei satuks abitusse seisukorda, kuna pensioni määr, oma väiksuse tõttu, ei kindlusta elatamise võimalust.“

Teisest riiklisest huvist kohtunikkude aineliselt kindlustamiseks 1864. a. ustavide kokkuseadjad vaikivad häbelikult. Meie ajalehtedes aga aktuaalse palga küsimuse arutamisel hiljuti näidati sellele, et ametnikkonna palkasid ei tohiks langetada alla haritlastele vajaliku elatamis-minimumi, kuna „see demoraliseerib ametnikkonna kagu Euroopa tasemeni, kus elatakse mitte palgast, vaid bakšišist, vanasõna järele, et „annab jumal koha, siis annab ka — tasu.“

Mis see kohtute suhtes tähendaks, on selge. Korrupsioon on igal pool pahe, õigusemõistmise alal aga ta on ustavide kokkuseadjate sõnadel „kisendav ülekohus“, sest ta on teadagi sihitud kaasa aidata õiglusetusele võidule pääsemiseks. Kuna aga „justitia fundamentum regnorum“, siis õõnistab oma olemasolu alusmüüri see riik, kes ei taha oma kohtunikonnale vääriliselt ülevalpidamist anda — võimetusest selleks ei või

juttugi olla: vajadus on elementaarne — ja seega tõukab teda tähendatud libedale teele. Kohtukorraldus arvestab ometi läbilõikes keskmiste inimestega:

Sõjaväelaste ja politseiagentide soodustatud seisukorda asetamisega ei saa selle pahe vastu võidelda.

Väga mõjuv kaitseabinõu on küll ülalpool (lk. 33) mainitud korporatiivne vaim ja korporatsioonid valitsevad traditsioonid. Kuid oleks ekslik selles rohkem näha, kui terve ja tugeva organismi vastupandavuse peale külgehakkava haiguse vastu. Väga kujuka näite sellest annab jällegi Vene, kus jalamaid peale ustavidega loodud kohtukorralduse ärakaotamist elu kohtutegevuse alal tagasi pööras enne reformi valitsenud kommete. Tunnistust sellest annab oma enese elamuste põhjal Zavadsky omas juba mainitud (lk. 34) artiklis.

Peatun siin veel paari sõnaga mõnede palgaolude kohta käivate võrdlustega, välja valides võimalikult äärmuse, niihästi alla — kui ülespoole.

Inglise kohtunikkude palk 1914. a. kõikus 1000 ja 8000 £ vahel aastas, kusjuures pensioni väljateenimise tähtaeg 15 a. ning pension võrdub $\frac{2}{3}$ osale sellest hiiglasuurest palgast.

Venes oli samal ajal Senati departemangude ja üldkoosolekute esimeeste palk 9000 r. ning nooremate kohtunikkude, kohtu-uurijate ja rahu-kohtunikkude palk keskmiselt 2500 r. aastas.

Võrdleme meie kohtunikkude palku ainult nende endiste Vene ametivendade palkadega,

kuna meie poolt eelpool tsiteeritud seadusandli-
sed motiivid neid kvalifitseerivad kui võrdlemisi
väikseid. Sõna „võrdlemisi“ on sellega seleta-
tav, et palgad administratiiv ametkonnas Vene-
maal olid suuremad, kui kohtuametkonnas, kui
rehkendada, nagu seda teisiti ei võigi, mitte
ainult palga normidega, vaid ka gratifikatsioonidega,
mis administratiiv ametnikud said 2
korda aastas ning mis tihti võrdusid palga normi
suurusele.

Meie riigikohtu esimehe palk on 5208 kr. ja
rahukohtuniku ning uurija palk 3369 kr. aastas.

Siit nähtub, et riigikohtu esimehe palk võr-
dub umbes endise Vene noorema kohtuniku (koh-
tu-uurija, rahukohtuniku) palgale ja meie noo-
remate kohtunikkude palk moodustab 67% sama-
väärilistest endistest Vene ametite palkadest.

Need tõsiolud tahtmatalt juhivad tähelepanu
2 küsimuse peale ja nimelt: 1) missugust mõju
peab avaldama kohtuasjanduse peale need väik-
sed vahed, mis on kõrgemate ja alamate ametite
vahel palkade suhtes ja 2) kuidas suhtuvad meie
palganormid elatist минимумile?

Vastus esimese küsimuse peale ei ole lihtne,
sest see on tingitud nii mitmest kõrvalolust. On
selge, et see on lähedalt seotud *kohtunikkude*
nõndanimetatud *karjääriga*, s. o. ametisse nime-
tamise ja ülendamise korruga. Literatuuris on
tähelepanu pööratud sellele, et isegi heade koh-
tunikkude iseseisvuse garantiide juures on või-
malik „servilism“ ning järelikult ka võimalus
kohtuniku peale mõju avaldamiseks nende poolt,

kelledest kohtuniku karjäär oleneb. Et see asjaolu ei saaks ära kasutatud mõjuavaldamiseks kohtunikkude peale, nõuab doktriin, et mõõduandvat osa kohtunikkude ametipanemisel mängiksid kohtud ise. Sellele nõudele vastab kõige paremini meie juures maksuma pandud kord: kohtunikkude ametisse määramine Riigikohtu poolt. Viimane on üldse kohtu asjus juhtiv organ ning pealegi kollegiaalne asutis. On selge, et karjääri abil kohtuniku peale mõju avaldamine selle tingimuse läbi täitsa kõrvaldub. Teise tingimusena doktriinis näidatakse küsimuses seatud olukorrale, nimelt ametiastmete palga vahe vähesuse peale. Inglismaal kohtunikud üldse ei liigu edasi ametiredelil, kuna kohtunikke pannakse ametisse mitte kohtunikkude, vaid advokaatide seast. See kord loetakse ideaalseks, kuna see kõrvaldab igasuguse mõju avaldamise võimaluse ülendamise lubamise teel. Kuid sääranane kord eeldab inglise palgaolusid. Nii siis tuleks seatud küsimuse peale vastata, et ametiastete vahel olev palkade vahe vähesus on isenesest kohtuasjandusele soodne, kuid ainult tingimusel, et kohtunikkude ametisse nimetamine ja ülendamine oleks otstarbekohaselt organiseeritud ja palga suurus algastmetel oleks sellele vastavalt normeeritud ning vastaks igatahes vähemalt elatistminimumile.

See viib meid otseselt teise eelpool seatud küsimuse arutamisele, mis puutub meie kohtu ametkonnas teenivate isikute palganormide suhtumisse elatistminimumile.

Elatismimum ei või olla ja ei olegi Lääne-Euroopas ühine kõikidele elukutsetele. — Igal elukutsel on oma töö tingimused ning sellele vastav elustandard. Vaimlise töö tarbed ei luba haritlasele elada samades tingimustes, milledes elab käsitöeline. Teadlase, arsti, advokaadi, kohtuniku või muu vaimusünnituse looja töötuba ei või sisse seatud olla niisamuti, kui käsitöölise töötuba, või vabriku masinaruum, olgu need vaimlised tegelased kui palju läbi imbunud „talupoeglikkuse elu“ vaimuga.

Üldiselt kindlate teadete puudumisel selle kohta on raske määrata normisid, mis rahuldaks kõiki. Kuid arvan, et aluseks võttes keskmises elueas perekonnaga haritlase tarbeid, elatismimum peaks kõikuma 3600 kr. kuni 4800 kr. vahel aastas.

Eelpooltähendatud nooremate kohtunikkude palk on alla selle normi. Temale vastaks umbes üldkohtu teise astme kohtunikkude palk. Täie õigusega ütleb juba eelpool tsiteeritud ajalehe artikkel, et „meie haritlaste palgad juba nii kui nii on Euroopas ühed kõige madalamatest — nii madalad, et mõnigi mees Vene ajal vaevalt ülikoolist tulles hakkas kohe saama palju kõrgemat palka, kui praegu väga kõrgetel ja vastutavatel kohtadel seisvad isikud.“

Meie uurisime tingimusi, mis kindlustavad õiget kohtumõistmist sõltuvalt kohtutest, kui isiklikkuseta riigivõimu organitest, ning kohtunikkude, kui riigiteenistuses olevate isikute seisukorrast teiste riigivõimu harude ja riigiteenijate

süsteemis ja nägime, et need tingimused lähevad selle peale välja, et kõrvaldada igasugust mõjutamise võimalust kohtunikkude peale nende poolt oma ülesande täitmisel sel eeldusel, et püüe tõe kindlakstegemiseks igas ettetulevas juhtumis ja sellele vastavalt talitamises, on inimsoole maast madalast sisse istutatud ühes elualalhoidmise tungiga, kui viimase tugi, ning paneb ennast selle tõttu loomusunnil maksma iga kord, kus ta ei ole kunstlikult lahutatud elualalhoidmise instinktist ning selle viimase rahuldamiseks kõrvale juhitud sirgest teest.

On selge, et tõe kindlakstegemise püüet ei või rahuldada protsessi alal mingisuguse formaalse või konventsionaalse tõe kindlakstegemine, vaid et protsessi siht on tegelik ehk *materiaalne tõde* (действительная истина, materielle Wahrheit).

Asi seisab selles, et Lääne Euroopa kaasaegsetesse seadustesse (Saksa, „gemeiner Prozess“ ning 1817. a. Code civil §§ 1315—1369) oli tunduval määral üle läinud keskajal kanoonilise õiguse alal sündinud nõndanimetatud seaduslik tõendusteooria, mille sihiks oli seaduses eneses ette kindlaks määrata igasuguste tõendusvahendite võrdeline väärtus, jagades viimast aritmeetiliselt täielikkusesse ja poolikutesse tõendustesse (probatio plena, minus plena), ning üheväärtusliste tõendusabinõude hulgas ära määrates igaühe liigi võrdelist tähtsust. Selle juures võis kohus kui mingisugune asiolu oli ainult poolikult tõendatud, selle täienduseks vastavale protsessi

osalise peale vande tötuse panna. Sel kujul see tötendusviis, mis kannab puhtformaalset iseloomu, kuna vande andmine või mitteandmine isiku poolt, kelle peale seda pandi, peab kohtu poolt sunduslikult otsuse aluseks võetama, püsib veel praegu Saksa ja Prantsuse kohtutes (Z. P. O. §§ 475—477, Code civil §§ 1366—1369). Vas-tandina sellele öeldakse ustavide seadusandlistes mõtiivides: „tötenduste peatükis... tähendatakse vahendid, mis kindlustavad võimalust mööda tegeliku tötö leidmist ning järelikult öigluse jaluleseadmist“ (ustavide teine 1867. a. väljaanne lk. 202). „Protsessi seaduses, mis peäülesandeks seab tegeliku tötö kindlakstegemise, mis annab vabaduse kohtuniku mõistlikule heaksarvamisele, mis ei tee kohtunikule kohuseks arvutada aritmeetika reeglite järgi täielikkude ja mittetäielikkude tötenduste osasid, vaid nõuab hoolega nende igaühe sisemise tötöelikkuse ärakaalumist, ei ole ruumi tötendusabinöude hulgas kohtu poolt protsessi osaliste peale pandavate vandetötöustele.“

Nii on ses suhtes ustavid jällegi tähendatud välismaa protsessi seadustest ette jõudnud ning seni oma koha esiplaanil alal hoidnud.

Protsessi seadus, mis enesele seadnud sihina tögeliku tötö kindlakstegemise, peab kõigepealt vastama mõnele postulatidele, mis kindlustaksid kohtunikkude poolt selle vaimlise tulemuse saavutamist. Üks neist tingimustest on nõndanimeetatud *protsessiosaliste mõlema poole* kohtu poolt *ärakuulamise nõue* (Pflicht des beiderseitigen Gehörs).

See nõue piirdub sellega, et protsessi kohus enne otsuse tegemist peab vastasele poolele võimalust andma ennast kaitsta tema vastu sihitud taotluse vastu. Kaugemale see ei ulata, sest kostja õigus kaitse peale on tsiviilõigusliste vahekordade loomule vastavalt dispositiivne.

Sellele postulaadile vastavad muuseas T.K.S. §§ 4, 312, 314, 329, 330, 758, 769.

Canstein oma tsiteeritud teoses toob ette, et tähendatud postulaadi tagajärjeks tuleb lugeda, et iga *avaldus*, mis ühe partei poolt tehtud, peale selle vastasele teatamist, *muutub* ühekülgsest *tagasivõtmatuks*, kuuludes sest momendist alates mõlemate poolte korralduseks ühiselt. Selle ühisõiguse väljendusena ilmutavad ennast järgmised teesid: nõudepalvet, mis ärakirjas kostjale kätte antud, ei saa ühekülgsest nõudja tagasi võtta uue nõudepalve sisseandmise otstarbega, samuti ka teda sisuliselt muuta ilma kostja nõusolekuta; analoogiline reegel maksab edasikaebuse kohta; ka omaksvõtmine on tagasivõtmatu.

Need käsitletava postulaadi järeldused on 1864. a. T. K. S-sse üle võetud.

Teine postulaat nõuab, et *kohtukäijad ei saaks kitsendatud oma väidete tõendamisel*, vaid et neile lubatakse neid tõendada kõikide neile käsitada olevate tõendamisliikidega, mis mõtlemis-seaduste järgi arvesse võivad tulla materiaalse tõe kindlakstegemiseks.

Sellel postulaadil on iseäraline tähtsus tõendamisviisi kohta tunnistajate kaudu. Tehingute

vormi määrab kindlaks materiaalõigus. Kui viimane nõuab teatavast vormist kinnipidamist antud tehingu sõlmimisel, siis tehing, mis sellele nõudele ei vasta, on tühine. Siit järgneb, et säärestel juhtumidel ka kohtuprotsessis vormi puudust tunnistajate ütelustega asendada ei saa. Kuid küsimus teatava asiolu tõendamise lubatavuse kohta tunnistajate kaudu jääb siiski oma loomu poolest materjaalõigusliseks. Meie nägime, et Code Napoleon'is isegi leidub peatükk, mis kannab üldist pealkirja „de la preuve des obligations et de celle du payement.“

Selle tõttu T. K. S. §§ 409 ja 410, mis puutuvad tõendamisabinõusse tunnistajate kaudu, ei ütle iseenesest mitte kuigi palju. Oma sisu nad ammutavad materjaalseadustest. Olles eelnõusse üle viidud numbrite 238 ja 259 all peaaegu muutmata redaktsioonis, võrreldes 1864. a. omaga, lähevad nad siiski oma sisu poolest väga lahku viimastest, sest Venemaal nõudis materiaalseadus tehingute sõlmimist tihtilugu kirjalikus vormis, kuna Balti eraõigus lubab suuliste tehingute tegemist väga laial määral. 1889. a. reformi seadus leidis tarvilikuks seda iseäranis väljendada (T. K. S. § 1819), mis arusaadav, kuna tol ajal see seadustik oli maksev mitmes õigusterritooriumis.

Kohtupidamise seaduse komisjon arvas mitte kompetentseks olevat siin mingisuguseid muudatusi ette panna peale redaktsioonilise esialgse teksti juure tagasipööramise.

1930. a. Õiguse nr. 8 on ilmunud artikkel, milles tema autor hra J. Vender võitleb meie juures prantsuse korra tunnistajate suhtes maksmapanemise poolt, millise korra järele juba üle 350 a. tunnistajad on enam-vähem tsiviil protsessist kõrvaldatud. See olla Prantsusmaal sündinud kahel teel: asjaolude tunnistajatega tõendamise keeld on seadusandja poolt põhimõtteks seatud, millest lubatud vähesed erandid ja teiselt poolt on prantsuse kohus kauaaegse traditsiooni teel omandanud nõndanimetatud suveräniteedi õiguse: tagasi lükata esitatavate tõenduste kogumise ja järelikult ka tunnistajate ülekuulamise isegi neil juhtudel, kus see on seadusega lubatud, kui ta leiab, et tõenduste kogumine jääb tagajärjetuks. Artikli autori arvamisel on ette pandud korra maksmapanek meie juures soovitatav, sest tunnistajate ütelused on üldse ebakindel tõendamisabinõu selle subjektiivsuse pärast, siis olla ka tunnistaja vanne mõjutuks muutunud usu suurel määral oma tähtsuse kaotamise tõttu ning lõpuks olla inimeste kõlblus peale ilmasõda tunduvalt langenud, mispärast ei ole raske valetunnistajaid palgata. Teiselt poolt aga saavat Prantsusmaa, tänu tähendatud abinõudele, läbi märksa väiksema kohtu aparaadiga, võrreldes teiste riikidega ja ka kohtuprotsesside arv olla väiksem, seal lepitakse üldse kergemini ja ennem kokku ja koheldakse kaaskodanikku järeleandlikumalt, leplikumalt ja sõbralikumalt. Seejuures aga olla Prantsusmaa õiguslik elu nii terve kui vähegi võimalik.

Vaevalt võib nende argumentide peale rajatud järeldusega leppida. Vande usuline külg ei ole mõõduandev. Mõõduandev on vanduja poolt enese peale võetud kohustus rääkida tõtt. Kui kõlblus antud momendil langenud on, siis tuleb muuta tingimusi, mis languse välja kutsunud, mitte aga ära kaotada tõendamisviisi, mis kõlblust eeldab.

Tunnistajate üteluste tsiviilprotsessist väljatõrjumine võrduks protsessi sihist loobumisele tegeliku tõe kindlakstegemise kohta ja formaalsele tõendamisteooriale tagasipööramisele. Absoluutne võimatus midagi sarnast kriminaalprotsessis maksuma panna on parem tõendus selle ebakohasuse kohta ka tsiviilprotsessis. Täheendusel selle peale, et tänu selle tõendamisabinõu ärakaotamisele vähendatakse kohtuasjade ja kohtute arv, puudub tähtsus. Tõendamise võimaluse üldse äravõtmise teel protsessijatelt võiks ühe hoobiga kohtud üleliigseteks teha, et nende ülespidamise tarvidusest lahti saada. Käsitletav argument siirdub kaugemale, kui see tema ette-toojale soovitav peaks olema.

Ka näide Prantsusmaa peale ei ole veenduv. Seal maksev käsitletud kord on tekkinud ajalooliselt võimsa notarite seisuse egoistlike püüete alusel. Prantslast eluteel saadavad nõuandjatena ühest küljest hingelisis asjus — abbe'd ja teisest küljest ainelisis asjus notar'id. Viimaste seis on oma isiklikkudes huvides osanud elukombed nii korraldada, et võimalikult mitte ükski eraõigusline transaktsioon neist ei möödu. Võimas abinõu selleks on olnud kõikide tehingute kirjalikuse nõue.

Et seejuures Prantsusmaa õiguslik elu on terveks jäänud, tõendab ainult seda, et rahvas on aegamööda harjunud kõik oma tehingud kirja panema ja on loobunud kohtu kaitset otsimast, kus see on tegemata jäänud.

Et aga seda mitte just õigusliku elu terven- damise abinõuks ei või lugeda, näitavad Euroopa põhjapoolsed riigid ja Inglismaa eeskuju, millises viimases tunnistajate ülekuulamise võimaluse piirid on nii laialt tõmmatud, et vande all võib üle kuulata isegi protsessijaid pooli. Kuid nende poolt vande all antud seletus ei ole kohtule siduv, kes seda hindab niisama vabalt, kui tunnistajate ütelsi üldse. — Säärase omapärase kuju on seal omandanud keskajaline tõendusabinõu „juramen- tum judiciaire“, s. o. vande tõotus, mis kohtu poolt protsessiosalise peale pannakse.

Lõpuks on olemas veel üks protsessi teel te- geliku tõe kindlakstegemise printsiibi sisemine postulaat, mille tähtsus on määramata suur, kuna ta peale temale iseseisvalt omase tähtsuse toob ka täienduse ja paranduse eelmisse printsiipi, mille järgi ei tohi kitsendada kohtukäijate õigust tõendada omi väiteid kõikide neile käsitada ole- vate tõendusabinõudega. Ta seisab asja sisuli- selt otsustava kohtu *õiguse hinnata* esitatud *tõen- duste tõelikkust oma vaba veendumuse* (südame- tunnistuse) järgi.

T. K. S. § 129, mis käib rahukohtu asjade kohta, määrab üldiselt, et rahukohtunik oma südametunnistuse järgi hindab tõenduste jõudu ja tähtsust ja üldkohtute kohta käivad määrused,

ehk nad küll seda ei korda üldisel viisil, kuid igapähe tõendusliigi juures annavad analoogilisi ettekirjutusi, nagu § 411 tunnistajate üteluste, § 437 ümbruselanikkude üteluste, § 533 eksper-tide arvamise, § 472 koduste kirjalikkude tõen-duste kohta.

Kuid ustavis on tehtud mõned kõrvaleastu-mised sellest põhimõttest. Kõige pealt kohtu õigust hinnata tõendusi oma vaba äranägemise järgi ei laiendata juhtumistele, kus pooled fak-tide tõendamise viisi kohta omavahel kokku lepi-vad, kodanliste õiguste dispositiivsuse tõttu (§ 480 omaksvõtmise ja 498 vandetõotuse kohta). Peale selle on mõned tähendatud põhimõtte kit-sendused ette nähtud kirjalikkude tõendiste suhtes (§§ 410 ja 459).

Morduhai-Boltovsky mainitud raamatus „us-tavid 50 a. eest“ ilmunud artiklis „Tsiiviilkohtu-pidamise seadus“ leiab, et tõenduste kohtu poolt vaba hindamise põhimõtte järjekindel läbiviimine seadis tolle ustavi kõikide sellele kaasaeg-sete seadusaktide keskel esiplaanile ning uhku-sega võida ütelda, et ka nüüd (1914. a.) see ses suhtes seista Lääne Euroopa paremate protsessi-seaduste keskel esimesel kohal.

Tunnistajate kohta käiv § 411 lausub, et nende üteluste jõu määrab kohus tunnistaja usaldatavuse, tema ütluse selguse täielikkuse ja tõepärasuse järgi. Sellele lisab seadusandja juure, et kohus peab tooma oma otsuse alused, millistel tunnistajate ütelused on tema poolt võetud tõenduseks.

Nolcken omas kommentaaris ütleb: „ülima

tähtsuse tundemärkide keskel, mille järele hinnatakse tunnistaja üteluse jõudu, omab tunnistaja isiku usaldatavus, sest selle puudus võtab ära üteluse tähtsuse isegi siis, kui see on selge, täielik ja tõenäoline. Tunnistaja usaldatavuse hindamiseks ei ole seadusandja seadnud mingisuguseid tõkkeid kohtu sisemisele veendumisele, mis aga peab põhjenema kõikide asiolude läbikaalumisele“... .

Veendumus, et miski asi olemas on, ehk tõekspidamine on hingeelu sisemine sündmus, mis kujuneb hingeelu omaette seaduste järgi ja on selle tõttu mõeldav ainult vabana igasugustest seadusandlistest reglementatsioonest. Temas on, nagu õpetavad niihästi hingeeluteadus, kui ka mõtlemisõpetus, niisugune element, mida ei puuduta isegi mõtlemisteadus, piirdudes vahendilise tunnetuse (Erkenntnis, познание) uurimisega ja mis seisab just vahendita sisemises (intuitiivses) tajumises (pertseptsioon, Wahrnehmung, восприятие).

On selge, et argumentatsiooni teel oma otsuse motiivides kohus võib ära näidata, mispärast ta teatavat ütelust tõenduseks ei võta ainult siis, kui see sündis ütluses eneses peituvate puuduste tõttu. Niipea aga, kui ütelus on väliselt laitmata, tunnistaja ülekuulanud ja asja sisuliselt otsustav kohus aga siiski ei leia võimalikuks seda tõenduseks võtta tunnistaja isiku mitteusaldatavuse pärast, kohtule jääb järele ainult seda otsuses ära tähendada üldiste lausetega, kuna on võimata argumentidega põhjendada vahenditult saadud muljest tekkinud „veendumust“, „usku“.

See sisuliselt asja otsustava kohtu õigus on tähtis garantii ka kõlbluse languse aegadel valemistajate leidmise kergusega õiguse mõistmise asjale sünnitatava pahe vastu ja selle halvendamise § 411 tõlgitsemise teel ei ole sugugi mitte kohtumõistmise huvides.

Kui kohtute tegelust juhtiv kassatsiooni kohus tühistab asja sisuliselt otsustava kohtu otsuse, mille põhistes tunnistaja on tunnustatud mitte-usaldusvääriliseks ülekuulamisel vahenditult saadud mulje alusel, kui puudulikult motiveeritud, siis see tähendab kahest ühte ja nimelt, kas seda, et kassatsiooni kohtu arvamisel võimalik oleks ka vahenditult tajumisest saadavat veendumust argumentidega õigustada, ehk seda, et kassatsioonikohus § 411 kitsendavalt tõlgitsemise teel teadlikult tahab ära võtta asja sisuliselt otsustavalt kohtult võimaluse tähendatud tingimustel tunnistaja usaldatavust hinnata oma sisemise veendumuse järgi.

Ükski neist eeldustest ei tohiks paika pidada.

Kõik seni läbikaalutud protsessi põhilased puutuvad kohtu, kui vaimlise töö sünnitaja, tegevuse normaalse käigu kindlustamiseks vajalikkusse tagatistesse.

Lähemas ühenduses nendega on ka mõned niisugused põhilased, mis puudutavad kohtu toimetuse välist korda ja kohtu enese organisatsiooni.

Kohtu toimetuse kohta käivatest põhilausest on mõned maksivad iga protsessi liigi kohta, olgu see kriminaal-, administratiiv või tsiviil-

kohtumõistmise alal, mõned teised ainult tsiviilkohtupidamise alal.

Esimeste hulka kuuluvad *toimetuse suulisus, vahenditus ja avalikkus*.

Kirjalikuks doktriin loeb protsessi siis, kui otsuse aluseks võivad olla ainult kirjalikud aktid, s. o. kui kohus võib rajada otsuse ainult andmete peale, mis sisalduvad parteide poolt sisseantud paberites, või kohtu protokollides, printsibi järgi: quod non est in actis, non est in mundo.

Vastandina tunnistab doktriin protsessi suuliseks ka ainult siis, kui parteide võistlus peab toimuma suuliselt kohtu ees ja viimane võib oma otsuse rajada ainult andmete peale, mis parteid on ette toonud suulisel võistlusel (Canstein l. c. 78).

Ustavide kokkuseadjad, peale ägedat vaidlust komisjonis nõndanimetatud kirjaliku instruksiooni tarviduse ja ulatuse üle protsessis, häälte enamusega peatusid segasüsteemi juures, mille järele niihästi kirjalikud, kui ka suulised parteide avaldused omavad ühesuguse jõu: ei võistluspaberite vahetus ega ka suuline võistlus ei ole parteidele sunduslikud. Parteid võivad vahetada kirjalikke seletusi ja mitte ilmuda kohtu istungile, siis saadakse kirjalik toimeetus. Nad võivad aga ka ilma paberite vahetamata ilmuda otseselt kohtuistungile suuliseks võistluseks, siis protsess on puht suuline. Lõpuks parteid võivad teha ühte ja teist, siis saadakse segatoimeetus. Peab ütleva, et tähendatud protsessi korraldus, mis küll mitte ühe hoobiga ei sündinud, kuna

viimase käekülgepaneku tegi 2. juuni 1914. a. seadus, mis kirjaliku instruksiooni sunduslikkuse ära muutis kõikide protsesside liikide kohta, näib kõige kohasem olevat, sest ta võimaldab parteidele valiku nende ettetoomiste jaoks kõikide loomulikkude väljendusviiside vahel.

Ka ses mõttes on 1864. a. ustavid mitte ainult kaasaegsetest, vaid ka veel praegu maksvastest seadustest ette jõudnud. Prantsuse protsessi järgi on kirjalik instruksioon sunduslik, Saksa protsess on rajatud suulisuse üleoleku põhimõttele.

Suuline põhimõte on väljendatud ülimate printsiipides p. 4 all ning temale vastavad T. K. S. §§ 13, 317, 329—331 ja t.

Kohtu ja parteide vahelise läbikäimise vahenditus on lahutamata seotud protsessi suulisuse põhimõttega, milledest ükski ei ole mõeldav ilma teiseta ning mõlemad ilmutavad ennast järeldusena protsessiteel materiaalse tõe kindlaksteegemise nõudest.

Ustavide kokkuseadjad fikseerisid selle põhimõtte põhilausestes nr. 15, 20 ja 21 ning väljendasid seda T. K. S. §§ 271, 309, 385, 500, 501 ja t.

Selle põhimõtte tingimata teostamine osutus praktilistel kaalutlustel läbiviimatuks. Juba ustavi eelnõus § 500 esialgne redaktsioon nägi ette võimalust panna tõendiste ülevõtmine ühe kohtu koosseisu liikme peale. Kuid Riigi Nõukogu sellega ei leppinud, leides, et säärane tunnistaja ülekuulamise kord võtaks ära üteluselt selle tõelisuse, mis oleks tunnistaja ülekuula-

mise juhul kohtu kolleegiumi ees. Olude sunnil tuli hiljem siiski tagasi pöörata esialgsele kavale ja isegi temast kaugemale minna. Vene seadusandluse viimane sõna ses suhtes oli öeldud 2. juuni 1914. a. seaduses (§ 386¹), mis lubab kohtule panna tunnistajate ülekuulamist kohtuliikme peale, kui see võib kaasa aidata toimetuse kiirendamisele. Meie üksik kohtuniku toimetuse seadus (1931 R. T. nr. 29) on ka selles mõõda jõudnud.

Ka viimane eelpool tähendatud 3 nõudest kohtupidamise korra kohta — nimelt tema avalikkus — on ühenduses protsessi sihiga kindlaks teha materiaalselt tõtt, sest tänu selle kontrollile, mille ta võimaldab igapäevase kohtu tegevuse üle, moodustab ta võimsat abinõu vältida kohtu poolt sellest sihist kõrvale kaldumist.

Käsitletav põhimõte on fikseeritud ülimates printsiipides nr. 3 ja põhilausestes nr. 8, 22 ning kohaldatud T. K. S. § 13, 324, 390, 500 ja t.

Need §§ käivad parteide võistluse ja tõenduste ülevõtmise kohta.

Literatuuris leidub väljendusi, millised tahavad avalikuks teha ka kohtunikkude nõupidamist ning otsuse tegemist. Motiivina tuuakse ette, nagu võiks säärane kord ülendada kohtu prestiiži.

Ustavide kokkuseadjad on ennast sellest targasti eemale hoidnud. Ei või mingisugust kahtlust olla, et vähemalt tingimustel, milledeks kohtul tuleb tegelikult töötada meie ajajärgul, ette toodud motiiv paika ei pea. See on nii silmapaistev, et ta lähemat põhjendamist ei nõua,

seda rohkem, et põhjendus peaks puudutama mõnda „inimlikku, liig inimlikku asja“. Muid motive aga säärase uuenduse õigustamiseks ei leidu. Tahtmatult tuleb meelde ustavide autorite ütetus: „seaduses läbi viia igat põhimõtet äärmuseni, printsiibi enese pärast, ilma elu nõuetega arvestamata, sünnib möödapääsemata kahju printsiibile enesele.“

Selle asemel ka see printsiip — nagu teisedki — sallib kitsendusi, mis ustavis ka ette nähtud. Kuid need kitsendused, mis seatud kõlbluse, avaliku korra ja eraisikute saladuse alalhoidmise huvides juhtudel, kui seadus viimast kaitseb, võivad puutuda ja puutuvadki ainult kõrvalistesse isikutesse, publikusse, kuid ei iialgi parteidesse endisse.

Peale läbikaalutud põhilause, millede tähtsus on ühesugune kõikide kohtumõistmise alade jaoks, millede protsessi seadused kohaldamist leiavad, on ka mõned niisugused, millede tähtsus piirdub peaaegu üksnes tsiviilkohtu pidamise seadusega, olles tingitud *tsiviilõiguse iseärasusest*.

Õigusteadus õpetab, et roomlased olid kodanliku vabaduse loojad ja seda sellepärast, et nemad esimestena kultuurrahvaste hulgast eraldasid sunduslikkudest vahekordadest, mis enne ümber piirasid kõigi kodanikkude suhteid, niihästi oma vahel kui ka nende ja riigi vahel, ning tegid neid viimaste orjadeks, kogu vahekordade kompleksi, mille kohta anti kodanikule täielik talitamise vabadus — *uti lingua nuncupassit*,

ita jus esto. See oli esmakordselt tekkinud jus civile. Eraõiguslikud normid on sellele vastavalt enamjagu dispositiivsed.

Vastupidi — avalikõiguslikud vahekorrad, mida normeerivad kriminaal ja administratiivõigus, on läbi imbunud sunduslikkusega, õigused langevad kokku kohustistega, seaduse normid on jus cogens.

Tähendatud vastupidisusele on kohaldatud tsiviil kohtupidamise iseäralsused.

Kokkuvõetult need väljenduvad kõik nõnda nimetatud *võistluse printsiibis* oma korrelaatidega.

See printsiip on ustavide autorite poolt ülimate printsiipide hulgas seatud teisele kohale; vahenditult peale kohtu võimu lahutamise printsiibi riigivõimu teistest harudest ja see koht on temale antud õgusega, kuna tema tähtsus on tsiviil kohtupidamise suhtes niisama suur, kui esimese printsiibi tähtsus õigusemõistmise suhtes üldse, kõikidel aladel.

Seadusandlistes motiivides öeldakse selle printsiibi puhul, et „vanust ajast saadik on kohtupidamises maksvad 2 täiesti lahkuminevat korda: 1) uurimisekord, mille juures kohtu enese peale langeb peaosavõtt ja algatus tõenduste otsingus, asja juhtimises ja isegi lahendamisele kuuluvate oluliste küsimuste ülesseadmises ja 2) võistluse kord, mille juures kõik need ülesanded kuuluvad parteidele, kohtu kohustus aga seisab ainult selles, et järeldada, missugused nimelt temale esitatud väidetest ja asioludest tuleb lugeda tõeliseks ning rakendada neile seaduse

täpset jõudu. Peaaegu kõik kehtiva tsiviil kohtupidamise seaduse puudused olenevad temas uurimistoimetuse põhimõtete kohaldamisest, millised on täiesti vastased tsiviilõigusliste vaielduste loomule. Viimased puudutavad üksnes vaieldavate isikute erahuvisid ning see tõttu peab neis asjus algatus ja edasilikumine nende käes olema.“

Vene literatuur, järgides ustavide autorite eeskujule, koondab võistluse põhimõtte nimetuse alla kõik tsiviil kohtupidamise iseäraldused, mis tingitud on eraõiguste dispositiivloomust. Saksa literatuuris püütakse mõnikord järgmist vahet teha: lähtudes sellest, et tsiviilprotsess normeerib vahekorrad ühelt poolt parteide oma vahel ja teiselt poolt parteide ja kohtu vahel, et esimestel vahekordadel on eraõiguslik — dispositiivne, viimasel avalikõiguslik sunduslik iseloom, viiakse võistluse printsiibi (*Verhandlungsmaxime*) nimetuse alla ainult kohtu tegevust tsiviil asjus normeeriv puht eitav reegel, mis kohtule ära keelab oma algatusel uurimist ette võtta: *ne procedat iudex ex officio* (T. K. S. § 367), *iudex secundum allegata iudicare debet* (T. K. S. § 339), kuna parteide autonomiat protsessis kindlustavad normid viiakse „*Dispositionsmaxime*“ nimetuse alla. Nende hulka kuuluvad reeglid, mis märgitakse aphorismidega: *nemo iudex sine actore* (T. K. S. § 3, 4), *ne eat iudex ultra petita* (§ 706) ja palju teisi: näiteks § 422, 480, 498 j.n.e.

Ka käesolev printsiip ei kannata sirgjoonelist läbiviimist igal kohal. Juba algusest peale

lubas T. K. S. kohtule oma äranägemisel toime panna paiklikke järelvaatusi (§ 507), ekspertiise (§ 515), nõuda täpsemaid seletusi poolelt, kelle seletused on segased, või ebatäpsed (§ 335) ja kuulutada sellest protsessijatele, kui ta leiab, et mõnede kohta nende poolt toodud oludest puuduvad tõendid (§ 368).

Ajaga nende erandite arv on aina kasvanud, kuna doktriin on nüüdsel ajal hakanud kõikuvast suhtuma käsitletavale põhimõttele tema puhtal kujul, leides, et eelistatav olla mingisugune kombinatsioon selle ja uurimispõhimõttega peamiselt kohtule suurema aktiivsuse andmise teel. Kuid seisukoht selle suuna suhtes ei saa küllalt ettevaatlik olla. Peale kõige muu seisab hädahoht, mis peitub ametlikus juurdluse kohustuses, selles, et kohtunik niipea, kui ta asjas seisukoha võtnud, ei saa enam täitsa erapooletu olla, seisukoha võtmine ametlikul juurdlusel on aga möödapääsemata.

Kooskõlas protsessi sihi ja selle teostamiseks seatud toimetuse korraga peab olema *kohtu* enese *organisatsioon*. Kui protsessi sihiks on tegeliku tõe kindlakstegemine ning toimetused on nii korraldatud, et ta kindlustaks kohtunikule võimaluse asja otsustada vaba olles igasugusest mõjutamisest, mis võiks teda sellest sihist kõrvale kallutada, siis kohtu organisatsiooni põhimõtteks peab olema kindlustada teda eksituste võimaluse eest tema enese poolt.

Paistab silma, et kõige võimsam abinõu selleks on panna ülesande täitmist mitte ühe, vaid

mitme isiku peale, koordineerides nende tööd nii, et seega saavutatakse võimalik intensiivne töö tulemuse kontroll.

See saadakse kätte kohtu kollegiaalsuse läbi ühelt ning niisuguse instantsi loomise läbi teiselt poolt, millelt võiks eksliku otsuse parandamist nõuda edasikaebamise teel.

Ainuisikliku kohtu ameti kohta käib Montesquieu klassiline ütetus (esprit des lois VI chap. 7): „ta olla mõeldav ainult despootilise režiimi juures, sest kui kaugele ainuisiklik kohtunik oma ametivõimu kurjastitarvitamises võib minna, näitab ajalugu.“ Sellest ütelsest muidugi tuleb aru saada cum grano salis. — Igatähes ka kriitilisel suhtumisel jääb püsima, et eksitused ja mõjutamine ainuisikliku kohtu süsteemi juures on ennem võimalikud, kui kollegiaal kohtu süsteemi juures. Feuerbach tähendab, et „mitmete isikute veendumuse kokkulangemine ühe ja sama aine kohta on sisemise tõelisuse väliseks tõendiseks.“ Isegi Bentham, kes võitles Inglismaal ainuisikliku kohtu ameti sisseseadmise poolt teatavate asjade liigi suhtes, võttis omaks, et „3 halba kohtunikku võivad moodustada hea kohtukollegiumi.“ Saksa kohtu korraldusseaduse seadusandlistes motiivides kollegiaalkohtu süsteemi kasuks tuuakse ette: „noorte kohtunikude kasvatus, ergutav mõju ning õigusliste teadmiste levitus, mida enesega kaasa toob alaline koostöötamine ametivendadega; otsuste põhjalikkus vaadete mitmekülgseuse tõttu; vastastikune kontroll; võistluse pühalikkuse tõstmine ning kindlus, et selle

suulisuse peale vaatamata mitte midagi ära ei unustata ega millestki valesti aru ei saada.“

Kohtu kollegiaalsus nõuab ühe täienduse, mis käib *kohtunikude jagamise* kohta *osakondade vahel* ning ära hoiaks võimaluse mõjutada kohtuotsuse peale kunstlikult koostades kollegiumi koosseisu.

Ka ses suhtes ustavides on maksma pandud süsteem, mida doktriin tunnustab kõige paremaks ja mis kaugelt mitte kõikides teistes maades vastu võetud nii rahuloldaval kujul. See sündis 20. mai 1885. a. seadusega (1864. a. see küsimus oli korraldamata jäetud) niiviisi, et kohtunikud jagab osakondade vahel kohtuüldkogu. Niihästi Prantsuse- kui ka Saksamaal jaotust toimetavad iseäralised kohtunikudest loodud komisjonid, mitte ilma kohtuministri osavõtuta. Kõige vähem aga vastab doktriini nõuetele kord, mis Itaalias 19. dets. 1912. a. seadusega maksma pandud. Selle seaduse järele jagamine toimetatakse iga aasta kuninga dekreetidega, s. o. administratiivvõimu äranägemisel.

Mis, viimaks, *kohtu instantside* kohta käib, siis teorias valitseb üksmeel selle kohta, et asja sisuliselt harutavaid instantside asjade liikumise kiiruse huvides ei tohi olla rohkem kui kaks, ja et neile peab üle seatud olema üks ühine kõikidele kohtu instants, kes asju ise sisuliselt ei otsustaks, kuid selle üle valvaks, et materiaalõigusliste seaduste tõlgitsemine ning protsessi

seaduse käsitlemine oleks ühtlane kogu temale alluval õigusterritooriumil.

Need põhimõtted on ka ustavide ülimate printsiipide poolt omaks võetud ning neis väljendatud p. 5 ja 6 all.

Peab veel mainima, et raskus, mida sünnitab teooriale küsimus, kuidaviisi kooskõlastada võistluse ja suulisuse põhimõtteid omal puhtal kujul apellatsiooni korraga, mille suhtes esimese kohtu astme toimetused osutub puht kirjalikuks, 1864. a. T. K. S. seisukohast ei oma tähtsust, kuna ta tunnistab mõlemad võistluse abinõud, s. o. suulise ja kirjaliku üheõiguslisteks.

4.

9. juuli 1889. a. reformi seadus.

Teine eelnõu allikas on 9. juuli 1889. a. kohtu reformi seadus Balti maades.

Jaauarikuul 1882. a. Keisri käsukirjaga pandi senator N. Manasseini peale endiste Liivi- ja Kuramaa kubermangude revideerimine „kõikidel valitsemise aladel“. Revideerimine kestis kuni augustini 1883. a. ning ühe aasta pärast Manassein esitas keisrile oma ettekande. 5. novembril 1885 Manassein nimetati kohtuministriks, tehes tema peaülesandeks kohtu reformi seaduse eelnõu välja töötada Baltimaade jaoks. Ülesanne täideti 2 aasta jooksul. 31. detsembril 1881. a. esitati eelnõu Riigi Nõukogule.

Revisjoni peategelaseks ning eelnõu väljatöötamise tööde juhatajaks ja eelnõu suurema osa autoriks oli hilisem senaator ja kohtuministri abi A. Gassmann. Ta ise kirjutab kohtuministriteeriumi žurnaali 1895. a. oktoobrikuu numbris Manasseinile pühendatud nekroloogis: „tähendatud eelnõu väljatöötamise ülesanne oli tõesti ülisuur ja raskesti täidetav. Eeltööde puudus, kohtupidamise kordade ja vormide mitmekesisus mitte ainult igas kubermangus, vaid peaaegu igas linnaski, kodifitseeritud maksva kohtupida-

mise seaduse puudus, mitmesuguste hüpoteegi süsteemide kehtivus, mis põhjenesid tavale, mitte seadusele, niisama palju mitmesuguseid, ei iialgi kokkuvõetuid konkursikordasi ning kaubanduslise kohtupidamise reegleid, materiaa-õiguse iseäralsused, mis nõudsid kohtupidamise normide piinlikku kooskõlastamist nendega ning terve rea riigi teistes osades tundmata eritoime- tuste loomist, kohtu asutustes mitte ainult koh- tulikkude, vaid ka valitsusliste, ühiskondliste, seisusliste, kiriklikkude ja t. funktsioonide koon- dis, — kõik see tegi ülesande nii keeruliseks, et ta paistis olevat lahendamata ehk vähemalt lahendatav ainult kaugel olevas tulevikus. Kuid Manasseini väsimata energia ning tema poolt revideerimisest kaasatoodud sügav veendumus edasilükkamata reformi vajaduses riigi ja koha- likkude rahvaste huvides, ei annud ruumi kaht- lustele, kõikumistele ning venitamisele. Kaas- tööliste vähese arvuga isikute hulgast, kes tema- ga revideerimisest osa võtsid, asus Manassein keerulise ülesande teostamisele ning vähem kui 2 aasta jooksul sai see hiigla suur töö lõpule vii- dud“... „Riigi nõukogu terve sessioon kestis projekti üksikasjaline läbiarutamine ning tule- mused kõik ettepanekud leidsid heakskiitmist ning said 9. juulil 1889. a. kõige kõrgemalt kin- nitatud. Seejuures langes ministri osaks suur au. Riigi nõukogu, kodanlikkude ja vaimulik- kude asjade departemangude koondatud koos- seisus, leidis tarvilikuks sisse kirjutada lasta oma päevikusse järgmised paljutähendavad sõnad: „tervitades selle tähtsa riikliku ülesande teosta-

mist, koondatud departemangude koosolek ei või ära märkimata jätta kohtuministeeriumi poolt täidetud töö suurust... Säärasel kujul käesolev töö niihästi oma määramata ulatuses, kui ka oma keerulisuse tõttu, osutub reast väljaminevaks. Selle täitmise viis aga tahtmatalt tõmbab iseäralise tähelepanu enese peale tänu tema hoolsusele ning läbimõeldud järjekindlusele, mida departemangud loevad oma kohuseks tunnustada avalikkuse ees.“

Ülaltooduist reformi seaduse autori enese väljendustest nähtub, milles oli reformi ülesanne iseäranis tsiviil kohtupidamise seaduse suhtes.

Kõige pealt sellest nähtub, et kohtupidamise põhilauseste puutumatus oli väljaspool kahtlust ning et reformi siht läks selle peale välja, et 1) täiendada seadustikku nende eritoimetustega, milledeks 1864. a. Vene maksvale materiaaliõigusele vastavalt vajadust ei olnud, millede olemasolu aga eeldab B. E. S. ja 2) kooskõlastada seadustiku üksikuid §-e B. E. S. iseärasustega.

Näidatud ülesannete kahest osast esimese alla käib kõige rohkem see praeguse T. K. S. osa, mis välja töötati veidi hiljem ustavide muudest osadest, ühes notariaal seadusega ja omas seaduse jõu 14. apr. 1866. a. nimetuse all „hoiutoimetuse“ ning koosnes 59 §-ist (1401—1460). 1889. a. seaduse järgi seesama osa kannab pealkirja: „eritoimetused“ ning sisaldab 190 paragrahvi ning on oma sisu poolest täitsa uus (1907—2097).

Seadusandlistes motiivides selle osa kohta öeldakse: „Hoiutoimetuse osa kohaldamine Balti

kubermangudes osutub täitsa võimataks ühelt poolt sellepärast, et sellesse ossa on sisse võetud mõned niisugused määrused, nagu valdusse asetamise kohta käivad, mis täitsa võõrad kohalikule õiguskorrale, teiselt poolt aga sellepärast, et sellesse ossa tuleb Balti maade jaoks sisse võtta niisuguseid institute, mis riigi sisemise seadusandluse järgi ei allu kohtule, nagu lõpseks võtmine, pillajaks tunnustamine, teovõimetuks tunnustamine vaimuhaiguse tõttu, kinnisvara vabatahtlik kohtulik müük, võlakohustuse eseme hoiuleandmine ja müük, väljakutse toimetus j.n.e. Edasi, kui ka on mõned niisugused instituudid, mis omased on niihästi riigi üldseadusandlusele, kui ka Balti eraõigusele, — nagu pärandusvara hoiulevõtmine ja jagamine, kinnisvara väljaost ja hoolekande määramine äraolija varale, siis ometi lähevad need materiaalõiguslikes suhtes teineteisest niivõrd lahku, et olemasolevad protsessuaal norme ei saa maksma panna Balti eraõiguslikel territooriumil. Selle tõttu leiti otstarbekohaseks olevat kokku seada hoiukorra asjade suhtes uued normid, millised kokku võtta iseralisse ossa pealkirja all „eritoimetused“, „hoiutoimetuse“ asemel, kuna viimane nimetus ei vasta täiesti toimetuste mitmekesisusele, mis tuleb mahutada tähendatud ossa.“

Mis puutub ülesande teise ossa, siis, reformi seaduses, T. K. S.-e B. E. S.-ga kooskõlastamise mõttes ettevõetud muudatused on reformile järgnevas 1892. a. T. K. S. ametlikus väljaandes koondatud §§ numbrite 1799—1907 all, järelikult hõlmavad nad kõigest 108 §. Pool nen-

dest §-dest langeb osade peale, mis käivad määruste kohta: eelkindlustamise palvete rahuldamis (§ 1824—1834) ja sissenõudmise kinnisvaradele pööramises (1846—1892). Teise poole paragrahve lähemal vaatlemisest osutub, et B. E. S. iseäralsused on nõudnud nende väikese osa protsessuaal normidena sisulist muutmist, kuna teise osa suhtes säärast vajadust ei olnud, vaid nad on üksnes täidetud saatega nende materiaalõiguse paragrahvidele, mis normeerivad käsitletud ainet. Esimese kategooria hulka kuuluvad näiteks §§ 1801 (hagid õigussuhte olemasolu või mitteolemasolu tunnustamise kohta), 1808 (hagi alluvus rippumisi kostja elukohast), 1822 (taanduse avaldamine väljaspool § 571 ettenähtud juhtumisi), 1832 (hagide kindlustamine keelumärkustega), 1835 (naiste kohtulikuks käendajaks vastuvõtmise tingimused), 1836—1839 (õige protsessija äratähendamine), 1842 (mitte aresti alla pandavate asjade loetluse täiendus), 1843 (ühe abieluosalise võlgade eest vallasvarale aresti panemine) j. t. Viimase kategooria näidetena võib ette tuua §§: 1802 (naiste, laste ja pillajate protsessuaal tegevusvõime), 1809 (hagi alluvus sõltuvalt lepingu täitmise kohast), 1813 (protsessuaal volitused), 1817—1819 (tunnistajate ütelused, kui tõenduse abinõu), 1841 (aegumise katkestamine) j. t.

Nende saadete materiaalõiguse §-dele, millede silmaspidamine kohtu poolt on ka ilma selleta endast mõistetav, on seletatav ainult seega, et Vene ajal kohtupidamise seadus oli maksev

mitmel õiguslisel territooriumil, mispärast materiaalõiguste lahkuminekul omandasid tähtsuse ka siis, kui nad protsessuaal normide sõnastusele muutvalt mõjuda ei võinud. Selle tõttu on ka need saated nüüdsest eelnõust välja jäetud (§§ 31, 39—41, 89, 258, 535). Reformi seaduse seadusandliste motiivide lugemine aga nende paragrahvide suhtes on ülihuvitav, kuna nad sisaldavad kõrgeväertuslikke teaduslikke ekskursioone paragrahvides käsitletud aine üle.

5.

Muravjevi komisjoni projekt.

Balti kohtu reformi seadus langes *ajajärku*, mis algas 1. märtsil 1881. a. ning *iseloomustakse valitsevate ringkondade meeleolu muutmisega* 1864. a. ustavide aluseks pandud põhilauseste suhtes. Vaenulisuse haripunkti märgib ära samal aastal ja kuul, kui Balti reformi seadus, nimelt 12. juulil 1889. a. seaduse jõu omandanud kohalikkude talupoeglikkude ametiasutuste ning kohaliku kohtu reformi seadus. See seadus, mis kohaliku kohtu suhtes võimude lahutuse täiesti ära kaotas, usaldades kohtuvõimu funktsioonide teostamist maakonna ülemate ning nende etteotsa seatud segakollegiaalasutuste kätte, ei maksnud õnneks iialgi Baltimaadel oma võrdlemisi lühikese eluea jooksul — 15. juunil 1912. a. seda asendas uus kohaliku kohtu seadus, mis endistele põhimõtetele tagasi pööras.

Nende mõtete voolu mõju all seisis ka kohtuminister *N. Muravjev*, kes seda selgesti väljendas omas *kõnes*, mida ta jaanuarikuul 1894. a. ametisse astumise puhul pidas ministeeriumi ametnikkudele. „Kohtuvõim, ütles ta, on valitsemise haru üldise heakäigu huvides ja kohtu

ametkond on üks valitsuse organidest. Endastmõistetav, et meie tegevus, nagu see ongi ära tähendatud ministeeriumide asutuste seaduses, peab ikka täpselt kooskõlastatud olema valitsuse sihtide ja plaanidega ning teostatud saama sõbralikus ühenduses teiste valitsuse organidega, milledes paljud meiega piiritlevad ning on õigustatud lootma meie tõsise kaastöö peale. Mitte võimude lahusus ja eraldus, vaid mõistlik nende solidaarsus, igapäevaste neist täieliku iseseisvuse juures oma tegevuse alal, moodustavad kodanliku korra vankumata toe ja selle kasutoova kestvuse kindlustuse.“

Selle vaatekoha Muravjev väljendas veel suurema üksikasjalikkusega oma *ettekandes keisrile 9. aprillil 1894. a.*, millega ta palus luba komisjoni loomiseks kohtuametkonna kohta käivate seaduste uuendamise eelnõu väljatöötamiseks ja milles ta seletas kavatsetava kohtukorra põhilauseid. „Reformi aluseks, ütles ta, peab pandama ülima printsiibina kohtute ja kohtu ametkonna valitsuslise iseloomu (правительственный характер) ja nende tegevuse valitsuse vaadete-ga kooskõlastamise kõikumata kindlustamise mõtte. Mõte kirjeldatud iseloomu kohta ei leidnud 1864. a. ustavides küllalt selget ja kindlat väljendust. See asiolu seoses ustavides läbi viidud kohtu järsu lahutamise põhimõttega administratsioonist ning ebaõnnestatult neis vormuleeritud kohtunikkude taandamatuse printsiibiga, võis tõlgitsetud saada ja tegelikult saigi tõlgitsetud ses mõttes, nagu oleks seadusandja tahtnud seada kohtuvõimu esitajaid koguni oma-

ette, erilisse seisukorda teiste riigi organide reas. Selgitada selle vaate ekslikkust ei ole muidugi mitte vaja, kuid ei saa ütle mata jätta, et seaduse selgusetuse tõttu ta levis teataval määral laialt vähem arenenud või ebaõieti mõtlevate kohtutegelaste keskel, mille praktiliseks tagajärjeks osutus nende ja teiste ametnikkude vahel olev lõhe ühes sellega kaaskäiva kohtu tegelaste ükskõikse suhtumisega teiste ametkondade tarbete vastu. Seda silmas pidades leiab möödapääsemata olevat, kohtute riiklisest ülesandest õige arusaamise kindlustamiseks vajalikke abinõusi tarvitusele võtta.“

Komisjoni poolt väljatöötatud eelnõule juurelisatud seletuskirjas öeldakse „ametkondade solidarsuse“ ehk „kohtute valitsuslise tähenduse“ uue põhimõtte selgituseks: „kohtu ametkonna ülesanne on niivõrd tähtis, et on võimata selle täitmist usaldada mingisugustele seisusliste ehk ühiskondliste organisatsioonidele, vaid ta peab olema valitsuse enese vahetpidamata hoolitsemise ees; valitsusel peab olema võimalus mõjutada isikute koosseisu koostamisele, kelledele usaldatakse kohtuvõim ning juhtida nende tegevust riigi üldhuvide kohaselt.“ — Peaabinõuks selle otstarbe saavutamiseks komisjon leidis kohalikkude kohtunikkude ametisse määramist valimise teel vältida. Kuid uue vaate mõju väljendus ka teistes eelnõu osades, mis kindlaks määravad kohtuasutuste suhtumise ametkonna peaga.

Tänu neile uutele põhimõtetele eelnõu leidis *avaliku arvamus* poolt üksmeelset hukkamõistmist. Rahulolematuse torm oli nii otsekohene ja ele-

mentaarne üle terve määramata suure Vene riigi, et eelnõu seadusandlist sanktsiooni ei leidnud selle mõju peale vaatamata, mis valitsevates ringkondades kuulus isiklikult tema vaimlisele sünnitajale. Avaliku arvamuse liikumine ses asjas on aga teiselt poolt ilus tõendus selleks, kui võrd ustavide põhimõtted olid juba suutnud enesele armastust ja poolehoidu leida Vene rahva rüppes.

Kuid komisjoni tsiviilkohtupidamise eelnõu peale need valitsevate ringkondade vaated, mis ministri juhatuses peegelduvad, mõju ei avaldanud.

Seletuskirjas selle eelnõu kohta, mis ära tarvitatud meie komisjoni poolt oma töö kolmandaks allikaks, on öeldud, et kooskõlas 1894. a. komisjoni esialgse organisatsiooniga, pandi tsiviilkohtupidamise seaduse kava väljatöötamine IV osakonna peale. 1896. a. algul tööde kiirustamise mõttes leiti otstarbekohaseks mõnede kavade väljatöötamine panna üksikute komisjoni liigete peale. Komisjoni esimehe palvel võttis tsiviilkohtupidamise uue redaktsiooni kava väljatöötamise oma peale senaator A. Gassmann, kes oma tööd esitas IV osakonnale sama 1896. a. lõpul. Selles osakonnas kava arutati läbi kahel lugemisel ja siis veel kolmandal lugemisel 1. ja IV osakondade kombineeritud koosseisus enne kui seda esitati komisjoni üldkogule, mis sündis 1899. a. Komisjoni üldkogu lõpetas kava läbiarutamise juunikuul 1899. a., mille peale esimehe palvel eelnõu lõpliku redaktsiooni valmistamise komisjoni arvamustele vastavalt ja ühtlasi ka

seletuskirja kokkuseadmise võttis enese peale jällegi senator Gassmann.

Nii sattus ka meie käsitletava eelnõu 3. allika väljatöötamine sama väljapaistva õigusteadlase kätte, kes oli 1889. a. Balti kohtu reformi seaduse välja töötanud. See asiolu on ilmtingimata teatava hingelise sideme põhjuseks mõlema töö vahel, mis ei või märkimata jääda mitte ühelegi tähelepanelikule lugejale ja teeb selle töö praeguse eelnõu allikana veelgi väärtuslikumaks.

Seletuskirjale etteseatud sissejuhatuses annab Gassmann järgmise oma töö ülevaate, millest allpool ette tuuakse ainult tähendused nende normide peale, mis on praegusse eelnõusse üle võetud kas Muravjevi komisjoni projektist vahenditult, ehk kehtiva seaduse paragrahvide kaudu, milledesse nad aga sattusid novellidena sama projekti alusel.

Nende viimaste normide rohkus on Gassmanni projekti väärtuslikkuse üleliigseks tõendiseks.

Mainitud ülevaates tähendatakse muu seas järgmiste asiolude peale uudistena: ehk küll, öeldakse seal, peale üksikute erandite on alal hoitud endine *süsteem*, siiski leiti tarvilikuks ümber paigutada rahukohtu toimetust normeerivad määrused. Viimased kehtivas seadustikus moodustavad iseseisva kodeksi (seadustiku I raamatu) roobastikku üldkohtu toimetuse määrustega (seadustiku 2 raamat). Projektis nad on mahutatud samasse 1. raamatusse, kui ka üldkohtu toime-

tuse määrused, nende viimase osana, kui rida üksikuid erandisi üldtoimetuse reeglitest. Tähen-
datud muudatus oli välja kutsutud kavatsusest
mahutada kohaliku kohtuasjanduse lülina kohtu-
asutiste üldskeemisse, kui viimase orgaaniline
osa. Kohtutegelus on ilmsiks toonud hulgalisi
raskusi ja arusaamatusi, mis olid tekitatud kahe
omaette kohtupidamise kodeksi ja kahe teine-
teisest lahutatud ja ärarippumata kohtu liigi
olemasolust. See asiolu sünnitas vajaduse tõl-
gitsemise teel täiendada lühikese rahukohtu ko-
deksi puudulikke määrusi üksikasjalikumate ja
täielikumate normidega, mis seatud kollegiaal-
kohtute jaoks, ehk küll säärane täiendamine on
väga raske ülesanne, mis vast isegi on väljaspool
kohtu tõlgitsemise võimalusele märgitud piirisid.

Edasi, seadustiku osast kohtu otsuste täitmise
üle on eraldatud määrused otsuste seadusjõu ja
selgitatava toimetuse kohta kahjude, tulude ja
aruande nõudmise asjades, kuna need õieti ei
kuulu kohtuotsuste täitmise toimetusse, s. o.
normide hulka, mis käsitlevad kohtuotsusega
tunnustatud õiguste sunduslikku teostamist.

Peale selle on kogu kohtuotsuste täitmise
kohta käiv osa, mis kehtivas seadustikus vahen-
dult järgneb üldkohtute toimetuse kohta käi-
vale osale ning on seega ette paigutatud sea-
dustiku osale, mis puudutab erandeid protsessi
üldkorrast, välja eraldatud iseseisvasse raama-
tusse ja käib seepärast igasuguste kohtuotsuste
täitmise kohta, olgugi et nad on tehtud üksikute
asjade liikide suhtes maksma pandud eritoime-
tuste korras.

Edasi ülevaates tähendatakse, et *projekt*, kooskõlas esimehe poolt oma sissejuhatuse kõnes antud näpunäidetele, on alal hoidnud kehtiva tsiivilseadustiku *põhilauseid* avalikkuse, suulisuse, vahendituse ning võistluse korra kohta, millised põhilauseid on rahva kallis-hinnaliseks päranduseks saanud, ning on neid põhilauseid edasi arendanud ja kindlustanud.

Nii, näiteks, on välja jäetud kehtiva T. K. S. § 334, mille järele nõudja, kes soovib muuta oma hagi nõudeid seaduses lubatud piirides, peab sellest teatama kohtule kirjalikult samal kohtupäeval ja seega on hagi nõuete muutmine nüüd alistatud protsessi osaliste avalduste kohta maksvale üldkorrale. Ühtlasi on meie eelnõu § 186-sse sisse võetud Vene projekti § 185 määrus, et kohus võib lubada nõudjale nõudmise „muutmist“, kui leiab selle olevat kohase. Seejuures on aga ümberpanekus viga juhtunud: 1894. a. komisjoni projektis on jutt nõudmise muutmisest, kuna eestikeelses tekstis räägitakse nõudmise suurendamisest.

Kehtiv § 905. nõuab, et selgitavas toimetuses kõik poolte seletused ja vastulaused esitatakse kirjalikult. 1894. a. komisjoni projekt selle asemel korraldab, et nad esitatakse kas suuliselt või kirjalikult siis, kui kohtuliige asjade olude järgi tunnustab seda vajalikuks (meie eelnõu § 607). Peale selle kavatses 1894. a. projekt ära kaotada protsesside liiki, mis seaduse järgi nõuab kirjalikku ettevalmistust (§ 16.), uudis, mis 2. juuni 1914. a. seadusega maksma pandud T. K. S. §§ 348—365 äramuutmisega ning §§ 299 ja 312

ümberredigeerimisega, millisel kujul ta meie eelnõusse üle läinud (§§ 143 ja 169). Iseäralise reljeefsusega on suulisuse põhimõtte väljendatud üksikkohtuniku toimetuse kohta käivates §-des 891 ja 898 (meie eelnõu §§ 807 ja 809), mis lubavad sellest ainult väheseid erandeid.

Mõnede *kitsenduste* alla heideti *võistluse korra* põhimõtte. Põhjenedes protsessi osaliste autonoomia ideele võistluse korra põhimõtte ei tohi seletuskirja sõnade järgi viidud saada äärmuseni ning ei tohi kitsendada kohtu isetegevust sel alal, mis ei puuduta poolte pretensioonide materiaalõiguslist külge, vaid seisab protsessi juhtimises selle seaduspärasele lahendamisele. Seks otsustarbeks projekt teeb asja kuulamisele määramise olenevaks esimehe äranägemisest, mitte nõudes protsessiosalise sellekohase palve äraootamist, nagu seda nõudsid §§ 317, 318, 320 ja 321 esialgses redaktsioonis (Muravjevi komisjoni projekt § 170) ja see uudis on maksma pandud 2. juuni 1914. a. seadusega (T. K. S. § 317 — 1914. a. väljaandes, meie eelnõu § 174); annab kohtule õiguse teatavatel tingimustel ühendada või lahutada toimetusi (Muravjevi komisjoni §§ 193 ja 194), mis maksma pandud 10. juuni 1914. a. novelliga (T. K. S. §§ 258¹—258³, meie eelnõu §§ 99—101); lubab kohtule omal korraldusel lisada asju juurde, kui seda on vaja asja selgitamiseks, asja sisusse mitte puutuvaid teatisi, mis olemas sama kohtu teistes asjades (Mur. kom. proj. § 206, 307, meie eelnõu § 207, T.K.S. § 82, 15. juuni 1912. a. seaduse redaktsioonis); — lubab uuendada parteide võistlust isegi peale

selle lõpetatuks tunnustamist ning kohtunikkude lahkumist nõupidamise tuppa otsuse tegemiseks (§ 196, meie eelnõu § 192); — tulude ja kahjude nõudes välja mõista nõudjale tasu, mille suuruse kohus määrab oma õiglase äranägemise järgi kui leiab, et tasu suurust ei saa täpselt tõendada, või et seda võiks kindlaks teha ainult säärase tõendustega, mille esitamine on seotud eriliste raskustega (§ 605), milline norm on tema mõtte tunduvalt kitsendavas redaktsioonis vastu võetud 15. juuni 1912. a. seadusega (T. K. S. § 706¹), kuna meie eelnõu on tagasi pööranud Vene projekti algredaktsioonile.

Selle 706¹ §-i praktilise tähtsuse tõttu ja kuna eelnõu poolt Vene projekti järele vastuvõetud redaktsioon lahku läheb 15. juuni 1912. a. novelliga maksma pandud redaktsioonist, olgu lubatud siin ette tuua üksikasjalikumad seadusandlised motiivid projekti § 605. juure. Seal öeldakse: „Raskus ja peaaegu isegi võimatus tulusid ja kahjusid nõuda kohtu teel uutes kohtuasutustes on üldiselt tunnustatud niihästi kohtu praktika, kui ka õigusteadlise literatuuri poolt. Selle ebanormaalse nähtuse põhjuseks osutub nüüdsel ajal mitte abinõude ja teede puudus kahjusunnitava fakti kindlaks tegemiseks — selleks on seaduses ette nähtud iseäraline tõenduste kindlustamise kord (T.K.S. §§ 82²—82⁹), — vaid peaaesjalikult raskus tõendada kahjude suurust. Paljudel juhtudel, nagu näiteks teenrilt võimaluse äravõtmise korral tööga teenimiseks passi kinnipidamise läbi; kahju sünnitamisel arstile, advokaa-

dile j. n. e. tervise rikkumise või vabaduse äravõtmise teel; nõudmiste asjus kahju pärast, mis sünnitatud vilja koristamisega hiljaksjäämise läbi tööliste omavolilise tööst lahkumise tagajärjel; kahjutasu nõudmistes võõra firma kaubamärkide tarvitamise eest j. n. e. kahju suuruse, s. o. vara otsese kahanduse (damnum emergens) ning loo-
detud kasust ilmajäämise suuruse kindlakstege-
mine oleneb nii paljudest keerulistest ning ras-
kesti ennast täpsete tõendustega kinnitada and-
vatest asioludest, et hagiija kõige suurema hool-
suse peale vaatamata asja ajamisel, ei suuda
saavutada niisugust oma kahju üksikute artiklite
tõelisust, et kohus võiks neid tunnustada tõeks
tehtuks. Selle tõttu on pahatihti juhtunud, et
kohus, selle peale vaatamata, et tunnustab nõud-
mise oma aluses tõekstehtuks, peab siiski seda
tagasi lükkama tema suuruse tõendamatause pä-
rast (v. Senati otsused 80/89, 73/1250, 72/858
ja palju teisi). Enne reformiaegses protsessis
oli ette nähtud, et kohus tulude ja kahjude nõude
asjus, kui põrkab raskuste vastu kulude ja kah-
jude suuruse kindlakstegemiseks, võib selle küsi-
muse lahendamist ülesandeks teha seaduslikule
vahekohtule (S. K., k. XVI, j. 2. 1892. a. välja-
anne § 717). Samal viisil võimaldab seadus
kaubanduslistes asjades kohtule ettepanna par-
teile vannet kahjude suuruse tõenduseks, kui
teist võimalust ei ole selle asiolu kindlakstege-
miseks (K. K. S. XI k. 2. j., 1903. a. väljaanne
§ 281). Tähendatud tõendamisabinõusid kah-
jude suuruse tõenduseks uued kohtuasutused
peale seadusliku vahekohtu ning hindamisvande

(juramentum in litem) ärakaotamist kasutada ei või, mille tõttu niihästi kohus, kui ka protsessijad pooled mõnikord asetatakse väljapääsemata seisukorda. Prantsuse kohtupraktika annab kohtutele säärastes asjades laialise vabaduse, lubades neil fikseerida tasusummat oma sisemise veendumuse järgi. Saksa protsessi seadus 1877. a. lubab kohtule kahjutasu suurust kindlaks määrata oma südametunnistuse järgi, kusjuures kohtu heaksarvamisest oleneb, kas määrata tõenduste ülevõtmist ja ülekuulata eksperte, ehk panna nõudja peale vannet kahju suuruse hindamiseks (Z. P. O. § 260/287). Analoogiline määrus on maksma pandud ka Austria 1895. a. protsessi seaduses, mis lubab kohtule kindlaks määrata kahju suurust mitte ainult juhtumistel, millel kahju suuruse tõendamine on võimata, vaid ka siis, kui tõendiste esitamine oleks seotud ülearuselt suurte raskustega (§ 273). Silmas pidades neid andmeid 1894. a. komisjon leidis tarvilikuks vastu võtta § 605 eelpool ettetoodud sõnastuses.“

Selle sõnastuse meie komisjon leidis õnnelikuma olevat, kui 15. juuni 1912. a. novelliga maksma pandud kitsendav redaktsioon. Viimase järgi kohus võib nõudjale välja mõista tasu oma õiglasel äranägemisel ainult juhul, kui leiab, et tasu suuruse kindlakstegemist **nõudmise iseloomu tõttu** ei saa alistada üldreeglile nõudja kohustuse kohta hagi kindlakstegemiseks tõendiste esitamise läbi. — Käsitleva §-i tõlgitsemine on seisukohale viinud, et kohus selle rakendamiseks peab kindlaks tegema kahte asiolu: 1) et

nõudjal on võimata kahju suurust tõendada hari-likus korras tõenduste esitamisega ja 2) et see võimatus oleneb nõudmise iseloomust. Kuna aga tähendatud mõlemate tingimuste mõiste on täiesti ebamäärane, on § 706¹ praktiline väärtus selle pahe kõrvaldamiseks, mille kõrvaldamiseks seda loodi, äärmiselt kitsendatud.

Toimetuse *lihtsustamiseks, kiirendamiseks ja odavamaks tegemiseks* on projektis kavatsetud terve rida muudatusi, milledest tähtsamad järgmised: kahe toimetuse korra — üldise ja lühendatud — asemel on ette nähtud ainult üks, kusjuures kohtu esimees võib, kui leiab asja oma-äuste tõttu tarvilikuks, juba kostja kutsumisel talle võimaldada kirjaliku seletuse andmist nõudepalve kohta (§ 165—170), milline kord on seaduseks saanud 2. juunil 1914. a. (T. K. S. § 312—317, eelnõu § 169—317); lihtsustatud toimetuse kord, mis tegelikult õige harva kohaldati, on asendatud sundtäitmise korraga aktide järgi, milline kord nimepidi ning alluvuse piirides oli maksma pandud toimetuse reeglites maa-konna ülemate ning linnakohtunikude jaoks 29. dets. 1889. a. (§ 141—160), projektis aga täitsa ümbertöötatud (§ 1102—1124), ning sel kujul seaduseks saanud 15. juunil 1912. a. (T. K. S. § 161¹—161²⁴, eelnõu § 983—1007); iseäraline täitmistoimetus kahjude, tulude ja aruande nõudmise asjades (T. K. S. § 896—922) on ära kaotatud ning kohtule õigus antud neis asjades, samuti ka asjades, milles kohtu lahendamisele kuulub suurem hulk vaieldavaid sissekandeid arvete,

arvutluste, või üleskirjutiste järgi, määrata selgitava toimetuse oma liikme kaudu (eelnoõ § 606—617); kohtu- ja asjaajamise kulude sissenõudmise võimaluse täitmiskorras ära kaotamisel (vene projekt § 854, meie eelnoõ § 775) on kohtutele kohuseks tehtud asja otsustamisel välja mõista ka kohtu- ja asjaajamise kulusi ning nende määra ära tähendada otsuse resolutsioonis (vene proj. 598 p. 6, 759, 760, 843, meie eelnoõ § 544 p. 4, 696, 697, 764); kahe vaidluse liiki aktide vastu — kahtluse avaldamine akti ehtsuse kohta ja vaidluse tõstmine akti võltsimise pärast — on kokku võetud ühte toimetusse nimetuse all „vaidlused akti ehtsuse vastu“, kusjuures on lihtsustatud ka kahtlustatud akti ehtsuse uurimise kord (vene proj. § 355—375, meie eelnoõ § 314—335); on vähendatud tagaselja otsuste liikide arv, milliste vastu kostja on õigustatud esitama kaja (§ 633), mis seaduseks saanud 15. juuni 1912 a. (T. K. S. § 721¹, eelnoõ § 569); on ära kaotatud seadusjõuliste otsuste tühistamise kord kassatsiooni kohtu poolt asjast mitteosavõtnud kolmandate isikute palvel (T. K. S. § 792 p. 3, proj. § 773, eelnoõ § 671); kohaliku kohtuasjanduse protsessides on edasikaebamine apellatsiooni teel lubatud igas asjas vaatamata tema hinna peale, kuna vastupidi kassatsiooni kaebuse andmise õigus neis asjades on olenevaks tehtud nõudmise hinnast, millised uudised on maksuma pandud 15. juuni 1912. a. seadusega (T. K. S. §§ 162, 186, Vene projekt §§ 937, 947, eelnoõ §§ 841, 849); apellatsiooni- ja kassatsiooni kaebuste andmise tähtajad on lühendatud, mis on

2. juuni 1914. a. seadusega pühendatud teiste kaebuste liikide suhtes peale palvete otsuste uuesti läbivaatamise kohta (T. K. S. §§ 748, 796, Vene proj. §§ 692, 735, 774, eelnõu §§ 630, 675); on lubatud niisuguste otsuste eeltäitmine, millega on välja mõistetud palk või tasu koduteenijale või töölisele, alimendid või tasu tervise rikkumise eest, mis maksma pandud 2. juuni 1914. a. novelliga (T. K. S. § 737 p. 3, 4, vene projekt § 655 p. 3, 4, 766, eelnõu § 596 p. 3, 4, 5, 703); on laiendatud kõikide kohtuasutuste peale õigus käsutada otsuse tegemisel kohalikke tabasid, mis maksma pandud 15. juuni 1912. a. seadusega (T. K. S. § 10¹ ja 10², Vene projekt § 600 ja 601, eelnõu § 18 ja 19); on kohtule lubatud ära parandada silmnähtavaid eksimusi ja vigu, mis osutunud resolutsioonis või otsuses lõpuvormis (Vene projekt §§ 623, 624, eelnõu §§ 559, 560); on kaitsja määramine ette nähtud kohtuotsuste täitmisel kostja vastu, kelle elukoht teadmata, milline uudis muudetud kujul maksma pandud 12. märtsi 1914. a. seadusega ja niiviisi üle võetud eelnõusse (T. K. S. § 967¹ — 967¹⁴, Vene projekt §§ 138—141, 1161 ja 1162; eelnõu §§ 1083—1096); on täiendatud määrused, mis käivad osavõtu kohta protsessis (n. n. nõudmiste subjektiivne koondamine), millised täiendused omandasid seaduse jõu 10. juunil 1914. a. (T. K. S. §§ 15¹—15⁴, 483, Vene projekt §§ 20—23, 380, eelnõu §§ 24—27, 340), ja mis puutuvad kolmandate isikute sekka- ja kaasaastumisse asjasse T. K. S. §§ 653—666 (Vene projekt §§ 527 kuni 548, eelnõu §§ 475—495); on muudetud

määrused, mis keelasid erinevatest alustest tuletatavate nõudmiste ühendamist ühes nõudepalves (n. n. nõudmiste objektiivne koondamine) ja see muudatus on maksma pandud 10. juuni 1914. a. seadusega (T. K. S. § 258¹—258³, Vene proj. § 105, eelnõu § 99—101); on täiendatud Balti maades asiõigusliste nõudmiste suhtes juba enne maksvad olnud määrused õige protsessija äratähendamise kohta (nominatio autoris) (T. K. S. § 1836—1839) määrustega, mis käivad rahaliste nõudmiste kohta (§ 553—556, eelnõu § 500—503); on loodud reeglid, millede siht on kindlustada n. n. ajutiste korralduste abil (einstweilige Verfügungen) nõudmise aineks oleva objekti muutmatust (§ 522—526, eelnõu § 470—474); on kergendatud alluvuse suhtes niisuguse nõudmise tõstmine kaupmeeste vastu, mis on tekkinud nende kohalikkude kontorite, vabrikute ja kaubandusasutiste esindajatega sõlmitud lepingust (eelnõu § 50); on pehmendatud määrused juriidilise aadressi kohta, milline uudis on sanktsioneeritud 2. juuni 1914. a. seadusega (T. K. S. § 309, Vene proj. § 162, eelnõu § 165), ning hagi nõuete muutmise kohta (§ 185—187, eelnõu § 186, 187); on normeeritud protsessijate õigused ja kohustused tõenduste õigel ajal esitamise kohta, mis üle läinud maksvasse seadusse 2. juuni 1914. a. novelli alusel (T. K. S. § 330¹ ja 331¹, Vene proj. § 182, eelnõu § 183, 185).

Mitte vähem tähtsad muudatused on projektis ette pandud ka *täitmistoimetuse määruste* suhtes, millised määrused sünnitasid kohtutegeluses

massilisi arusaamatusi, raskusi ja komplikatsioone. Kõige pealt kohtupristavite kahe kategooria — ringkonnakohtu ja rahukogude juures olevate kohtupristavite — ühendamise ning nende vahel kindlate jaoskondade ärajagamise teel saadakse kätte koondamise võimalus järelvalves nende tegevuse üle kohaliku üksikkohtuniku läbi, kelle jaoskonnas otsus täidetakse ning nende kaasabi otsuse täitmisel seaduses ettenähtud piirides (proj. § 1127, eelnõu § 1032), mille tõttu tehakse üleliigseks igakord kohtupristavi määramine kohtuesimehe poolt, ning viimaste esitised esimehele sissenõudja poolt valitud täitmise viisi ja selle edasilükkamise üle, mis pärast ka T. K. S. § 937 ja 940 on projektist välja jäetud (eelnõu § 1047). Edasi on suurendatud kohtupristavi võim sissenõudmise teostamiseks lubadusega asuda täitmisele enamasti ühteaegu täitelehe kätteandmisega (§ 1164, eelnõu § 1055), on ette nähtud kohtupristavi kaasabi otsuste täitmisel võlgniku sundimise kohta toiminguid teostada või teostamata jätta (§ 1582—1585, eelnõu § 1422—1426); on kindlaks määratud täitmise pööramise kord võlgnikule kuuluvate võlakohustuste ja täitelehtede peale, samuti ka kinnisvarale, mille peale võlgniku omandusõigus tuleb kindlaks teha nõude esitamise teel kolmanda isiku vastu (§ 1329—1338 ja 1538, eelnõu § 1209—1218 ja 1393); on kavatsatud abinõusid selleks, et hinnata varasid õiglasemalt ning enam kooskõlastatult nende tegeliku väärtusega osaliste eneste, kohtupristavi (vallasvara kohta) ning ekspertide poolt (§ 1229 ja 1388, eelnõu

§ 1129 ja 1274) ja üleskirjutatud vara müügiks ka ühe ainsa pakkuja ilmumisel ühes korratute ostjate vastutuse kõvendamisega (§ 1273—1275, 1289, 1479—1483, 1489—1496, eelnõu § 1171—1173, 1185, 1348—1352, 1358—1362). Kinnisvarade kohta on ette nähtud ajutine valitsemise kord (§ 1398—1415, eelnõu § 1276—1292); on lubatud kinnisvara avalikul müügil hinnapakumine niihästi suuliselt kui ka kirjalikult kinnises ümbrikus või lahtiselt (§ 1436, 1437, eelnõu 1308; 1309); käsiraha sissemaksmine peale pakkumist on asendatud kautsjoni esitamisega enne pakkumise algust, mis maksuma pandud 11. jaan. 1913. a. novelliga (T. K. S. § 1156¹—1156³, vene projekt § 1438—1440, eelnõu § 1318—1320); on pikendatud tähtaeg pakutud kõrgeima hinna sissemaksmiseks, maksuma pandud sama novelliga (T. K. S. § 1161, vene projekt § 1466, eelnõu § 1338), selle tasumise õigusega niisuguste hüpotekaar võlgade ülevõtmise teel, millede tähtaeg veel kätte jõudmata ning pandipidaja nõusolekuga ka hüpotekaar võlgade ülevõtmise teel, millede tähtaeg kätte jõudnud (§ 1466—1468, eelnõu § 1338—1340); kinnisvara enesele jätmise enampakkumise äpardanuks tunnustamise juhul on lubatud ainult siis, kui enampakkumise äpardanuks tunnustamise põhjuseks oli ostja poolt raha mittemaksmine (§ 1479, 1483, eelnõu § 1348, 1352); on normeeritud sissenõudmise pööramise kord kinnisvara sissetulekutele niihästi niisuguste kinnisvarade suhtes, mis kuuluvad võlgnikule pärisomanduse alusel, kui ka niisuguste suhtes, mis on

tema kasutusvaldamisel (§ 1528—1536, eelnõu § 1386—1392).

Sissenõudmisel saadud raha võrreldisest jagamisest on lubatud osa võtta ainult kreditooridele, kes oma täitmislehed esitasid enne müügi päeva ehk juhtudel, kus müük ei olnud, enne raha kohtule esitamist (§ 1553 ja 1566, eelnõu § 1395, 1398 ja 1405), kusjuures viivituse ärahoidmiseks on määratud, et vaidlused kava vastu võivad avaldatud saada ainult kuni esimese istungi päevani ja peavad lahendatud saama kohtu poolt üheskoos kava läbivaatamisega (§ 1557—1559, eelnõu § 1408).

Lõpuks ei või eelnõu allikate ülevaade vaikides mööda minna ka 1894. a. Vene projekti osast, mis käib *hoiukorra toimetuse* kohta, sest esiteks on selle projekti osa aluseks täiel määral võetud 1889. a. reformi seadusega Baltimaades maksma pandud hoiukorra toimetuse, milles peale muude väiksemate asiolude — näiteks projektis Balti õiguse korra eeskujul avalikkude müükide pidamise perioodide aastas äramuutmise — väljendub mõlemate seadusandliste aktide vahel olev hingeline side, teiseks aga on hoiukorra toimetuse määrused projektis üksikasjalikumalt välja töötatud kui 1889. a. seaduses ning varustatud üldeeskirjade osaga, mis 1889. a. seaduses puudub ning lõpuks on kõige selle tõttu hoiukorra määrused meie eelnõusse üle võetud suures ulatuses sel kujul, mille nad omandanud projektis.

Projektile etteseatud, eelpool oma sisu järele refereeritud ülevaates on selle projekti osa kohta

muu seas seletatud: hoiukorra asjades on kohtu isetegevus tunduvalt laiendatud: temale on õigus antud: teatada palujale, missugused tõendused tuleb esitada (§ 1623, eelnõu § 1460), otseselt paluja palvel pöörduma vastavate asutiste poole vajalikkude teadete saamiseks (§ 1624, eelnõu § 1461), asjaarutamisel arvesse võtta ka niisuguseid teateid, mis palujate poolt ei ole tähendatud, kuid mis on kohtule teada teistest asjadest (§ 1625, eelnõu § 1462), omal algatusel, seaduses ettenähtud juhtudel, hoolekandekohtule hooldaja määramiseks (§ 1645, 1667 ja 1687, eelnõu 1559, 1477 ja 1497), kindlustuse abinõusid tarvitusele võtta (§ 1694, eelnõu § 1503), välja kutsuda tunnistajaid (§ 1668, eelnõu § 1478), koha peal uurimist toime panna (§ 1669, eelnõu § 1479) j.n.e. Määrused, mis tehtud ilma palujate ettekutsumata, kuulutatakse neile teatelehtede saatmisega (§ 1627, eelnõu § 1463).

6.

Meie 1927. a. komisjon ja tema eelnõu.

Ülaltoodus on üles tähendatud tähtsamate joontega see kõrgeväärtusline materjal, mis meie 1927. a. asutatud komisjonil tarvitada oli oma ülesande täitmisel ja mis tema poolt ka ära kasutatud 92% jaoks eelnõus sisalduvatest paragrahvidest.

Käesoleva aasta veebruarikuu Õiguse numbris oli lühikene märkus komisjoni tegevuse üle, kus tähendatakse, et komisjon tegelikult töötas väiksemas liigete *koosseisus*, kui esialgu oli määratud. Märkuses on aga ekslikult öeldud, et esialgsesse koosseisu kuulus 8 isikut, kuna tegelikult sellesse kuulus 9 isikut (on välja jäetud vann. adv. A. Rei, kes osa võttis ainult esimesest koosolekust). Ajaga sulas koosseis veelgi rohkem kokku, nii et lõpu poole alaliselt komisjonis töötasid 5 liiget, kuna 6-es, kelle elukoht väljaspool Tallinnat, tihti ei suutnud ilmuda.

Selles viie-, kuueliikmelises „^{Rei}rump“-komisjonis, — olgu lubatud teda nii nimetada inglise ajaloo eeskujul, milles „rumpparliament'i“ nime

all on tuntud Kromwelli poolt laiali saadetud parlamendi jäänus — ei valitsenud mõnedes küsimustes täielik üksmeel. See ei ole sugugi mitte halb, vaid isegi soovitatav, ütlevad ometi prantslased, et arvamuste kokkupõrkest kerkib tõde. Komisjonide tegevuse suhtes peaks küll soovina juure lisama, et kerkinud tõde pääseks ka häälteenamusega vastuvõetud resolutsioonidesse. Kuid isegi kui see mitte igakord nii ei peaks olema, jääb troostiks ikka asiolu, et debatid on kaasa aidanud tõe selgitamiseks, olgugi, et see vastolus on enamuse arvamusega.

Esimeseks lahkarvamiste põhjuseks oli *Vene projekti ärakasutamise ulatuse* küsimus. Viieliikmelise komisjoni süles tekkisid 2 äärmist tiiba: projekti antagonistid ning selle „kummardajad“. Tsentrumi ühinemine kord ühe, kord teise äärega kandis mõnikord juhuslist iseloomu, millest tunnistab vähemalt üks juhus, kus komisjon välja heitis esialgu vastuvõetud projekti §§ 1577—1581 3-da isiku õiguste kindlustamise kohta, kes avaldavad täideviidava otsuse peale oma iseseisvaid õigusi, kuna püsima jäi projekti seisukoht kehtiva T. K. S. § 795, milliseid aga projekti seadusandlised motiivid tunnustavad organilises ühenduses olevat. Sellele esemele tuleb veel tagasi pöörduda mõnede täienduste ja paranduste kavade ettepanemise puhul. Tähendatud vastoluliste voolude tagajärg on see, et Vene projekt ei ole täiel määral ära kasutatud ja igatahes väiksemal määral, kui see on tehtud Lätis, nagu võib järeldada Bukovski poolt 1932. a. Õiguse numb-

rites 2 ja 3 antud ülevaatest Läti Vabariigi poolt tsiviilprotsessi alal tehtud muudatustest.

Edasi ei olnud komisjon ka täitsa vaba nende mõtete voolu mõjust, mis omal ajal Muravjevi komisjonis nii suurt osa mänginud „riiklikuse“ ettekäändes. Selle voolu aluseks on arvamus, et administratiiv-võimu esitajatele kuuluvat patriotismi monopol, milline arvamus kodanikkude enamiku silmis võib olla leiab enesele tuge olude näilisuses. Administratiiv-võimu esitajad on paremas seisukorras kui kohtunikud ses suhtes, et nende kohused ei takista neid, kui vaielus tekib riigi ning ühe tema kodaniku vahel mingisuguse väärtuse kuuluvuse üle ühele või teisele neist, igakord tõsta oma häält riigi kasuks, ja mida kõvemini, seda parem, väitades, et vaieldav väärtus kuulub riigile tingimata ja vastulausumata. Kohtunikkude peale, kes ometi rekruteeritakse sellest samast kodanikkude keskusest, kust ammutatakse ka administratiiv ametnikke ja kes sellepärast patriotismi suhtes peaksid üheväärilised olema viimastega, on aga see sama riik õnnetuseks hoopis teised kohused peale pannud, mis neile säärase poolehoidu avaldamise riigi vastu võimatuks teeb. Kohtu ülesanne on vaieldavatest pooltest anda igapähele seda, mis temale kuulub õiguse järgi, jus est ars aequi et boni, ars suum cuique tribuendi. Selle ülesande täitmise tagajärg on möödapääsemata see, et mõnikord kohtuotsuse jõul riigil mõni materiaalne väärtus kaduma läheb, mis oleks riigile jäänud, kui mõõduandev oleks olnud administratiiv ametnikkude

tahe. Säärased juhtumid arvatakse kohtunikkude patriotismi arve debetisse ilma iseäranis arvesse võtmata, et riik on ometi seejuures alal hoidnud selle väärtuse, mille teostamine tema peaülesanne, õigluse.

Tänu autoriteedile, mis T. K. S. aluseks pandud põhimõtted enesele võitnud ning sellele asjaolule, et tungivat vajadust muudetud olude tagajärjel nende §§-de ümberkorraldamiseks, milles need põhimõtted väljendatud, komisjonil ei olnud, ei suutnud tähendatud vool tegelikku mõju avaldada eelnõu kujundamisele.

Ta tuli ilmsiks siis, kui komisjon pörkas vajaduse vastu normeeri- ja üldeeskirjade osas *tsiviil- ja administratiiv kohtute vahelkordi* nende toimetustes tekkida võivate prejaditsiaal küsimuste kohta ja väljendus peaaesjalikult käsitletava küsimuse lahendamise venitamises ning lõppudelõpuks saadud oluliselt rahuloldava lahenduse mitte küllalt täielikult ja selgelt väljendamises. Kuid ka selle aine lähemat arutamist tuleb edasi lükata kuni soovitatavate muudatuste üksikasjaliselt vormuleerimiseni ja põhjendamiseni (lk. 143 j. j.).

Kooskõlas kohtuministri poolt valitsuse nimel oma avamiskõnes avatud juhatusele nägi komisjon oma *peaülesannet* selles, et kooskõlastada seadustiku üksikud normid muudetud riigi korraga, ära parandada need tehnilised puudused, milledest ustavide kokkuseadjad, nagu meie nägime, ise teadlikud olid ja mis seni hilisema seadusandluse poolt kõrvaldamata ning normide

sisulisi muudatusi ette võtta üksnes seal, kus see tingimata soovitav.

Edaspidistes seletustes toon ette ühelt poolt üksnes need eelnõus ettevõetud uuendused, mis mainimata on jäänud Vene projekti järgi kavatsatud muudatuste loetluses ja millised teiselt poolt kahtlust ei ärata. Eelnõu üksikute paragrahvide läbirääkimist, milliste paragrahvide kohta ma leian tarvilikuks esineda ettepanekutega, ma eraldan viimasse ossa. Ettetoomine sünnib eelnõu süsteemi järjekorras. Arutusele võtan ainult need uuendused, mis puudutavad normide sisu, jättes mainimata mõned niisugused, mis puudutavad üksnes nende redaktsiooni ja välist vormi, — nagu näiteks otsuste täitmise osas sõna „kostja“ sõnaga „võlgnik“ asendamine ja muid sarnaseid.

Määrused *kohtualluvuse* kohta (§§ 38—71) on Vene projekti eeskujul ümber korraldatud ja süsteemi viidud, ning mõned normid juure lisatud, ja nimelt järgmised paragrahvid, mis kindlaks määravad nõudmiste alluvuse: § 46 — avalikõigusliste asutuste vastu, § 49 — ühingu, või seltsi vastu, kes oma tegevuse on lõpetanud, § 51 teine pool — võlausaldajate nõudmised pärändustombu vastu, § 60 — süü- ja lubamatuist tegudest tuletatavad nõuded, § 62 — volinikude nõuded volitajate vastu protsessi kulude pärast, § 70 — nõuded välismaal asuvate välismaalaste vastu ja § 71 — nõuded välismaal tek-

kinud kohustuste pärast Eestis viibivate Eesti kodanikkude vastu.

Samuti tuli ümber teha ka *määrused alluvusvaidluste kohta* muudetud olude kohaselt, mis selles seisavad: 1) et Eesti Vabariigis on asutatud ainult üks Kohtupalat mitmete asemel, nagu see oli Venemaal, ja 2) et 12. veebr. 1919. a. administratiivkohtu korra seadus alluvusvaidluse küsimuse, nagu temale eeskujuks olnud 30. mai 1917. a. Vene seadus, lahendavad ainult administratiivasutuste ja administratiivkohtute omavaheliste vaidluste suhtes (1917. a. sead. §§ 15 ja 16; 1919. a. seaduse §§ 7 ja 8), jättes normeerimata seda ainet vaidluste kohta, mis tekkida võivad administratiiv- ja tsiviilkohtute vahel, millise aine kohta ka kehtivas T. K. S. norme ei leidu.

Nagu T. K. S., kui ka Vene projekt jaotab eelnõu selle peatüki kahte jakku ja nimelt 1) alluvusvaielused kohtuasutiste vahel ja 2) alluvusvaielused tsiviilkohtu vahel ühelt poolt ja administratiivasutise vahel teiselt poolt, juurde liites viimastele ka administratiivkohtud. Esimene neist jagudest on vastu võetud maksvale seadusele vastavalt mõnede Vene projektis kavatsatud parandustega ja nimelt: § 74 asendab alluvusvaieluse alustamiseks kehtiva T. K. S. § 232 ettenähtud kaebused palvetega asjaomase kohtu äratähendamise kohta, § 76. järgi otsustab kaebused mitte Kohtupalati üldkogu, vaid tsiviildepartemang, § 77. tunnustab need viimase määrused, milles on ära tähendatud asja alluvus teatavale ringkonnakohtule lõplikuks ja lubab

edasikaebamist üksnes nende määruste peale, milles tunnistatakse asi mittealluvaks ei ühelegi vaieldavatest kohtutest, ilma tähendamata, milliselle kohtule nimelt asi peab alluma.

Teises jaos aga on eelnõu tunduvalt lahku läinud niihästi kehtivast seadusest, kui ka Vene projektist.

Eelnõus esitatud §§-id on välja töötatud enne, kui komisjoni üldkoosolek seisukoha võttis tsiviil- ja administratiivkohtute kompetentside piiritamise küsimuses (see viimane sündis 14. juunil 1931, kuna §§ 78—85 vastu võeti sama aasta 4.—8. märtsini) ja neis näib peegelduma see vähemuse suhtumine tsiviil- ja administratiivkohtute omavahelistele vahekordadele, millest eel-pool juttu oli. Sellepärast tuleks ka need §§-id ümber teha nende kooskõlastamise otstarbega §§ 1, 13—14, millest allpool räägitakse (lk. 160 j. j.).

Peatükis, mis käib *volinikkude* kohta, on § 87. ettenähtud volituse andmine vanematele advokaatidele ka kodusel teel kirjalikult ja on Z. P. O. eeskujul (§ 84) kindlaks määratud, et mitu volinikku on õigustatud esindama volitijat ka üksikult ning et sellest kõrvalekalduval volituse eeskirjal ei ole vastaspoole suhtes õiguslikku jõudu (eelnõu § 95).

Nõudepalvete suhtes on eelnõusse sisse võetud § 115 Z. P. O. eeskujul § 271 selle kohta, et nõudja võib nõudepalve tagasi võtta ilma kostja nõusolekuta, kui sellekohane palve on tema poolt kohtule esitatud enne esimest kohtuistungit.

See § on vastolus eelpool käsitletud avalduste tagasivõtmatusse põhimõttega (lk. 71) ning endise kohtute praktikaga (v. selle kohta Nolckeni kommentaar § 4 juure p. 3, lit. 6), sest T. K. S. on rajatud, nagu eelpool on seletatud, suulisuse ja kirjalikkuse kohta sega süsteemile, tunnustades kirjalikud avaldused üheväärilisteks suulistega, Saksa Z. P. O. annab vastupidi suulisusele prevaleeriva tähtsuse, mis § 137 selgesti väljendatud ja sellega on ka § 271 Z. P. O-sse sissevõtmine seletatav.

Neil põhjustel tuleks põhimõtete järjekindla läbiviimise mõttes eelnõu § 115 välja heita.

Eelnõu § 117. kohustab kohut, Vene projekti § 119. eeskujul, kontrollima, et nõudehind ei oleks ära tähendatud vähemal määral, kui nõuetav seaduse järele ja § 119. annab kohtule õiguse nõuet ümber hinnata, kui ta leiab, et nõudja poolt tähendatud hind on silmnähtavalt vähem nõude eseme tõelisest väärtusest.

Kohtusse kutsumise jaotuses on kehtiv § 282 (eelnõu § 126) ümber redigeeritud osas, mis käib kutse kätteandmise kohta juhtumil, kui kirjakandja ei kohta kostjat kodus, vastavalt Vene projekti § 128, mis omakord põhjeneb kohtu praktikale, ja § 127 teeb kirjakandjale kohuseks, kui kutse on kätte antud mõnele § 126. tähendatud isikuist, tähendada kutse teisel eksemplaril, missuguses vahekorras on see isik kostjaga (Vene proj. § 130). Kehtivad §§ 283. ja 285. täiendavate abinõude kohta, mis kirjakandja peab tarvitusele võtma, kui ta kostjat ei kohta, kuna

nad eesmärki kätte ei saa, on asendatud § 128, mille järele säärasel juhul kutseleht antakse üle posti- või politseiasutisele, ülespanemiseks nendes ruumides, millest teatatakse kirjaliku teate kinnitamisega kostja korteri uksele ja, kui võimalik, veel kahele naabri elanikule (Saksa Z. P. O. § 182). On ette nähtud kutse kätteandmise kord äripidajatele (§ 131) ja juriidilistele isikutele ning avalikõiguslistele asutistele (§ 132) Saksa Z. P. O. §§ 183 ja 184 eeskujul. Kehtiv § 293 kostja kutsumise kohta kohtusse kuulutusega on eelnõu § 137-s täiendatud Vene projekti § 138. eeskujul nõudega, et nõudja sellekohase palve esindamisega esitaks ametliku tunnistuse kostja lahkumise olude ja tema äraoleku kestvuse kohta.

Kohtuniku iseseisvuse kindlustamise eesmärgiga on *kehtivast* § 328 (eelnõu § 180) asja ettekande kohta kohtuliikme poolt kohtuistungil välja jäetud korraldus, et esimehe äranägemisest oleneb, kas ettekanne tehakse suuliselt või kirjalikkude märkuste järgi.

Protsessi käigu kiirendamiseks on *kehtiva* § 341. korraldusele selle üle, et kostja, kellele on tähtaeg antud vastunõude kirjalikult esitamiseks, peab selle juures täitma kõik nõuded, mis seatud nõudepalvete kohta, juurde lisatud, et vastasel korral antakse vastunõudepalve tagasi, kuna on kahtlust äratanud küsimus, kas ei tuleks mitte käiguta jätta säärane nõudepalve selle puuduste kõrvaldamiseks.

Komisjoni poolt ringkonnakohtu nõndanime-
tatud lühendatud toimetuse liigi asemel välja-
töötatud „üksikkohtuniku toimetus“, peale tema
raamide laiendamist seaduse eelnõu arutamisel
Riigikogus, on 27. märtsil 1931. a. novellina
maksma pandud (eelnõu §§ 200—203). Nime-
tamisvääriline on, et komisjonis tähendati selle
peale, et seaduse ettepanek oli kavatsetud ainult
rahukogu, kui esimese astme kohtu kohta, kuid
see asjaolu on kava tekstis väljendamata jäänud,
mispärast võidakse seda korda käsitada ka koh-
tupalatis, mis vaevalt soovitav ja peaasjalikult
ei vastaks nõupidamisel kava kohta võetud sei-
sukohale. Seda silmas pidades tehti ühelt poolt
ettepanek asendada kava tekstis sõna „kohus“
sõnadega „esimese astme kohus“. Olles ühel
arvamisel selle kohta, et kava sai mõeldud ainult
rahukogu jaoks, tähendati teiselt poolt, et ette-
pandud täiendus ei ole tabav, kuna ringkonna-
kohtute jaoks omal ajal väljatöötatud protsessi
kord oli ja on kohaldatav ka kohtupalati poolt,
kuivõrd pole ette nähtud erikorda kohtupalati
jaoks (§ 777). Silmas pidades aga, et üksik-
kohtuniku tegevuse kohta on kohtupalati jaoks
ette nähtud § 771-a eriline kord, tuleb arvata, et
niikaua, kui püsivad §§ 777 ja 771, ei peaks või-
malust olema arvata, et väljatöötatud kava oleks
kohaldatav ka kohtupalatis, mispärast ei leidnud
ettepanek poolehoidu.

Peatükis, mis käib *tõenduste* kohta, on kõige-
pealt Vene projekti eeskujul muudetud T. K. S.
süsteem, mille järele vahet tehtakse tõenduste

vahel kitsamas mõttes (tunnistajate ütelled, kirjalikud tõendid, õigeksvõtmine ja vandetõotus) ja tõenduste kontrollimise vahel (kohalik ülevaatus ja asjatundjate arvamus), kuna tähendatud tõenduste klassifitseerimisel puudub tõsine alus ning T. K. S. ise ei ole järjekindel, sest rahukohtunikkude kohta käivas osas ülevaatus ja ekspertiis loetakse tõendisteks, mitte aga tõenduste kontrollimiseks (§§ 119—124). Tõenduste kontrollimisest võib jutt olla ainult dokumentide suhtes, kui nende ehtsuse kohta kahtlus tekib.

Isikute hulka, kellele on lubatud *tunnistamisest* keelduda, on juure arvatud protsessijate abikaasad, ka kui nad teineteisega abielus enam ei ole ja ühe protsessija kihlatu (§ 222 p. 1) ja isikute hulka, kellele ei ole lubatud tunnistajaks olla — advokaadid selles, mis nende volitajad asja kohta omaks on võtnud ja lapsed kuni 7 a. vanaduseni (§ 223 p. 3 ja 4).

Isikute hulgast, kes vastaspoole taandamisel kõrvaldatakse tunnistamise andmisest (§ 225), on välja heidetud T. K. S. § 373 p. 6 mainitud kõige seisusliste õiguste kaotamisega karistatud isikud sel põhjal, nagu on komisjoni koosoleku protokollis öeldud, et „krim. seadustik ei tunne õiguse äravõtmist tunnistajaks kohtus olla“. — Vene projekt (§ 228) on aga tähendatud asjaolu tõttu vajalikuks leidnud kriminaal korras karistatud isikute taandamise võimalust mitte ära kaotada, vaid alal hoida, ümber redigeerides vastava punkti ses mõttes, et see õigus võib kasutatud saada isikute suhtes, „kellele seadusjõu-

lise kriminaalkohtu otsusega on määratud karistus mitte alla sunnitöö ehk kinnipidamist vangimajas süütegude eest, mis on ette nähtud krim. seadustiku peatükkides 29—32, kui süüdlane on aadliseisusest“. Analoogilisel juhtumil, nimelt ärraamatute tõendusjõu kohta, on meie eelnõu seisukohale asunud, et ärraamatud ei või tõenduseks olla äripidaja kasuks, „kes on kaotanud õigused krim. seadustiku §§ 18—20 ettenähtud alusel“, millised §§-d vastavad just Vene krim. seadustiku tsiteeritud §§ 29—32.

Kas ei oleks mitte otstarbekohane ka eelnõu käsitletavat § 225. täiendada vastava määrusega?

Eelnõu on § 246-sse, mille järele tunnistajad annavad tunnistuse suuliselt Saksa Z. P. O. § 377 eeskujul juure lisanud, et kui ülekuulamine puutub ainesse, mida tunnistaja võib anda ainult oma raamatute abil, siis võimaldab kohus temale tunnistuse andmisel neid raamatuid kasutada.

Järgmine § 247. lubab tunnistajale keelduda vastamast, kui vastus oleks aurikkuv temale või § 222 p. 1 loendatud omastele (Vene proj. § 258, Z. P. O. § 384 p. 2 ja 3).

Tunnistaja ülekuulamise kord tõlgi kaudu (T. K. S. § 405) on üksikasjalikumalt normeeritud eelnõus (§ 254) Vene projekti § 260. eeskujul.

Paragrahv, mis kindlaks määrab lubatavuse piirid vaielda tunnistajate üteluste abil dokumentide sisu vastu, on oluliselt muutmata jäänud (eelnõu § 259, T. K. S. §§ 410, 1819) ja muudetud üksnes redaktsiooniliselt, nimelt on § 1819 leiduvad saated üksikute B. E. S. §-ide peale,

milledega normeeritakse võimalus seatud korras kokkuseatud dokumentide sisu ümber lükata tunnistajate ütelistega, asendatud sõnadega „seaduses ettenähtud juhud“ silmas pidades, et B. E. S. ümbertöötamine on teoksil.

T. K. S. osa ümbruselanikkude ülekuulamise kohta on välja jäetud, kui meie juures mitte tarvitav.

Kirjalikkude tõenduste kohta käivas osas on komisjon tarvilikuks leidnud selgemini redigeerida neid määrusi, mis käivad *ärraamatute* esitamise kohustuse kohta. Maksev seadus (Kaub. sead. XI k. 2. j. 1903 väljaande § 681) tunnustab ärraamatud kaubandusliseks saladuseks ja nende esitamise kohustuse suhtes teeb vahet, kas raamatute esitamist nõutakse protsessi vastaspoole, või 3-da isiku käest. Vastaspoole käest võib nõuda raamatute esitamist T. K. S. § 1805 lisa §§ 8 ja 9 tähendatud juhtudel ja tingimustel, 3-da isiku käest üksnes § 449 ettenähtud juhul. Sellele vastavalt on redigeeritud eelnõu §§ 266, 271, 297¹ ja 1015 maksva seaduse teksti tarvilikkude täiendustega.

Kirjalikkude tõendiste jõu kohta käivad määrused on täiendatud §§ 334 ja 335-ga Saksa Z. P. O. §§ 419 ja 444 alusel ja § 288 tähendusega, et avalikkudel varalistel aktidel, mis välisriikides kokku seatud ning Eesti saatkonna või konsulaadi poolt viseerimata, on ikkagi koduste dokumentide jõud, mis vastab endisele kohtu praktikale (Nolckeni komentaar § 465 juures p. 2).

§ 371 järgi võetakse *asjatundjailt* vandetõotus samadel alustel, kui tunnistajailt (Vene proj. § 415).

Nõuete kindlustamise osas täiendab § 419 T. K. S. § 595 õiendusega, et ka seatud korras kokku seatud võlakohustuse pealt põhjeneva nõude võib kohus kindlustamata jätta, kui see nõue on kostja vastuväidete tõttu kõigutatud (Vene proj. § 460). Kooskõlas kohtupraktikaga määrab § 420, et kindlustamise palve võib kohus „erilistel oludel“ lahendada ilma vastaspoole väljakutsumata (Vene proj. § 461). Lõpuks näevad ette §§ 428, 469—474 nõuete kindlustamise võimalust „ajutiste korraldustega“ Saksa protsessi õiguse „einstleilige Verfügungen“ kohaselt. See uudis on väga suure tähtsusega. Vene Projekt, mis need korraldused üle võtnud kitsendatud näol pealkirja all: „kostjale teatavate kindlate tegude keelamine“ motiivides seletab: seaduses üldreegleid ei ole nõuete kindlustamise kohta kostjale sääraсте tegude ära keelamise teel vaieldava eseme suhtes, millised teod võivad võimatuks, või väga raskeks teha rikutud õiguse jalule seadmise. See puudus asetab kohut ja pooli tihti väljapääsemata seisukorda ning kohtule jääb järele niisugustel juhtudel ainult tunnustada oma võimetust võitluses õiguskorra rikkujate vastu. Nii, näiteks, maakoha omanik, millise maa suhtes kuulub naabrile loomade karjatamise servituut, künnab üles karjamaad ja viimane muutub põlluks enne, kui naabri poolt tõstetud nõudmine saab ära otsustatud, kuna naabri loomad hukku-

vad; või omanik kuivatab järve, millest piirimees ranna-õiguse alusel sai enesele teatavat kasu ning selle puhul tekkinud protsessi kestel kuivab järv ära; ehk omanik, kelle maa asub ülalpool jõe voolu, juhib vett kõrvale oma maa sisse ja sellega hävitab teise omaniku veski, kelle krunt asub allpool jõge; keegi ehitab hoone piirimehe hoone kõrvale ning selleks teeb niisuguseid töid, millede lõpuleviimine ähvardab selle viimase hoone veata olekule ehk isegi olemasolule. Kõikidel neil juhtudel on vaja viibimata abi anda kohtu poolt, kuid kohtul puudub selleks võim, sest mitte ükski seaduses ettenähtud kindlustamise liikidest ei ole kohaldatav. Kuna välismaa protsessi seadustikud (näiteks Z. P. O. §§ 814—822) selle pahe vältimiseks ette näevad omakohaseid abinõusid, on Vene projekti arvamisel väga soovitatav täita seda tühikut seaduses, andes kohtule õiguse ära keelata kostjale teatavaid tegusid toime panna. Neil samadel kaalutlustel on ka meie komisjon tarvilikuks leidnud eel-nõusse sisse võtta sellekohaseid määrusi, kuid komisjon ei näinud põhjust piirduda Vene projekti raamidesse, vaid võttis põhimõtteliselt eeskujuks Saksa Z. P. O., seejuures aga lihtsustades viimase eeskirju. Saksa protsess seab ajutiste korralduste eesmärgiks tõkestada kostjat võimatuks või oluliselt raskendatuks teha nõudja õiguse teostamist (Z. P. O. § 935) ja selle otstarbe kättesaamiseks lubab kohtule endale määrata, missuguseid abinõusid on vaja tarvitusele võtta (ib. § 938). Komisjoni arvamisel säärase konstruksiooni juures ei ole enam tarvidust Z. P. O.

olevas § 940., mis lubab ajutiste korraldustega normeerida poolte vaieldavat vahekorda ka siis, kui see oluliste kahjude, või vägivalla hädaohu vältimiseks või „teistel põhjustel“ vaja on, sest § 940. tähendatud juhus käib § 938 antud definitsiooni alla.

Ajutiste korralduste kohaldamisala on Si-meoni (Recht u. Rechtsgang im Deutschen Reiche k. 2, lk. 569) sõnade järgi „peaaegu piiramata ja niisama mitmekesised on ka need abinõud, mis kohus tarvitusele võib võtta protsessi eseme kindlustuseks või õiguse rahu alalhoidmiseks vaheajal kuni lõpuliku otsuse tegemiseni.“

Ajutiste korraldustega seatud kindlustamise liik seisab selles, et kohtule on võimalus antud neis asjus, kus muud kindlustamise liigid ei ole kohaldatavad, enne otsuse tegemist oma tulevast ja eeldatavat otsust täide viia, või luua poolte vahel vahekord, mis kindlustab tulevase otsuse täitmise võimalust niisuguste abinõudega, mis tulevase täitmise esemega kokku ei lange, ainsa eelnõu § 470 väljendatud kitsendusega, et tarvitusele ei tohi võtta niisuguseid abinõusid, mille tõttu nõude tagasilükkamisel oleks võimata ennistada endist seisukorda.

Arusaadav, et säärast sügavasti lõikavat rikutud õiguste kaitsemise abinõu peab kohus äärmise ettevaatusega tarvitama.

Toimetuse peatamise j. n. e. osas on muuseas järgmised muudatused ette võetud: T. K. S. § 681 p. 2 on peatamise põhjuseks tähendatud peale protsessi osalise enese surma j. n. e. ka tema

seadusliku esindaja surm ning juhus, kui volinik kaotab õiguse võõraid asju ajada, või seaduslik esindaja õiguse protsessijat esindada (eelnõu § 519, v. pr. § 572); §§-des 522 ja 523 on kindlaks määratud peatamise tagajärjed eelpool tähendatud juhtudel (v. pr. §§ 576, 577); §§ 524 ja 525 näevad ette toimetuse peatamist kohtu poolt, kui ühendus tema ja poole vahel katkeb sõjaolude tõttu (Saksa Z. P. O. §§ 245 ja 685); § 528 määrab, et poolte mitteilmumine ei peata toimetuse jätkamise küsimuse lahendamist ega asja edasitoimetamist samal istungil (v. pr. § 581) ja et kohtuotsuse peale, millega asjatoimetuse jätkamise palve jäeti tagajärjeta, võib kaevata eraldi apellatsioonist (v. pr. § 582).

Asja otsustamise osas on rohkesti parandusi tehtud, mis kannavad puht tehnilist iseloomu.

Siin olgu ära märgitud ainult § 549, mis v. pr. § 604 eeskujul annab kohtule tulude ja kahjude nõudeis õiguse teha esialgu otsus ainult õiguse kohta.

Vene projekti motiivides seletatakse, et kehtiv T. K. S., vastupidi Saksa Z. P. O. (§ 276), ei näe ette toimetuse lahutamist protsessides, milles vaieldav on nõudja pretensioon niihästi oma aluse, kui ka suuruse suhtes ning omaette otsuste tegemist säärase pretensiooni kummagi osa kohta (Zwischen-urteile). Sellest põhimõttest on T. K. S. kõrvale astunud üksnes kahjude, tulude, aruande ja kohtukulude nõudmise asjades. Neis asjades T. K. S. § 896 lubab kohtule teha

otsuse ainult õiguse kohta ning anda nõudjale luba tõendada kahjude, tulude ja kohtukulude summat täitmise korras. T. K. S. tähendatud põhimõttel alal hoides ning kavatsedes asendada täitmiskorda iseäralise selgitava toimetusega, kohtukulude nõudmist iseäralise hagiga aga sugugi mitte lubada (v. pr. §§ 664, 854, eelnõu §§ 606, 775), komisjon leidis otstarbekohase olevat väljendada käsitletavat põhimõtet selles §-is, juurde lisades T. K. S. § 903 korralduse selle üle, et kohus otsuses õiguse kohta määrab kostjale nõutud aruande esitamiseks tähtaja.

Teiselt poolt komisjon, kooskõlas ustavi kokkuseadjate vaatega täitmistoimetuse, kui peaprotsessi jätku peale, ning Senati seletustega otsuses 1897. a. nr. 55 ja silmas pidades, et täitmistoimetuse ärakaotamisega toimetuse õiguse tunnustamise kohta voolab kokku toimetusega sissenõudmise summa kindlakstegemise kohta, leidis otstarbekohaseks otse seaduses ära tähendada, et pärast õiguse kohta tehtud otsuse seaduse jõusse astumist ja aruande esitamiseks antud tähtaja möödumist jätkab kohus asja toimetamist nõudja avaldusel, ilma, et nõuaks iseäralist uut nõudepalve esitamist.

Tagaselja otsuste kohta käiv osa on eelnõus korraldatud osalt vene projekti, osalt kehtiva seaduse järgi. Ehk sellest sisuliselt suuremaid lahakuminekuid ei tekkinud, on siiski seisukord loodud, mis mõnda parandust nõuab. Nendest on jutt allpool (lk. 178).

Osas *otsuste seaduse jõu* kohta on T. K. S. § 895 mitte rahuloldavalt sõnastatud põhjustel, mis v. pr. motiivides lähemalt ette toodud ning sellepärast v. pr. eeskujul (§§ 651 ja 652) asendatud eelnõus §§ 591 ja 592-ga. Eelnõu § 594 väljendab reeglit, et alimentide kohta tehtud otsused võivad poolte palvel muudetud saada, kui vahekorrad on oluliselt muutunud (Z.P.O. § 323).

Vastavalt kohtu praksisele määrab eelnõu § 602, et kohtu määruse peale *eeltäitmise* kohta võib kaevata ka lahus apellatsioonist ja § 605, et kostjal on õigus nõuda tasu kahju eest, mis ta on kannatanud äramuudetud otsuse eeltäitmise tõttu.

Eelnõu §§ 618—624 sisaldavad määruseid kohtu istungi *protokollide* kohta, mis praegu T. K. S. täitsa puuduvad (v. pr. 679—686).

Apellatsiooni korra osas, peale muude tehniliste paranduste, mis normide sisu peale muutvalt ei mõju, paneb eelnõu § 644 ka kohtukoja kohta maksma esimese astme suhtes § 165 väljendatud normi, et esimees võib vabastada protsessijaid kohustusest valida enesele viibimiskoha kohtu asukohas.

Eelnõu § 649 määrab, et enne apellatsiooni kaebusest ära kirja kätteandmist vastaspoolele on apellatoril õigus tagasi võtta oma apellatsiooni kaebust j. n. e. See paragrahv on eelnõusse üle läinud v. pr. kaudu (§ 711) Saksa Z. P. O-ist

(§ 515), mis rajatud äärmusele viidud suulisuse põhimõttele ning tuleks eelnõust välja heita põhjustel, mis ette toodud eelnõu § 115 puhul. Kohtu praktika selle küsimuse kohta on näidatud Nolckeni kommentaaris § 743 p. 3 juures.

Osas, mis käib *erikaebuste* suhtes, on T. K. S. kurikuulus § 783 ümber redigeeritud vastavalt Senati seletustele v. pr. § 723 eeskujul. § 668 määrab, et ringkonnakohus esitab kohtukojale oma asjatoimetuse, kui sellest ei teki viivitust asja edasi toimetamises, muidu aga ainult kaevatud määruse ärakirja (v. pr. 730) ja § 669 järgi erakaebusele kohaldatakse vastavalt eeskirjad apellatsiooni kaebuse kohta (v. pr. § 731).

Otsuste ja määruste *tühistamise* osas korraldab § 674, et sellekohaseid palveid, väljaarvatud seaduses ettenähtud erandid, võivad esitada ainult vannutatud advokaadid. Motiividest nähtub, et erandite all mõisteti juhud, kus seadus seda teisiti on korraldanud, nagu riigiasutiste protsessides, protsessides, mis eelmistes astmetes aetud vann. adv. abide või eraadvokaatide poolt j. n. e. § 697 määrab, et §-is ettenähtud juhtudel mõistab Riigikohus välja poolte palvel kohtu- ja asjaajamise kulud kassatsiooni astme eest. See norm on v. pr. § 760 eeskujul vastu võetud täitmistoimetuse ärakaotamise tagajärjel üldse ja iseäranis kohtu kulude kohta, millede suhtes see millegi muuga asendatud ei ole. Lõpuks määrab § 708 kindlaks, millistel juhtudel on lubatud anda erikaebusi Riigikohtule.

Tähtaegade peatükis on tähelepanuväärsed muuseas järgmised muudatused: § 719 järgi loetakse kaebus saabunuks postitempli kuupäeval, mil ta on antud Eesti Vabariigi postiasutisse (v. pr. § 797); T. K. S. §§ 778, 835 möödalastud tähtaja ennistamise kohta on eelnõus (726) ümberredigeeritud selle mõtte kohaselt, mis neile annud Senati seletused (v. pr. 804); § 729 järgi arvatakse ennistamise palve esitamise tähtaeg ajast, mil paluja teada sai möödalaskmise põhjuse kõrvaldamisest, mis kohasem kui kehtiva seaduse (T. K. S. §§ 779, 837) norm (määruse kuulutamise päev, millise määrusega tähtaeg on tunnustatud möödalastuks) ja ka v. pr. (§ 807) norm (möödalaskmise põhjuse kõrvaldamise päev).

Kohtukulude osa sisaldab mõned väga tarvilikud parandused, mis normeerivad seni lahtiseks jäänud küsimusi, millised kõik ära märkida aga liig kaugele viiks. Tollest osast tuleb välja heita § 772, kuna eelnõu § 115, mille peal ta peajasjalikult põhjeneb, on omakorda väljaheitmiseks ette pandud (v. eelpool lk. 121). Muud selle § korraldused on iseenesest mõistetavad ja ei ole senises kohtupraktikas kahtlust äratanud. See § ei vasta koguni mitte v. pr. § 849, mis tema allikana on näidatud, vaid on ümber töötatud (prot. 8. sept. 1930).

Jaoskonna kohtule alluvate asjade toimetuse esimene paragrahv (794) teeb kindlaks, et neis asjus kohaldatakse üldkohtutes maksvat toime-

tamise korda, ja et järgnevad paragrahvid moodustavad nende reeglite muudatusi ja täiendusi. Säärastest on uudistena eelnõusse sisse võetud § 815, mille järgi kutselehes peale üldiste teadete peab täpselt ära tähendatama nõude ese ja koht, kuhu peab ilmuma.

Et mitte liiga koormata üksikasjadega käesolevat kirjandit, lähen vaikides mööda eelnõu osadest erandite kohta võistlusprotsessi üldkorra, seda rohkem, et neil, kui eranditel, ei ole seda põhimõttelist tähtsust, mis omavad üldkorra normid.

Täitmistoimetuse üldeeskirjad tähendavad kõige pealt (§ 1028), et täitmisele kuuluvad mitte ainult kohtuotsused, vaid ka kohtumäärused, kui nad on seaduse jõusse astunud, esimehe korraldused, mis ei kuulu edasikaebamisele, või mille peale kaebuse esitamine ei peata täitmist, samuti aktid, mis on kohtu poolt määratud sundtäitmisele (v. pr. § 1125); et eeskirjad kohtuotsuste täitmise kohta on maksvad ka teiste kohtu korralduste kategooriate kohta (eelnõu § 1029, v. pr. § 1125); et täitmisele võib otsus kuuluda ka osas, mille peale pooled ei ole kaebanud (eeln. § 1031, v. pr. § 1126) ja et seaduses ettenähtud juhtudel otsused pööratakse täitmisele, olenemata protsessija poole palvest, kohtu või tema esimehe vahenditult korraldusel, kusjuures seaduses ettenähtud piirides valvavad kohtuasutised otsuste täitmise järele ja aitavad täitmisele kaasa (eeln. § 1032, v. pr. 1127).

Motiivides v. pr. § 1127 juure seletatakse, et erandid reeglist, mille järele kohtuotsused pööratakse täitmisele ainult sissenõudja soovil, moodustavad neid määrusi, millel on avalik-õigusline iseloom, nagu määrused igasuguste trahvide sissenõudmise kohta, korraldused tunnistajatele ning asjatundjatele tasu määramise kohta ja kohtukulude sissenõudmise kohta, mis tekkinud enne asja peatamist (T. K. S. § 684, eeln. § 521). Need määrused kuuluvad täitmisele kohtu vahenditel korraldusel. Teiselt poolt on projekti § 1032 välja jäetud T. K. S. § 925 leiduvad sõnad: „kohtuasutised ei ole kohustatud valvama otsuste täitmise järele“... Nende seaduse sõnade tagajärg oli kohtupristavite täielik lahusolek ning kontrollimatus ja õige tunduvad raskused pooltele, nagu seda ühel häälel tunnistavad kohtutegelased ja literatuur (Annenkof V lk. 1, 10; Holmsten, kr. ja ts. õiguse žurnaal 1881. a. r. 5, lk. 137, Issatschenko kom. V lk. 80 j. t.). Silmas pidades kohtu kontrolli kõvendamise vajadust täidesaatvate organite üle, samuti kui tema kaasabi otsuste täitmisel, kui-võrd see on võimalik ilma poolte autonoomia põhimõtte protsessis kõigutamata, näis otstarbekohane olevat need sõnad seadusest välja heita ning ära näidata kohtu kontrolli ning kaastegevuse piiride peale otsuste täitmise asjus (v. pr. §§ 1164, 1177, 1189, 1328, 1347, 1399, 1409, 1410, 1424, 1563, 1570 = eeln. §§ 1055, 1067, 1074, 1208, 1228, 1277, 1286, 1287, 1297, 1414, 1416 j. t.).

Omalt poolt ütleb Issatschenko tsiteeritud kohas käsitletud § 925 reegli kohta, et „tema peapuudus seisab selles, et ta sunnib sissenõudjat oma huvide kaitseks isiklikult või voliniku kaudu juures olema iga täitmistalituse juures. Need talitused võivad venida väga pikale, mille tagajärjeks palju väljaspool linna elavaid sissenõudjaid on sunnitud maha müüma linna elanikule odava hinna eest oma pretensiooni, et mitte omastki ilma jääda... Raskused, mis tekivad säärasest korrast, on ennast ammu juba tunda annud ja ei või kahtlust olla, et nad saavad arvesse võetud tsiviilkohtupidamise seaduse uuendamisel seadusandlisel teel, milline seadus mitte üheski osas ei nõua parandusi nii tungival, kui just osas, mis käib otsuste täitmise kohta.“

§ 1039 ja 1040 (v. pr. 1134, 1135) järgi võib, kui otsus jagamisele kuuluva vara kohta on tehtud mitme isiku kasuks, välja anda igale sissenõudjale teiste nõusolekuta erilise täitmislehe temale kuuluva osa sissenõudmiseks; täitmislehte võib anda välja sissenõudja õigusjärglasele, samuti võlgniku õigusjärglaste vastu, kui õigusjärglus on küllalt tõendatud (eelnõu § 1041, v. pr. § 1136). § 1042 (v. pr. 1137) näeb ette võimaluse ära parandada täitelehes kirjaeksimusi ja ilmseid vigu sõnades ja numbrites.

§ 1063 (v. pr. § 1173) määrab kindlaks täpselt ja üksikasjalikumalt, kui T. K. S. § 952, tingimused, millede juures kohtupristav võib lõpetada või peatada otsuse täitmise toimetust ja järgmised §§ 1064—1066 (v. pr. § 1174—1176)

normeerivad tähendatud korralduste protsessi õiguslisi tagajärgi.

§ 1070 (v. pr. 1184) järgi sissenõudjal on eesõigus tema kasuks kohtuotsuse täitmisel sissenõutud rahasummade peale.

Lõpuks määrab § 1074 (v. proj. § 1189), et täitmistoimetus lõpetatakse ja kõik kohtupristavi poolt teostatud toimingud muudetakse ära, kui toimeetus on jäänud käiguta 6 kuu jooksul sissenõudja süü tõttu.

Üldeeskirjadele järgneb osa, mis käib *täitmise kohta rahalistes sissenõudmistes*.

§ 1105 annab kohtupristavile õiguse, kui see on vaja sissenõudmise pööramiseks vallasvarale, läbi vaadata võlgniku korterit ja lahti teha lukustatud uksi (v. pr. § 1155). §§ 1189—1191 määravad kindlaks kreditoride õiguse oksjoni äpardumisel vara enesele jätmise teostamise tähtaja ja korra (v. pr. §§ 1294—1296). Väärt-paberite müük on korraldatud uutel alustel saksa protsessi kohaselt (§ 1198, 1199 Z. P. O. § 821, 822). Kehtivas T. K. S. täiesti puuduvad määrused arestipanemise kohta ühisvallasvarale ja selle müügi kohta on eelnõusse sisse võetud (§ 1232—1242) vene projekti eeskujul (§§ 1310—1320).

Osas, mis käib sissenõudmise pööramise kohta kinnisvarale, üllatab kõige pealt § 1255 järgmine sisu: „kui kinnisvara, millele sissenõue on pööratud, ei ole kinnistusraamatutes ära tä-

hendatud võlgniku nimele, või ei ole kinnistusraamatutes üldse ära tähendatud, siis peatatakse sissenõue kinnisvara sissekandmiseni võlgniku nimele“. Üllatav selles §-is on see asiolu, et ta sisaldab normi, mis vaevalt üldse vaja oli vormuleerida. Asi on see, et vene projekti § 2260, mille ta moodustab esimest poolt, temale järgneb teine norm järgmise sisuga: „Sellest arvatakse välja sissenõudmine raamatutesse sissekantud omaniku pärija käest, millist nõudmist edasi toimetatakse, kui kogutud teadete ning kirjalikkude tõendustega (§ 1362) tõeks tehtakse, et kinnisvara on pärija tegelikus valduses.“ Käsitletav v. pr. § 2260 pidi asendama Baltimaade jaoks temas tsiteeritud üldosa § 1362, mis käib järgmiselt: „kui kreposti registri osa ärakirjast nähtub, et kinnisvara ei seisa võlgniku nimel, vaid seisab teise isiku nimel, ehk vanema notari teadetest osutub, et kinnisvara ei ole üldse mitte kreposti raamatusse kantud, siis kohtupristav nõuab omakohastest ametiasutustest teateid selle kohta, kas kinnisvara on tegelikult võlgniku valduses ning olude järgi kuulutab sissenõudja!e tema poolt kirjalikkude tõenduste esitamiseks, et kinnisvara on võlgniku valduses, peatades sissenõuet kuni tähendatud teadete ja tõenduste saamiseni.“ — Nende andmete järgi eelnõu § 1255-st väljaheidetud teine pool oleks pidanud lausuma: „sellest arvatakse välja... kui kohtupristavi poolt vastavatest ametiasutistest nõutavate teadete ja sissenõudja poolt kohtupristavi sellekohasel nõudel esitatavate kirjalikkude tõendistega tõeks tehtakse, et kinnisvara on pärija

tegelikus valduses.“ Selle §-i teise poole kohta motiivides leiduvad järgmised seletused: „tuleb silmas pidada, et kinnisvara omandamise aluse (tiitli) kinnistusraamatutesse kandmine moodustab omandusõiguse omandaja peale ülemineku tingimata vajaliku eelduse üksnes omandamisel tehingute, vabatahtlikkude kokkulepete järgi, kuid ei ole vaja omandusõiguse ülemineku juures loomulikkude sündmuste tõttu (pärandusjätja surma) ehk seaduse jõul (iganemisvaldus, ekspropriatsioon). Neil juhtudel omandusõigus läheb üle olenemata kinnistusraamatutesse kandmisest. Ehkki ka neil juhtudel kasutamisevõimaluse kättesaamiseks omandajal on vaja omandamise õigusliku aluse kanda lasta kinnistusraamatutesse, kuid selle nõude teostamine sissenõudmise pööramise puhul kinnisvarale, vastu võlgniku tahtmist, on seotud suurte raskustega ning viivitusega. Sissenõudmise venitamise ning ülearuste kulude ärahoidmiseks, mis oleksid seotud nõudmise tõstmisega ning kinnisvara ümberkinnistamisega, näib otstarbekohane olevat lubada sissenõudmise pööramist kinnisvarale, mis on üle läinud võlgnikule pärimise teel (juhus, mis kõige tihemini ette tuleb), niipea kui sissenõudja kirjalikkude tõendustega tõeks teeb ja kohtupristav kogutud andmete läbi veendub, et kinnisvara, mis raamatute järgi seisab pärandusjätja nimel, tegelikult on võlgniku, kui pärija valdusel.“

Arvan, et eelnõu § 1255 tuleb välja heita, või täiendada nagu ülalpool tähendatud.

Eelnõu § 1275 korraldab kinnisvara hindamist avalikuks müügiks, esimeses osas — maakohatade suhtes — Eesti maapanga kirjas komisjonile 25. okt. 1930. a. tähendatud alustel, teises osas — linnas või alevis asuvate kinnisvarade suhtes — kehtiva seaduse alusel (1920. a. R. T. nr. 67/68 s. 199 § 31 p. 5). § 1294, 1295 ja 1321 korraldavad, et harilikult kinnisvara müüakse kohaliku ringkonnakohtu juures, kui aga kinnisvara asukoha maakonna linnas ei ole ringkonnakohtu, siis toimub müük kohaliku jaoskonna kohtu juures. § 1297 järgi (v. pr. 1424) vaatab läbi ringkonnakohtu esimees, või tema ettepanekul kohus kohtupristavi toimetuse enne kinnisvara müügile määramist. Aja kestel kuulutuse avaldamisest kuni enampakkumise päevani lubatakse vaadelda kinnisvara ja päraldisi (eelnõu § 1307, v. pr. 1435). Enampakkumise päevaks valmistab kohtupristav täpse arve kõikide summade kohta, mis kuuluvad rahuldamisele müügist saadud rahast (eeln. § 1310, 1311; v. pr. § 1441, 1442). § 1322—1377 väga üksikasjalikult v. pr. § 1430—1465 eeskujul normeerivad kinnisvara müügi enese protseduuri. § 1342—1345 korraldavad ostja oksjonilt omandatud kinnisvara valdusele asetamise korra. § 1360—1362 normeerivad üksikasjalikult kreditoride õigusi kinnisvara enesele jätmise kohta oksjoni äpardumise korral (v. pr. § 1494—1496).

§ 1370—1373 korraldavad ühisomanduses oleva kinnisvara müüki alustel, mis käivad risti vastu B. E. S. § 3957, millega on kooskõlastatud praegu maksev T. K. S. § 1886, nimelt mää-

ravad need eelnõu §sid, et juhul, kui sisse nõutakse ühelt või mitmelt kinnisvara kaasomanikult, siis müüakse ainult võlgniku mõtteline osa, kuna maksva seaduse järgi müüakse kogu kinnisvara ja kaasomanikkudel, mitte võlgnikkudel, on ainult võimalus tasuda võlga ehk omandada kinnisvara kaaspakkumise teel, vastasel korral neile maksetakse välja saadud ostuhinnast nende osade peale langev summa.

6. veebruari 1929. a. protokollis selle muudatuse kohta on öeldud, et T. K. S. § 1188 kohta ühenduses § 1886-ga peeti üksikasjalisi läbiarvatusi, kas jääda meil maksva § 1886 väljendatud korra juure, või panna maksma § 1188 väljendatud kord, mille järele käidi Vene keisririigis ja mis tarvitamisele on võetud ka Saksa maal (B. G. B. § 747) ja Schweitsis (Z. G. B. § 646 viimane lõige). Peale küsimuse arutamist leiti, et § 1188 väljendatud kord on siiski otsarbe- ja ajakohasem, mispärast otsustati see § vastu võtta B. E. S. § 938 arendamiseks ja avaldada soovi B. E. S. § 3957 kooskõlastamiseks vastuvõetud seisukohaga.

Kehtiva seaduse osa, mis käib väljamõistetud vara *sundiüleandmise* kohta (T. K. S. § 1209—1213), on ümbertõetatud (eeln. § 1416—1421) v. pr. eeskujul (§ 1570—1574), kusjuures on ette nähtud kõrvaldatud võlgniku omavoliliselt kinnisvarasse tagasi tuleku korral tema trahvimise võimalus kohtu poolt 300 kr. — 2000 kr. suuruses summas.

7.

Soovitavad muudatused (parandused).

Ülaltoodud ülevaatele eelnõu sisu ja tema allikate tekkimise ajaloo üle, tuleb siin kohal juurde lisada sooviavaldus mõnede paranduste kohta, millistest juba eelpool jutt oli ning mõnede muude kohta, milliseid puudutada varem juhust ei olnud.

I.

Nagu öeldud, tekkis komisjonis vool, mille eesmärgiks oli arvatavate „riikliste“ huvide kaitseks kärpida tsiviilkohtu kompetentsi administratiivkohtu kasuks, lähtudes seisukohast, et nii viisi võiks vast riigi kätte jätta mõnesuguseid vaieldavaid väärtusi, mis muidu tuleks riigil tagasi anda nende seadusepärasele õigusekandjale. See tendents väljendus kõige pealt *kehtiva T. K. S. § 2* arutamisel, mis teeb tsiviilkohtule alluvaks kodanikkude eraõiguste jaluleseadmise ja kindlakstegemise ka siis, kui nad rikutud on administratiivvõimu organite poolt oma avalikõigusliste ülesannete teostamisel. Meie ülalpool nägime (lk. 42 j. j.), et see § leiab kohaldamist iseäranis siis, kui riigiteenija ebaõigete toimingute

tagajärjel riigi kätte on üle läinud temale mitte kuuluv vallas- või kinnisvara, mille tagasiandmist nõuab kahjusaanud isik. Komisjonis pandi ette seda §-i eelnõust välja jätta, tähendades, et temal on meie ajal ainult ajalooline tähtsus, kuna ta on meil maksvusetaks muutunud administratiivkohtu loomise tõttu. Viimane kohus on õigustatud ja kohustatud otsustama, kas administratiivvõim on seadust rikkunud. On administratiivvõim seadust rikkunud, peab seda tunnustama administratiivkohus ja tsiviilkohtu poole võib ainult pärast kahjutasu nõudega pöörduda, kui seaduserikkumise tagajärjeks oli eraisiku kahi.

Aga vara ise, mille saamisega riik on ennast rikastanud? Kas see jääb riigile?

Küsimus jäeti „rump“-komisjonis lahtiseks, et seda lahendada komisjoni täiskogus. See sündis ainult komisjoni tegevuse lõpupoole. 14. juunil 1931. a., kompromiss-otsusega, mis oluliselt küll kinnitas vastasrinna arvamuse, kuid jättis § 2 siiski eelnõust välja, leides, et temas enam vajadust ei ole.

Kuna niiviisi komisjoni üldkogu ühines oluliselt vastasrinna arvamusega ses küsimuses, siis olgu siin ette toodud viimase argumentatsioon.

T. K. S. § 1. järgi kuuluvad tsiviilkohtu kompetentsi „kõik“ vaidlused eraõiguse üle. § 3 keelab ära administratiivasutistele ja -ametnikkudele lahendada eraõiguslisi vaidlusi, mis tekiavad asja arutamisel nende poolt. K. K. S. § 27 teeb sedasama kriminaalkohtus tekkivate eraõigusliste prejuditsiaalküsimuste kohta. Mõle-

mate §-ide mõtte järele peavad tähendatud asutiste toimetused peatatama kuni eraõiguslise pre-juditsiaalküsimuse tsiviilkohtu poolt lahendamiseni.

See on selge kriminaal asjade kohta ja ka administratiiv asjade kohta nii kaua kui administratiiv asutised ja ametnikud esinevad riigi eraõiguste esitajatena.

Kahtlused hakkavad alles siis, kui administratiiv asutised ja ametnikud esinevad riigi avalikkude õiguste teostajatena ja seejuures kodanik leiab oma eraõigused administratiivõimu organite korraldustega rikutud olevat.

Raskus seisab selles, 1) et säärasel juhul on vaidlevas isikus tegemist kombineeritud (kokkupandud) vahekorraga, mille ühes ta esineb eraõiguslise, teises avalikõiguslise subjektina ja 2) et avalikud kohustused prevaleerivad eraõiguste üle, mille pärast kui riigi esitajad tegutsevad neile seadusega antud volituse piirides, ei või juttu olla kodaniku eraõiguste rikkumisega — need õigused on anulleeritud —, vaid kõne võiks vast olla ainult tema „huvide rikkumisest“ seaduse enese poolt.

Siit järgneb, et kodaniku eraõiguste rikkumisest administratiiv-võimu esitajate poolt oma avalikõigusliste ülesannete teostamisel võib jutt olla ainult siis, kui viimased seejuures üle astuvad oma võimkonna piiridest, eksides seaduse õige mõtte vastu.

Seisukord näib tõesti pöörane olevat: kaebamise põhjus on üks — eksitus võimukandja poolt

seaduse õige mõtte vastu, kaebamise teed aga on kaks — tsiviilkohtus ühelt ja administratiivkohtus teiselt poolt. Millist teed kodanik peab käima?

Arvan, et seisukord siiski mitte nii lootuseta ei ole, nagu ta paistab ja et õige tee leidub.

Seda tuleb otsida eksituse iseloomus, mis kaebamiseks põhjust annab. Meie nägime, et eksituse aineks peab küll iga kord olema avalikõigusline norm, sest teisiti ei võiks ka olla tege mist eraõiguse rikkumisega, kuid eelpool tähendatud segatud vahekorra juures on võimalik, et eksituse aineks on avalikõigusline norm: 1) kas otseselt ja vahenditult, või 2) kas üksnes kaudsel teel selle normi dispositsioonisse kuuluva ja seega tema eelduseks oleva eraõiguslise vahekorra rikkumise kaudu.

Sellest juba paistab välja, et administratiivkohtu alluvuse välja eraldatuks peaks lugema peale nende kaebuste, mis käivad nõندانimetatud vastuvaidlemata korras administratiiv asutiste ja ametnikkude poolt tehtud korralduste kohta, ja mis on tsiviilkohtu kompetentsist sõnaselgelt kõrvaldatud (T. K. S. § 1 märkus, eelnõu § 2) jõul, ka veel need vaidlused, mis on sihitud vahenditult administratiivvõimu organi korralduse vastu, kuna tsiviilkohtu alluvusse kuuluvaiks jääksid need nõudmised, mille sihiks on niisuguse eraõiguse tunnustamine, mis kuulub teostatava avalikõiguslise normi dispositsioonisse ainult kaudselt, selle eeldusena, ning on kaebaja arvamusel kostja poolt ebaõieti lahendatud.

Kuid enne lõppjäreldeste tegemist peatuma mõlemate kohtupidamiste iseärasuste juures, kuna see võib rohkel määral kaasa aidata õigusmõistmise tarvete selgitamiseks käsitletud küsimuses.

Ülalpool meie oleme igakülgset analüüserinud tsiviilkohtu pidamise iseärasusi ning näinud, et nad olenevad eraõiguste dispositiivsest iseloomust ning sellekohaselt väljuvad: võistluse ning parteide autonoomia põhimõttest.

Vastupidi — avalikõiguslikud vahekorrad on läbi imbnud sunduslikkusega, õigused langevad kokku kohustistega, seaduse normid on jus cogens.

Sellele vastavalt tuleb ka protsessi, mille ülesanne vaieldavate avalikõigusliste vahekordade lahendamine, rajada vastupidistele põhimõtetele: võistluse asemel ametlik juurdlus, parteide autonoomia tõenduste esitamise asemel — kohtu imperium oma otsust põhistava materjali kohta.

Need põhimõtted on maksuma pandud ka tsiviilprotsessis seal, kus sellel kohtul on tegemist avalikkude huvide esindamisega, näiteks seaduste kohaldamisel ja nende õige mõtte selgitamisel valitseb reegel curia novit jura (T. K. S. § 9), isegi õiguslike aktide kvalifitseerimine toimub parteide näitamisest olenemata; reeglid, mis üldistes huvides üles seatud, ei või parteide kokkuleppel muudetud saada (jus publicum pactis singulorum mutari non potest).

Meie administratiivkohtu-korra seadus 12. veebr. 1919. a. on Vene sellekohase seaduse 30. maist 1917. a. oluliselt täpne reproduktsioon.

Mõlemates seadustes on eelpool tähendatud avalikõigusliste vahekordade lahendamiseks mõõduandvad põhimõtted maksma pandud (meie seadus §§ 19, 20, 21, Vene seadus §§ 54, 57, 58):

Sellest järeneb, et oma struktuuri poolest administratiiv protsessi seadus on kohane ainult avalikõigusliste vaieluste lahendamiseks, tsiviilkohtupidamise seadus aga — niihästi avalikõigusliste, kui ka eraõigusliste lahendamiseks ja et sellepärast ka protsessi ehituse seisukohast oleks vaidluse lahendamine eelpool tähendatud komplitseeritud, avalikõiguslisest ja eraõiguslisest suhetest koosneva vahekorra üle administratiivkohtule alluvaks tegemine kahjulik õigusmõistmise huvidele.

Vaatleme veel õigusteooria seisukohast küsimust, kuidas talitada, kui ühes kohtu liigi toimetuses tekib küsimus, mille lahendamiseks on kompetent teine kohtute liik.

See küsimus on huvitanud teooriat peaaesjalikult tsiviil- ja kriminaalkohtute vahekorra seisukohast ning sel alal on 3 süsteemi välja kujunenud: prantsuse süsteem, mille järele säärase küsimuse tekkimisel kohus, milles ta tekib, peatab oma toimetuse kuni küsimuse otsustamiseni kompetent kohtu poolt, saksa 1877. a. Z. P. O-is vastuvõetud süsteem, mille järele kohus säärasel juhul ei ole kohustatud, kuid võib peatada oma toimetust, kusjuures teise kohtu liigi otsus aga ei ole temale siduv, vaid moodustab tema suhtes ühe võimalistest tõendistest, mida ta on õigustatud hindama üldisel alusel ning kolmas

süsteem, mis on omandanud 1895. a. Austria protsessi seadus. See viimane seadus on kooskõlas Saksa Z. P. O-ga ainult selle vahega, et ta tunnistab siduvaks ühe kohtu suhtes teise kohtu poolt tehtud seadusjõulise otsuse ja seegi ainult teatavatel tingimustel.

1864. a. ustavid olid, nagu teada, eeskujuks võtnud Prantsuse protsessi õiguse.

Asudes 17. juunil 1931. a. selle eseme arutamisele, meie komisjon seadis üles järgmised küsimused: 1) kas seadusjõusse astunud administratiivkohtu otsusel on res judicata jõud? 2) kui adm.-kohtus on asi toimetusel ja paralleel seliega tekib tsiviilprotsess sama küsimuse kohta, kas tsiviilkohus peab peatama oma protsessi administratiivkohtu poolt administratiiv küsimuse lahendamiseni? 3) kui administratiivkohtus ei ole toimetust tekkinud teatava küsimuse kohta, kuid tsiviilkohtus tekib protsess, milles tuleks lahendada seda administratiivõiguslist küsimust ja kui protsessijatest keegi palub tsiviil asja peatada selleks, et võimaldada seda administratiivõiguslist küsimust lahendada kompetent administratiivkohtus, kas tsiviilkohus peab peatama tsiviilasja toimetuse? 4) kui administratiivasutises on mõni administratiivõigusline küsimus lahendamisel, kas tsiviilkohus võib peatada oma toimetust kuni administratiivõiguslise küsimuse lahendamiseni administratiivasutises? ja 5) kui administratiivasutise otsuse vastu ei ole kaebust rätajatjal tõstetud administratiivkohtu korras, kas tsiviilkohtule on sarnase otsuse seaduslikkuse kontroll lubatud?

Esimese küsimuse peale komisjon häälteenamusega vastas jaatavalt selle õiendusega, et administratiivkohtu otsus on tsiviilkohtule kohuslik üksnes küsimuste kohta, mis temale alluvad administratiivkohtu seaduse järgi (eelnoü § 12).

2. ja 3. küsimust komisjon otsustas ses mõttes, et tsiviilkohus paragrahvides kirjeldatud tingimustel võib peatada oma toimetust, kuid ei ole kohustatud seda tegema (§ 13, 14, 15).

4. ja 5. küsimuste peale komisjon vastas jaatavalt, ilma parandusteta, kuid ei leidnud vajalikuks neid väljendada iseäralistes paragrahvides, kuna vastus neljanda ja viienda küsimuse peale sisaldab eelnõu § 13-as ja § 14-as.

Lõpuks arvas komisjon heaks vastu tulla vähemuse arvamusele, et kehtiva T.K.S. § 2 eelnõusse ülevõtmiseks enam vajadust ei ole, ehk küll teistel motiividel, kui seda teeb vähemus, ja nimelt selle tõttu, et ka selles §-is väljendatud norm järgneb vastuvõetud §§-dest 13 ja 14.

Siit nähtub. et komisjon esimeses küsimuses asus Austria protsessi seisukohale, tunnistades siduvaks tsiviilkohtule administratiivkohtu otsuse, kuid toonitas seejuures iseäranis, et administratiivkohtu otsuse jõud ei ulata kaugemale, kui tema võimkonna piirid. Kuna aga administratiivkohtule alluvad üksnes kaebused valitsusasutiste ning üksikute ametnikkude tegevuse, otsuste, korralduste, määruste ja tegevuseta oleku vastu, need organid aga ei ole õigustatud lahendama vaieldavaid eraõiguslisi olusid, mis

tekivad teatava asja arutamisel nende poolt (T. K. S. § 3, eelnõu § 4), siis sellest järgneb, et administratiivkohtu kompetentsi tsiviilõigusliste küsimuste lahendamine kuuluda ei või ning et kui administratiivkohus selle peale vaatamata säärase küsimuse oma otsuses on lahendanud, mis juhtuda võib, kui asutis, mille vastu temale on kaevatud, selle asemel, et eelpool tähendatud §-i põhjal oma toimetust seisma panna kuni tsiviilõiguslise küsimuse lahendamiseni kompetent kohtu poolt, on selle ise ära otsustanud ning administratiivkohus oma poolt selle vea parandamata jätab, siis säärane administratiivkohtu otsus tema poolt lahendatud tsiviilõiguslise küsimuse suhtes tsiviilkohtule kohuslik ei ole.

Sellele seisukohale on asunud ka kehtiva T. K. S. alusel meie Riigikohus oma otsuses 4./15. detsembrist 1930. a. Iv. Kudrjajtsevi ja Kalepi nõudes Põllutööministeeriumi ja Ilja Kudrjajtsevi vastu nr. 900, milles ta seletab järgmist: „käesoleva nõudega palusid Agrippina Kalep ja Ivan Kudrjajtsev tunnustada, et kostjale Ilja Kudrjajtsevile ning Põllutööministeeriumile on maksev ja kohuslik kinkimiskiri, mis ostja Ilja Kudrjajtsevi poolt kokku seatud 28. juulil 1919. ja Oudova komandandi poolt tõestatud 5. augustil 1919. a. Seega on nõude aineks vaidlus eraõigusliku küsimuse üle, mille lahendus T. K. S. § 1. põhjal kuulub tsiviilkohtu võimkonda. Asjaolu, et maa-ala, mille kohta kaas-
kostja Ilja Kudrjajtsevi poolt nõudjate väidete järele kinkimiskiri tehtud, sai Ilja Kudrjajtsevilt

võõrandatud R. T. nr. 89 — 1922. a. avaldatud Maaseaduse laiendamise seadusega Narva taguste ja Petserimaa maa-alade peale ning et selle võõrnamise kohta antud administratiivkaebus on tagajärjeta jäetud, ei võinud iseenesest veel takistuseks olla käesolevat nõuet ja selle aluseks pandud kinkimiskirja tsiviilkohtui T. K. S. §§ 339, 306 ja 711 reeglite kohaselt sisuliselt läbi vaadata ning järel katsuda, kui-võrd seadusepäraselt see kinkimiskiri koostatud ning kas ta võib kohuslik olla protsessi osalistele. Nagu järgneb mainitud M. S-se laiendamise seaduse § 4-st, tunnustatakse... lepingud, mis sõlmitud enne 2. veebruari 1920. a. maks-vaiks... Asjaolust, et maa omanikult maa sai võõrandatud M. S-se kui avalikõiguslise normi põhjal, ei järgne kuidagi, et ka nende 3-te isikute lepingud, mis nad maa endise omanikuga sõlminud enne M. S-se laiendamise seaduse (R. T. 1922. a. nr. 89) § 4 ettenähtud tähtaega, peaksid vaidluse korral lahendamisele tulema administratiivkorras, sest sellised lepingud on loodud eraõiguslike vahekordade alusel ja sellise iseloomu on neil alal hoidnud ka M. S-se laiendamise seadus, ära määrates, et avalikõiguslised normid, mis ette nähtud M. S-ses, ei tühistata neid, nagu see vastupidiselt sünnib kreposteerimata lepingutega, mis sõlmitud peale 2. veebruari 1920. a. Ei saa sellepärast iseenesest veel kohuslikku jõudu olla tsiviilkohtu jaoks kaalutlusil, mis administratiiv asutised *) toonud ette

---

*) scil. Riigikohtu administratiiv osakond.

mõne vaidluse all oleva eraõigusliku küsimuse suhtes, mille lahendamine nende võimkonda ei võinud kuuluda. Kui ka Ilja Kudrjajtsevilt maaalad said M. S-se laiendamise seaduse põhjal võõrandatud ja kaebus selle üle administratiivkohtu poolt tagajärjeta jäeti, ei järgnenud sellest sugugi veel Kohtupalatile takistust käesolevat nõuet sisuliselt arutada ja nõudjate poolt ette toodud taotlusi iseseisvalt hinnata.“

Eelpool tähendatud teise, kolmanda, neljanda ja viienda küsimuse suhtes asus komisjon saksa protsessi õiguse seisukohale, tunnistades, et tsiviilkohus on vaba avalikõiguslise küsimuse tekkimisel, mis on seoses protsessi ainega, kas peatada oma toimetust, või seda jätkata ja seega viimasel juhul ise lahendada tekkinud avalikõiguslist küsimust. Iseenesest mõistetak, et siin peetakse silmas niisugust avalikõiguslise vahekorra sidet protsessi aineks moodustava tsiviilõiguslise vahekorraga, mis ülalpool analüseeriti ja kus mõlemad vahekorrad on ühtekokku pandud, komplitseeritud vahekorra lülidena, ja et avalikõigusline vahekorra otsustamine ei või iialgi olla tsiviilprotsessi petitumi vahenditaks aineks. Eelnõu § 13 sideme asemel räägib „olust, mille lahendamisest oleneb tsiviilasja otsustamine,“ saksa Z. P. O. § 149 olust „dessen Ermittlung auf die Entscheidung von Einfluss ist.“ Mõte on kõikidel juhtudel üks ja sama. Avaliku õiguse alal langevad õigused kokku kohustega. Sellepärast, kui seadus kohtule õiguse annab, kas peatada toimetust kuni teatava küsi-

muse lahendamiseni või seda jätkata ja seega küsimust ise lahendada, siis talitada üht või teist viisi on ka tema kohustus ja seadus ainult ei määra kindlaks, mis tingimustel ta peab üht viisi ja mis tingimustel teist viisi talitama.

Mis nüüd aga on need seaduse poolt lahtiseks jäetud tingimused?

Arvan, et vastus küsimuse peale ei ole mitte raske. Kohus peab toimetust peatama, kui avalikõigusline vahekord prejuditseerib eraõiguslist, jätkama aga siis, kui tsiviilõigusline vahekord prejuditseerib avalikõiguslist, või kui avalikõigusline vahekord ei või enam lahendamist leida kompetent administratiivkohtu poolt, nagu see analoogiliselt on kriminaalõigusliste prejuditsiaalolude kohta (T. K. S. § 6, eelnõu § 7).

Näib nagu peaks eeltoodust selge olema, et ei ole mingit tõsist põhjust uuest seadustikust välja heita T. K. S. § 2, mille järele igapähele on lubatud tõsta tsiviilkohtus nõudmist oma rikutud eraõiguste jaluleseadmise pärast, mitte ainult kui rikkumine on sündinud eraisiku poolt, vaid ka siis, kui õigused on rikutud administratiivvõimu esitajate poolt neile usaldatud avalikkude õiguste teostamisel, kas oma võimupiiridest ülestumise, või nende ebaõige teostamise läbi. See norm väljendab sõnaselgelt seda, mis ilma seileta kaudselt järgneb eelnõu §§-dest 1, 13 ja 14, milline suur tähtsus aga on erinevate kohtuliikide alluvuse selgel ja täpsel kindlaksmääramisel ja seejuures teda veel nii korraldamisel, et kohtukäijaid ei ähvardaks hädaoht eksimuse tõttu ühe või teise kohtu poole pööramisel oma õiguse

kohtulikust kaitsest täiesti ilma jääda, meie näeme allpool alluvusvaieluse küsimuse arutamisel (lk. 166).

Ka meie Riigikohus on ennast kehtiva T. K. S. §§ 1—3 tõlgitsemisel ses mõttes väljendanud oma otsuses 23. novembrist 1931. a. Karula ev. lut. usu koguduse nõudes Valgamaa ja Põllutöoministeeriumi vastu nr. 727. Ses asjas seletab Riigikohus: „mõlemad kohtuastmed, nii Rahu-kogu, kui ka Kohtupalat on tagasi lükanud nõude sellepärast, et vaieluse all olev hoone on võõrandatud Valga maavalitsuse seadusejõusse astunud korraldusega Valga maakonna omanduseks ja et see küsimus enam ei või lahendusele tulla tsiviilkohtus. Riigikohus ei saa õigeks pidada seda vaadet. Seaduse jõusse astuvad administratiivkohtu otsused, mitte aga administratiivasutuste korraldused. Käesoleval korral... ülevõtmise peale ei saa enam kaebust anda administratiivkohtule A. K. S. § 9. ettenähtud tähtaja möödumise pärast. Tekib küsimus, milline jõud on käesoleval korral komisjoni poolt koostatud ülevõtmise aktil hoone omanduseõiguse suhtes? Riigikohus leiab, et vaidluse all oleva hoone omanduse õiguse lahendamise küsimus sõltub sellest, kas vaidluse all olev hoone oli enne seisuste kaotamist Karula kihelkonna koolimaja, või jälle Karula koguduse leerimaja. Seda küsimust oleks tulnud administratiivkohtul ära otsustada ühes kaebusega põhjuseta ülevõtmise pärast. Kuna administratiivkohus seda enam ei saa teha A. K. S. § 9. jõul, siis võib seda teha ka

tsiviilkohus T. K. S. §§ 1—3 põhjal. Selle läbi, et nõudja oma kaebusega administratiivkohtus hiljaks jäi, ei astunud Valga maakonna koolivalitsuse poolt moodustatud komisjoni ülevõtmise akt veel mitte seaduse jõusse. Ülevõtmise komisjon võis küll maja üle võtta, kuid ülevõtmine ise ei loo omandusõigust, kui seda õigust okupeerival asutusel ei olnud okupeeritava asja suhtes, või kui kohus pole tunnistanud seda õigust. Sellast kohtuotsust pole olemas ja asi kuulub lahendamisele tsiviilkohtus T. K. S. §§ 1—3 üldmõtte põhjal.“

See otsus on ülihuvitav. Temast nähtub, et Riigikohus on ka kehtiva õiguse tõlgitsemisel tulnud samale järeldusele, kui komisjon oma vastuses 5-da küsimusele.

T. K. S. §§ 1—3 tõlgitsemine on, nagu näitab pilk nende §-de kommentaaride peale, oma 50-aastase maksvuse jooksul poliitiliste mõttekäikude liig paljude fluktuatsioonide ohvriks olnud. Sellele on aeg lõppu teha.

Jäeb veel järele peatada ühe asjolu juures. Eeltoodust nähtub, et mõlemate kohtu liigi kirjeldatud suhtest võib tekkida seisukord, et tsiviilkohtu otsus tunnustab tsiviilõigusliku vahekorra, mille olemasolu peaks tühistama mingisugust administratiivasutise korraldust, mis täide viidud, mille tühistamiseks tsiviilkohtus ise kompetent ei ole ja mille tühistamise nõudmiseks administratiivkohtu poolt enam võimalust ei ole, ehk mis juba kinnitatud administratiivkohtu otsusega.

Mingisuguseid raskusi sellest õigusekorrale aga tekkida ei tohiks.

Oluliselt vahekord normeeritakse reeglina „nemo plus juris transferre potest quam ipse habuit“. Korraldus, millel puudub õigusline alus, on tühine ning kuulub tagasitaitmisele. See võib juhtuda ka kaebamise juures instantside teel.

Mis aga täitmise korda puutub, siis ometi ei täideta riigi vastu käivaid tsiviilkohtu otsuseid mitte kohtupristavite kaudu, nagu eraisiku vastu, vaid kostjana avalikõiguslise asutise enese poolt. Säärasel tingimusel ei või tähtis olla asiolu, et otsusel puudub otsekohene ettekirjutus mingisuguse korralduse tagasitaitmiseks, kui vajadus selleks ainult järgneb kahtlemata otsuse sisust. Peale selle võib ometi ka säärases asjas administratiivasutise poolt tehtud korralduse vastu kaevata administratiivkohtu korras.

Sellele seisukohale on asunud ka Riigikohus tsiteeritud otsuses 4./15. dets. 1930. a. nr. 900 ja teistes.

Kõikidel ettetoodud kaalutlustel leian tungivalt vajalikuks, et eelnõus saaks jalule seatud esimese § taga nr. 2 all kehtiva T. K. S. § 2. järgmises tema kommentaatorite poolt väljaselgitatud õigele mõttele vastavas redaktsioonis:

„Eraisikud ja ühisused, kelle tsiviilõigused on rikutud niisuguste administratiivasutiste või ametnikkude toimingutega, milledega nad oma avalikõigusliste ülesannete täitmisel astuvad üle neile antud võimkonna piiridest, või täidavad need

ülesanded vastupidi seaduse õigele mõttele, võivad esineda tsiviilkohtus nõudega oma rikutud õiguste jaluleseadmise pärast, kuid sarnane nõue ei peata kaevatud korralduse teostamist kuni selle kohta ei järgne kohtuotsust.“

II.

Nende põhilause, millede peale rajatud tsiviilprotsess, loogiline järeldus nõuab, et kohtuotsusega lahendatakse poolte vahel vaieldav vahekord sel kujul, mille ta omas nõudmise esitamise momendil ja et seega kõik õiguseloovad olud, milledele vahekord põhjeneb, oleks tekkinud enne nõudmise tõstmist. Kuid, nagu üldse põhilause eneste sirgjooneline läbiviimine kuni äärmuseni, sünnitab ebakohaseid tagajärgi, on asi ka siin. Õiguseloovate faktide hulgas on mõned niisugused, millel on eriline iseloom, need on *tähtajad ja tingimused*. Õiguse tähtajaga sidumine ei tee veel küsitavaks õiguse enda. Samuti loetakse ka tingimusega seotud õigus peale tingimuse teostumist algusest peale maksvaks, kuna aga enne tingimuse teostamist vahekord on hõljuv. Need iseärasused toovad enese tagajärjeks, et tähtajaga seotud ning tingitud vahekordadele eelpool tähendatud põhimõtte kohaldamine loob protsessuaalsest seisukohast väljakannatamata seisukorra, nimelt et kohtul mõnikord tuleb lõppotsusega nõudmine enneaegsuse pärast tagasi lükata vaatamata sellele, et tähts aeg on kätte jõudnud, või tingimus täide läinud mõned aastad enne seda, nimelt juhtudel, kui see

on sündinud kas ainult mõni päev peale nõudmise tõstmist. Selle juures annab veel sarnane seisukord pahausklikule kostjale tihti võimaluse teha vaidluste aineks nõude enneaegselt tõstmise ettekäände all küsimuse aja kohta, millal nõudja poolt taotletud õigus tekkis, ainsa eesmärgiga venitada asja otsustamist. Nende pahede vältimiseks on uuemad protsessi seadused seisukohale asunud, et tuleb kirjeldatud juhtudel lubada esineda nõudega tuleva õiguse tunnustamise pärast, nagu seda tegi Saksamaa tsiviil protsessi reformi seadusega. Selle vastu ei tohiks olla mingisuguseid põhimõttelisi kaalutlusi, on ometi protsessi õigus juba palju varem lubanud vahekordade kindlakstegemise peale sihitud nõudeid, nõndanimetatud Feststellungsklagen, mis ka meie juures 1889. a. reformiseadusega on ette nähtud (T. K. S. § 1801). Need viimased on oma aluste poolest lähemas ühenduses kõne all olevate nõuetega. Z. P. O. on § 256 järele, mis käsitleb just tähendatud Feststellungsklagen, paigutatud 3 uut paragrahvi, mis kõlavad järgmiselt:

§ 257. Kui rahalise nõude õiguse tekkimine, mis ei olene vastukohustuse (Gegenleistung) täitmisest, või nõude õiguse tekkimine elu- ja muude ruumide üleandmise kohta, on seotud tähtpäevaga, siis võib nõuet esitada kohtule ka enne tähtaja kättejõudmist tuleva maksu või üleandmise pärast.

§ 258. Kohustuste juures, mis kuuluvad täitmisele perioodiliselt, võib esineda nõudega kohustus niisuguste osakohustuste tulevase täitmise

pärast, millede täitmise tähtaeg jõuab kätte ainult peale otsuse tegemist.

§ 259. Nõuet kohustuse tulevase täitmise pärast võib tõsta peale §§ 257 ja 258 ettenähtud juhtude ka veel siis, kui olude järgi on õigustatud kartus, et võlgnik tähtajalisest täitmisest kõrvale hoiab.

Silmas pidades, et protsessi seaduses tähendatud normide puudumine on tehniline viga, arvan, et soovitav on need §-id eelnõusse sisse võtta, mahutades neid peale eelnõu nüüdse § 2., nii et esimeste §§-ide järjekord oleks järgmine: § 1 — eelnõu nüüdne §1, § 2 — kehtiva T. K. S. § 2, §§ 3 ja 4 — eelnõu nüüdsed §§ 3 ja 4, § 5 — Z. P. O. § 257, § 6 — Z. P. O. § 258 ja § 7 — Z. P. O. § 259.

III.

Eelnõu § 50 on saade-paragrahv ekslikult tähendatud esialgse numeratsiooni numbriga 56, kuna peab olema 48. See § on üle võetud mitte T. K. S-st, mis allikana näidatud, vaid v. projektist (§ 50), kuhu ta on üle läinud kaub. sead., S. K., k. XI. j. 2, 1893. a. väljaanne § 44.

IV.

Ülalpool (lk. 120) oli juba tähendatud, et *alluvusvaidluste* kohta käiv eelnõu teine osa, mis käsitleb alluvusvaidlusi tsiviilkohtu vahel ühelt poolt, ning administratiivasutuste ja kohtute vahel teiselt poolt, nõuab ümbertöötamist.

Tõuseb kõigepealt küsimus, kas on õigustatud administratiivkohtute ühtlustamine ses suhtes administratiivasutistega, ehk kas ei oleks mitte kohasem neid ritta seada teiste kohtutega, s. o. üle viia neid esimesse ossa, nagu T. K. S. ja eelnõu seda teevad kommertskohtute kohta?

Arvan, et eelnõu seisukord ses suhtes on õige. Administratiivkohtute kondikava on kohanenud administratiivasutiste regionaalsele tegevusalale: jaoskonna kohtunikkudele alluvad need organid, millede tegevusala mahub kohtuniku jaoskonna piiridesse, ringkonnakohtule need, mille tegevusala ei ulata üle selle kohtu ringkonna. Riigikohtule esimese kohtu astmena alluvad need organid, millede kompetens hõlmab, kui Riigikohtu oma, tervet riiki. Kohtupalat on sellest kavast õigusega välja jäetud, kuna tema alluvuse ringkonnale ei ole kas üldse, nagu see oli Venes, administratiivorganide hulgas vastavat valitsuskonda, või vähemalt, kui Eestis, ei ole ringkonda iseseisvate piiridega. Eestis käib nii Riigikohtu, kui ka Kohtupalati kompetens üle riigi. Seadusandjal oli valiku võimalus, teha administratiivvõimu keskorganid alluvaks kas Kohtupalatile, või Riigikohtule. Ta on peatanud viimasele võimalusele, sellel väga selgel ja arusaadaval kaalutlusel, et kuna alamate administratiivorganide kohtualluvuse korraldamise aluseks on pandud põhimõte nende kahe võimu haru hierarhilise üheastmelisuse või üheväärilisuse kohta, siis kõrgema administratiivorganite tegevuse üle kohtumõistjaks peab olema ka kõrgem kohtuvõimu organ.

Selle tõttu ei saa ka alluvusvaidluse lahendamist tsiviilkohtu ja administratiivkohtu vahel viia reeglite alla, mis normeerivad säärase vaidluste lahendamist kohtuvõimu organide puht omavaheliste konfliktide suhtes, nagu see tehakse kaubandusasjade kohta. Eelnõu § 73 usaldab sarnaste konfliktide lahendamise Kohtupalatile, mis kohtuasutuste alistuvuskorra seisukohast täitsa loomulik, kuid oleks silmnähtavas vastolus administratiivasutiste alistuvuskorraga.

Leppima peab ka eelnõu § 78 teise lõikega, milles kindlaks määratakse see instants, millele usaldatakse alluvuskonfliktide lahendamine tsiviilkohtute ja administratiivasutiste ja kohtute vahel, Riigikohtu erikoosoleku näol. Nimelt peab see erikoosolek koosnema Riigikohtu üldkoosoleku poolt valitud 2 tsiviil- ja 2 administratiivosakonna liikmest ning Riigikohtu esimehest, või tema asetäitjast. Sarnane konstruktsioon vastab kõige parem Vene Senati esimese ja kassatsiooni departemangude üldkogule, kui tähendatud vaidluste lahendamise ülim instants.

Eelnõu § 75—85-ga aga ei saa nõus olla.

Niihästi maksev seadus (§ 237, 238) kui ka Vene projekt (§ 86, 87) lähtuvad sellest, et iga kahtlus selle kohta, kas mingisugune tsiviilkohtus tekkinud asi allub temale, või administratiivasutusele, otsustatakse kohtu poolt, kellest oleneb võtta asi arutusele, või tunnustada seda tsiviilkohtule mattealluvaks, ja et ükski administratiivasutis ei tohi arutusele võtta asja, mis tsiviilkohtus juba on käimas, enne selle toimetuse tühistamist kõrgema kohtu astme poolt. See sei-

sukoht vastab täitsa ülalpool käsitletud eelnõu § 1, 13 ja 14, mis lubavad tsiviilkohtule kas peatada, või edasi ajada asja, mis seoses on administratiiv asjaga, ning on ka Saksa õigus-teooria ja seadusandluse poolt omaks võetud. R. Schmidt omas Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts ütleb (lk. 187), et seadus küsi-muse lahendamisel, kes peab otsustama, kas tea-tava asja otsustamine allub tsiviilkohtule, või valitsusasutusele, „stellt das Individualinteresse unbedingt in den Vordergrund und überträgt die Kompetenz über die Zulässigkeit des Rechts-weges zu entscheiden den Zivilgerichten (G. V. G. § 17).“

Samale seisukohale asub ka eelpool tähendatud Glasson-Tissier kommentaar. Seal öeldakse (k. 1 lk. 74 passim ja k. 2 lk. 249):*)

---

*) „En pure logique le pouvoir judiciaire doit statuer sur toutes les contestations que soulève l'application de la loi; il doit être l'arbitre de tous les litiges, des litiges administratifs comme des autres. Ce système n'est pas celui du droit français... Des tribunaux spéciaux, qui n'appartiennent pas à l'ordre judiciaire et ne sont pas soumis au contrôle de la Cour de cassation, ont été établis pour juger les affaires administratives. Et, si des conflits s'élèvent sur la compétence entre des tribunaux de l'ordre judiciaire et l'autorité administrative, ils sont soumis à un tribunal spécial, le tribunal des conflits. — ... Ce système n'est évidemment pas conforme à la règle strict de la séparation des pouvoirs... il a été admis à raison des circonstances politiques, des précédents historiques... on a voulu non pas suivre le principe de la séparation des pouvoirs dans ses conséquences logiques et absolues, mais en faire une adaptation à des circonstances politiques déterminées. On a

„loogiliselt kohtud peavad lahendama iga vaidlust seaduse koahldamise kohta; nad peavad otsustama igasuguseid protsesse, niihästi administratiivasjus, kui ka muudes asjades. Seda süsteemi aga prantsuse õigus ei ole omandanud... On asutatud eritribunaale administratiiv asjade otsustamiseks, kes ei kuulu üldkohtute hulka, ega allu kassatsioonikohtule. Ja kui alluvusvaidlused tekitab üldkohtute ning administratiiv erikohtute vahel, siis nende lahendamine allub eriasutisele, n. n. konfliktkohtule... See süsteem ei vasta silmnähtavalt mitte võimude lahutamise põhimõttele... ta on maksma pandud poliitiliste olude, ajalooliste pretsedentide mõjul... ei ole tahetud läbi viia võimude lahutamise põhimõtet kuni oma loogiliste ja absoluutsete tagajärgedeni, vaid taheti leida selle põhimõtte mõningat kohandamise viisi antud poliitilistele oludele. On sünnitatud põhimõttele tõsine kahi otstarbega

porté au principe une atteinte grave pour en éviter une autre qu'on croyait plus grave encore.“ L'institution de la justice administrative „présente ce grave danger de permettre parfois au Gouvernement certains actes arbitraires par cela même qu'ils échappent à la juridiction des tribunaux civils et qu'ils sont déferés à des magistrats spéciaux pénétrés d'un esprit particulier et dirigés par les tendances qui ont pour objet de placer les droits de l'Etat au dessus des particuliers. En créant une justice administrative on rend l'administration juge et partie en sa propre cause et on confond les pouvoirs en lui reconnaissant le droit de se juger elle même. Dans les pays de vraie liberté comme en Angleterre, il n'existe pas de justice administrative indépendante. L'établissement de la justice administrative n'a eu d'autre but de la part de ceux qui en sont les auteurs que d'assu-

vältida teist kahju, mida arvati veel tõsisema olevat“. Administratiiv tribunaalide institution „peidab eneses tõsist hädaohtu võimaldada valitsusele korda saata mõnikord omavolilisi tegusid just selle läbi, et nad ei allu üldkohtutele, vaid on otsustada antud eriõigusemõistjatele, kes on läbi imbunud erivaimuga, ning kallutatud selle poole, et kõrgemale seada riigi huvisid, kui kodanikkude õigusi... Administratiiv tribunaalide loomise läbi on administratsioon tehtud ühel ajal kohtunikuks ning parteiks oma enese asjas ning on segi aetud võimud, lubades administratsioonile ise enese üle õigust mõista. Tõsise vabaduse maades, nagu Inglismaal, ei ole olemas eriadministratiivtribunaale. Nende asutamise otstarbeks ei ole olnud muud midagi, kui kindlustada ülivõimu võimukandjate tahtele ning mõnikord isegi nende meelevaldale“... „Poliitilisi motiive, mis olemas olid 1790. a., on peaaegu täiesti kadunud. Eritribunaalide asutamine administratiiv asjus on tänava soovimata ka teis-

---

rer la suprématie du principe de l'autorité et parfois de l'arbitraire“... „ Les motifs politiques qui existaient en 1790 ont presque disparu. L'institution de tribunaux administratifs spéciaux est défendue aujourd'hui par d'autres motifs... il reste le gros inconvénient pratique qu'entraîne l'incertitude de limites de la juridiction ordinaire et de la juridiction administrative... Ce n'est rien d'avoir deux ordres de tribunaux si l'on sait toujours devant lequel on doit aller et si l'on n'est pas obligé d'aller successivement devant les deux. Pour cela il faut des règles de compétence nettes et la suppression des questions préjudicielles, toutes les fois bien entendu que la chose est possible.“

tel põhjustel... Jääb püsima see suur praktiline raskus, mis seisab alluvuse piiride selguses üldkohtute ja administratiiv tribunaalide vahel... Pole suurt asja tegemist teha kahe kohtu liigiga, kui ainult teada on, kelle poole peab pöörduma, ja kui ei tarvitse järgimööda pöörduda mõlema poole. Selleks on vajalikud selged alluvuse normid ning prejuditsiaal küsimuste korra ärakaotamine kuivõrd see on võimalik“.

Meie administratiivkohtuid need etteheited küll ei puuduta. Prantsusmaal on tribunaalid administratiiv asjus kohtud ainult nimepidi. Meie juures on administratiivkohtud, vastupidi, orgaanilises ühenduses üldkohtutega ning alluvad kõrgemale kassatsiooni kohtule.

Nii kaua, kui nende kompetens piirdub vaidluste lahendamisega avalikõigusliste vahekordade kohta, näib kõik kõigiti korras olevat. Ei või kahtlust olla, et õiguse mõistmise seisukohast sarnaste vaidluste lahendamine kohtunikkude spetsialistide poolt on isegi soovitav, kuna avaliku õiguse normide erinevus ei nõua spetsiaalteadmisi mitte vähem, kui kriminaalõigus, või kaubandusõigus.

Ülalpool tsiteeritud prantsuse kommentaatorite kaalutlused on siin ette toodud ainult selleks, et näidata, milline suur tähtsus on ka nende arvamisel tsiviil- ja administratiivkohtute alluvuse selgel normeerimisel ning konflikt küsimuste lahendamise asjakohasel korraldamisel.

Olles käsitletava küsimuse ülalpool tähendatud viisi lahendanud, määravad T. K. S. (§ 239

—241) ja vene projekt (§ 88—90) kindlaks esiteks kaebamise korra tsiviilkohtu määruse peale asja enesele alluvaks tunnustamise kohta niihästi huvitatud eraisikute, kui ka administratiivasutise poolt ja teiseks antud kaebuste otsustamise korra kompetent kohtu poolt, millistena esinevad konfliktide puhul, mis on tekkinud Ringkonnakohtus, Kohtupalati erikoosseis ja konfliktide kohta, mis on tekkinud Kohtupalatites enestes, Senati 1. ja kassatsiooni departemangude üldkogu (T. K. S. § 242—244, eelnõu § 92—94).

Selle asemel on eelnõu ilma nähtava põhjusega T. K. S. § 237 välja heitnud ning ehk ta küll § 238 on § 79 mahutanud, on ta siiski vastolus selle ja eelnõu §§ 13 ja 14-ga, kaks uut paragrahvi loonud, nimelt 81 ja 83, mis eeldavad administratiivasutuse ja kohtu poolt tsiviilkohtus käimas oleva asja arutusele võtmist, ainult sidudes seda tingimusega, et administratiivasutis või kohus sarnasel juhul vaidluse esitaks lahendamisele Riigikohtule, kuid mitte edasikaebamise teel, vaid vahenditult.

Need eelnõu §§ 78—85 ei ole kooskõlas eelnõu aluseks pandud põhilauseetega ega vasta doktriini nõuetele.

Alluvus-konflikt kohtute vahel tunnustatakse olemasolevaks üksnes niisuguste lõplikkude kohtumääruste põhjal, mis ei saa reformeerida harilikul kaebamise teel alistuvuskorras. Vastupidi alluvusvaielus kohtu ja administratiivasutuse vahel tekkib juba siis, kui kohus tunnustab enesele alluvaks niisuguse asja, mille otsustajaks loeb ennast kompetentse olevat ka teatav admi-

nistratiivasutis, üks kõik kas ta on protsessi osaline kostjana ehk protsessist osa ei võta. Kuna T. K. S. § 237 ja 238 usaldavad küsimuse otsustamist, kas asi kuulub tsiviilkohtule või ei kuulu, nende kohtutele enestele, siis on selge, et protsessi osaline, või väljaspool protsessi seisev administratiivasutis peavad kõige pealt purgima harilikku kaebamise teed osalisena erakaebuse andmise abil alistusvahekorras, või 3-da isikuna asjasse astumisega kaebuse andmise kaudu. Selle tõttu määravad vene projekti § 89 ja 90, mis on täpsemalt redigeeritud, kui kehtiva seaduse § 239 ja 240, et administratiivasutis võib esineda kaebusega, igas asja seisukorras, s. o. isegi peale otsuse tegemist.

Teises kohtu astmes iseäralise kohtu koosseisu loomine nende kaebuste äraotsustamiseks eelnõus Riigikohtu suhtes ette nähtud erikoosseisu sarnaselt on võimata, kuna ei Rahukogus teise kohtu astmena, ega Kohtupalatis, kelledele need erakaebused alluvad, administratiivosakondi ei ole. Sellepärast tuleks eelnõus need kaebused alluvateks teha tähendatud kohtutele harilikus koosseisus ja alles erakaebuste arutamine nende kohtute määruse peale anda Riigikohtu erikoosolekule.

Muutes sellele vastavalt vene projekti § 92—94, tuleks kõikides teistes suhetes asendada eelnõu 2. jao paragrahvid Vene projekti § 86—94, järgmises redaktsioonis:

§ 78. Iga kahtlus selle kohta, kas tsiviilkohtus alustatud asi allub tsiviilkohtule või administratiivasutisele, või -kohtule, lahendab tsi-

viilkohus, kellelt oleneb tunnustada asja enesele alluvaks, või mittealluvaks.

T. K. S. § 237, v. pr. § 86.

§ 79. Administratiivasutistel, -ametnikul ja -kohtul ei ole õigust lahendada asja, mida toimetatakse tsiviilkohtus, enne kui kõrgem tsiviilkohtu aste on tühistanud selle toimetuse.

T. K. S. § 238, v. pr. § 87.

§ 80. § 78. mainitud kohtu määruse peale võidakse esitada erakaebust lahus apellatsiooni kaebusest.

T. K. S. § 239, v. pr. § 88.

§ 81. Administratiivasutis või -ametnik, leides, et kohtu poolt vastuvõetud asi kuulub tema lahendamisele, teatab sellest kohtule igas asja seisukorras, ära tähendades põhjused, mille pärast ta arvab, et asi kuulub lahendamisele tema poolt.

T. K. S. § 240, v. pr. § 89.

§ 82. Juhtumil, mis eelmises §-is ette nähtud, samuti erakaebuse andmise puhul eraisiku poolt, läheb asi arutusele Kohtukotta, kusjuures asja toimeetus kohtutes, kus alluvusvaielus tekkis, jääb seisma alluvuse küsimuse lahendamiseni, kuid kohus on sarnasel korral õigustatud seaduses ettenähtud nõude kindlustuse abinõusi tarvitusele võtma.

T. K. S. § 241, v. pr. § 90.

§ 83. Kui lahkarvamuse tõttu tsiviilkohtu vahel ühelt ja administratiivasutise või -kohtu

vahel teiselt poolt, asja ei võta arutusele kumbki neist, siis ta võib üle minna Kohtukotta § 74. ja 75. tähendatud korras.

V. p. § 91.

§ 84. Kohtukoja määruste peale võidakse kaevata Riigikohtule erakaebuse teel kahe nädala jooksul, arvates määruse kuulutamise päevast.

T. K. S. § 243, v. pr. § 93.

§ 85. Riigikohtus need kaebused lahendab erikoosolek, kes koosneb Riigikohtu üldkoosoleku poolt valitud 2 tsiviil- ja 2 administratiiv-osakonna liikmest ning Riigikohtu esimehest või üldkoosoleku poolt valitud tema asetäitjast eesistujana.

T. K. S. § 244, v. pr. § 94.

Tähendatud §§-ide eelnõusse ülevõtmise korral peaks täiendama jaoskonna kohtu toimetust §§-ide järele, mis normeerivad alluvusvaidluste lahendamise korra, kohtute vahel (§ 801—804), uue §-i 804¹-ga, järgmises redaktsioonis:

§ 804¹. Alluvusvaidlused jaoskonna kohtu vahel ühelt poolt ja administratiivasutise või -kohtu vahel teiselt poolt lahendatakse korras, mis on ette nähtud §§ 78—83, kusjuures kaebus antakse kõrgemale kohtule alistuvuse korras.

Erakaebused Rahukogu teise kohtu astmena tehtud määruse peale antakse Riigikohtule § 84-s ja lahendatakse Riigikohtus § 85-s ettenähtud korras.

Peale selle tuleks käsitletud muudatuste puhul vastavalt muuta ka § 708 ses mõttes, et era-kaebused Riigikohtule on lubatavad peale seal loetletud juhtumite ka veel Rahukogu, kui teise kohtuastme, ja Kohtukoja määruste peale alluvusvaeluste asjus.

V.

Kaalutlustel, mis ülalpool ette toodud (lk. 120, 132), tuleks *eelnõu § 115* välja heita ning ühes seega ka § 649, mis sisaldab analoogilist korraldust apellatsioonikaebuste kohta. Samuti tuleks ära parandada § 772, välja heites teise lause sõnast „Kui“ kuni „kohtukulud“.

VI.

Eelnõu § 118 tuleks ümber redigeerida T. K. S. § 55² kohaselt, välja jättes sõnad „omandusõiguse nõudmise asjus kinnisvara peale“, sest vaelused nõudehinna vastu on võimalikud mitte ainult sarnases nõude asjades, vaid üldse kõikides asjades, millede suhtes § 117 on ette nähtud nõude hindamise alus. Selle paranduse vastuvõtmise korral tuleks § 120 juurde lisada peale sõna „kohta“ lause „omandusõiguse nõudmise asjus kinnisvara peale“, sest seadusandja tähe järgi määrused peavad lõplikud olema ainult neis asjades, kuna muudes asjades võib kaevata ühes apellatsiooniga.

VII.

Eelnõu § 186 on eestikeelde tõlkimisel eksitus juhtunud, mis normi mõtet vassib. Nimelt

annab v. pr. § 185, kust kehtiva § 332 muudatus on võetud, kohtule õiguse lubada nõudjale oma nõudepalve muutmist muu seas siis, kui kohus leiab „muutmise“ (измѣненіе) olevat kohase. Eesti keeles on aga öeldud: „kui kohus leiab suurendamise olevat kohase“.

VIII.

Pärast eelnõu § 188 tuleks sisse võtta v. pr. § 189, mis järgmiselt kõlab:

„Protsessija vastus mitteteadmise üle, samuti tema kõrvalepuiklemine kindlate seletuste andmisest võivad põhjust anda järeldusele, et ta omaks võtab vastase poolt väidetavad asiolud, kusjuures kohus arvesse võtab, kuivõrd vaieldavad asiolud moodustavad selle partei isiklikku toimingut, kes väidab neid mitte teadvat, või kõrvale puikleb seletust andmast.“

Projekti motiivides selle § juures tuuakse ette, „ et võistluse põhimõtte järjekindel ja tingimata läbiviimine parteidele piiramata õiguse andmisega protsessi käigu ja saatuse käsutamiseks, muudaks ümber kohtuniku protsessuaalsündmuste tummaks ja osavõtmatuks tunnistajaks. Sarnasel korral kohus ei võiks teostada oma ülesannet, riigivõimu organina, ja ei oleks mõeldav kohtu ja protsessijate õige ja ühine koostöötamine protsessi edukaks lõpuleviimiseks kuni seatud eesmärgi saavutamiseni — parteide vaieluse õiglase äraotsustamiseni. Selle otstarbega annavad kõik seadusandlused, nende hulgas meie T. K. S., kohtule õiguse ja panevad

tema peale kohustuse avalikõiguslistes, riiklistes huvides juhtida protsessi (Prozessleitungsrecht) ja seejuures mitte ainult vormilisest, välisest küljest, vaid ka materjaalsest, sisulisest küljest. Selle viimase liigi abinõude hulka kuulub ka T. K. S. § 335 väljendatud norm, mis kohtule õiguse annab nõuda täpsemaid seletusi poolelt, kelle seletused on segased, või ebatäpsed (eeln. § 188). Selle tõe väljaselgitamiseks väga tähtis õigus ei anna aga tegelikult soovitavaid tagajärgi, kuna seaduses ei ole ette nähtud sanktsiooni selle õiguse jaoks... Mõjuva abinõuna kallutada pooli sellele, et mitte kõrvale puikleda vastust andmast küsimustele ilmutab, T. K. S. § 444 eeskujul, ähvardus, et kindla vastuse mitteandmine kohtu küsimuse peale, samuti vastus mitteteadmise kohta niisuguse asiolu suhtes, mida protsessija peaks teadma, kuna ta moodustab tema enese toimingut või ta oli selle pealtnägija, annab kohtule õiguse tunnustada selle asiolu õigeksvõetaks, nagu seda teevad Z. P. O. § 129 ja Austria protsessi seadus § 267.“

IX.

Kaalutlustel, mis on ülalpool ette toodud (lk. 124), arvan soovitavaks *eelnõu* § 225 täiendada 6-da punktiga järgmises redaktsioonis:

„6) **isikud, kes on kaotanud õigused Kriminaalseadustiku §§ 18—20 ettenähtud alustel.**“

X.

Eelnõu § 260 on vene tekstis (T. K. S. § 411) tarvitatud sõna „*вѣроятность*“ ümber pandud sõ-

naga „tõepärasus“. Kas ei oleks mitte õigem tarvitada sõna „tõenäolisus?“

XI.

Eelnõu § 397 on kokku seatud T. K. S. 571-le vastaselt ilma T. K. S. § 1822 arvesse võtmata ja selle tõttu tuleb seda täiendada 6-da punktiga järgmises redaktsioonis:

„6) kui materiaalseadus teda õigustab kasutama teatavaid tähtaegu pärandusvarale nimekirja kokkuseadmiseks ja selle vastuvõtmise küsimuse läbikaalumiseks (B. E. S. §§ 2633, 2634, 2651, 2652, 2654 ja 3625), samuti pärandusse puutuvate nõuete tagasitõrjumiseks (§§ 1768, 1769, 1792, 2686 j. t.).“

XII.

§ 419 on eelnõusse mahutatud ilma T. K. S. § 595 ja ka v. pr. § 460 oleva esimese lauseta. Kehtivas seaduses see lause kõlab: „nõude kindlustamise palve rahuldamine oleneb kohtu määrusest“ (зависитъ отъ опредѣленія суда). Vene projektis sõna: „määrusest“ on asendatud sõnaga „äranägemine“ (усмотрѣніе). Vene projekti motiivides on sel puhul öeldud: „selle §-i väljendus „oleneb kohtu määrusest“ on ebatäpne. Iseenesest on mõistetav, et iga palve saatuse oleme sellest, millise määruse kohus selle palve suhtes teeb. Ustavide kokkuseadjate motiividest nähtub, et seadusandja tahe oli see, et palve rahuldamine oleme kohtu äranägemisest (усмотр-

рѣше), tema poolt kõikide asjas olevate andmete vaba hinnangust, mispärast on õige asendada sõna „määrusest“ sõnaga „äränägemisest“.

Meie komisjoni 7. veebruari 1928. a. koosoleku protokollist nähtub, et komisjon 6 häälega 1 vastu otsustas selle §-i vastu võtta vene projekti redaktsioonis. Mikspärast selle peale vaatamata käsitletav lause hiljem paragrahvist välja jäi, ei saa protokollide järgi kindlaks teha. Kuna aga see lause mitte ilma tähtsuseta ei ole, sest arusaadaval viisil ei saa nõuda, et kindlustamise küsimuse arutamise ajal nõue juba lõplikult oleks tõeks tehtud, siis arvan ma, et soovitatav oleks tähendatud lause §-i tekstis jalule seada.

XIII.

Eelnõu § 428 esimest lõiget, mis kindlaks määrab nõuete kindlustamise viisid, tuleks täiendada saatega võimalusele kindlustada nõuet kohtuliku käendusega, nagu see ongi tehtud K. T. S. § 602. *Eelnõu § 456 ja 457* vahel tuleks mahutada uus §, mis oluliselt reprodutseeriks T. K. S. § 1835 Eesti õiguse territooriumi kohta käivas osas, umbes järgmises redaktsioonis:

§ 456¹. **Kohtuliku käenduse vastuvõtmise korras naissoo isikute poolt täidetakse B. E. S. § 4506 eeskiri sellekohase allkirja võtmisega käendajalt.**

XIV.

Eelnõu § 480 reprodutseerib muutmatalt T. K. S. § 664, mille järgi kohtumääruse peale, mil-

lega kolmandale isikule lubati või keelati asjasse kaasa astuda, võib kaevata lahus apellatsiooni kaebusest.

Vene projekti § 532 muudab selle §-i ses mõttes, et erakaebust lubatakse üksnes niisuguse määruse peale, millega kolmandale isikule keelati asjasse kaasa astuda. Sel puhul projekt toob motiivides ette, et „protsessi edasitoimetamise korral kolmanda isiku osavõtmisel parteid sellest mingisugust kahju ei kannata ja kui kohtu teine aste tunnistab kohtu määruse ebaõigeks, siis kolmanda isiku osavõtmise tagajärjed võivad kergesti ära parandatud saada apellatsiooni toimetuses kolmanda isiku protsessuaaltoimingu tähelepanemata jätmise teel. Selle kohaselt on ka Senat (otsused 1886/182 ja 1883/84) tunnustanud lubatavaks vaielda kohtumääruse vastu apellatsioonikaebuses. Selle tõttu ja silmas pidades T. K. S. § 588 (eelnoü § 412) projekt tunnustas ülalpool tähendatud muudatuse otstarbekohaseks.“

Selle seisukohaga mitte ühineda ei saa, iseäranis kui arvesse võtta protsessi käigu kiirendamist, mis sellega seotud.

Teiselt poolt on v. projekti ossa kolmanda isiku kaasatõmbamise kohta asjasse sisse võetud numbri 545 all määrus selle kohta, et lubatakse kaevata lahus apellatsioonist kohtu määruse peale, millega keelati kolmanda isiku kaasatõmbamine asjasse, seletades, et see määrus kõrvaldab „ilmse tühiku“ seaduses, sest mingisugust põhimõttelist vahet ei ole ses suhtes

3. isikute asjasse kaasaastumise ja kaasatõmbamise vahel.

Ühinedes nende kaalutlustega arvaksin, et § 480 tuleks redigeerida järgmiselt: „**kohtu määruse peale, millega kolmandale isikule keelati asjasse kaasa astuda, võib kaevata lahus apellatsioonikaebusest**“, ja et sisse tuleks võtta 492¹ numbri all uus § järgmises redaktsioonis: „**kohtu määruse peale, millega keelati kolmandat isikut kaasa tõmmata asjasse, võib kaevata lahus apellatsioonikaebusest**“.

XV.

Eelnõu on vene projekti eeskujul ära kaotanud kehtivas seaduses oleva (T. K. S. § 896—922) iseäralise *täitmistoimetuse kahjude, tulude ja aruandmise asjus*, millises korras võidi sisse nõuda ka kohtu- ja asjaajamise kulud, kui kohus peaprotsessis tehtud otsuses oli tunnustanud protsessija poole kasuks õiguse nende saamiseks vastaspoole käest, ilma aga nende summa kindlaks määramata, samuti on eelnõu ära kaotanud praeguses kohtu tegeluses tunnustatud õiguse nõuda kulusi erilise nõudega isegi siis, kui sarnane õigus peaprotsessi otsuses ei ole kindlaks määratud (eeln. § 715) ja selle tõttu loomulikult kohtule kohuseks teinud kulude poolte vahel ärajaotamisel täpselt kindlaks määrata summa, mida igauks maksma peab (§ 764, 696, 697). — Selle peale vaatamata on eelnõu § 544 omas 4-das punktis kohtukulude resolutsioonis äratähendamise suhtes jäänud endise T. K. S.

§ 544 redaktsiooni juure, mis on kohastatud võimalusele kindlaks määrata ainult õiguse küsimust ja kulude jaotamise proportsiooni, välja eraldades summa suuruse küsimust erilisse täitmistoimetusse. § 544 p. 4 lõpu ülalpool tähendatud teiste paragrahvidega kooskõlastamise mõttes, arvan, et seda tuleks vene pr. (§ 598) kohaselt redigeerida järgmiselt: „**samuti kummaltki protsessi poolelt ja kui suures summas kuuluvad sissenõudmisele kohtukulud.**“

XVI.

Ülalpool (lk. 131) oli juba ära märgitud, et *tagaselja* tehtud *otsuste* kohta käivas osas eelnõu vajab mõnd parandust.

Protsessis, mis on rajatud parteide võistluse, suulisuse ja vahendituse põhimõtetele, on kummagi poole mitteilmumine asja arutusele ebanormaalne nähtus, kuna ta vastolus on nende põhimõtetega. Sellepärast seisab esimene küsimus, mille kohta säärane fakt seisukoha võtmist nõuab seadusandja poolt, selles, et välja selgitada, kas üldse on olusid, mis mitteilmumise lubatavaks ja vabandatavaks teevad. Sellele küsimusele vastavad nüüdsel ajal kõik seadusandlused jaatavalt, sest ei ole ometi eelpool tähendatud põhimõtetel mitte absoluutne iseloom. On mõeldavad olud, mis osalise ilmumise otstarbetuks, ja niisuguseid, mis ta ülemäära raskeks võivad teha, — näiteks nõude või vastukostuse lihtsus, haigus j.n.e., — ja sellepärast seadusandlused lubavad pooltele paluda asja otsustada ilma nen-

de ilmumata. Vastukaaluna selle võimaluse kuritarvitamise vastu lubavad needsamad seadused kohtule asja arutamist edasi lükata ja nõuda poole ilmumist isiklikult või voliniku kaudu ja määravad kindlaks selle nõude mittetäitmise protsessuaalsed tagajärjed.

Ühe või teise protsessija poole mitteilmumise juhtude hulgast iseäralist tähelepanu väärib juhus, kui mitteilmunud poolena esineb kostja, sest nõudja on igatahes avaldanud seda, mis ta avaldada vajalikuks leidis, nõudepalves. Iseäraline tähtsus, mida omab kostja mitteilmumine, on tingitud sellest, et tema poolt vastukostuse puudumisel valitseb täielik teadmatust tema suhtumise kohta nõude vastu ühes võimatusega asendada seda teadmatust niisuguste eeldustega, millel oleks enam-vähem kindel alus. See paistab välja juba sellest, et ühed seadusandlused (Inglismaa) eeldavad kostja paha usku, teised (Saksamaa) — nõude tema poolt õigeks võtmist, kolmandad (Prantsusmaa) — et ta ei saanud teadet nõude kohta, ja korraldavad sellekohaselt tagajärgi. Siit järgneb kõige pealt, et tuleb välja eraldada juhud, mis ei jäta kahtlust selle kohta, et kostja ei ilmunud teadlikult, nagu näiteks juhul, kui ta on kuidagi asjast osa võtnud, või kui ta asja kuulamisel viibis istungi saalis, kuid seletusi ei annud. Muude juhtude kohta peaksid siis maksma need reeglid, mis annavad kostjale teatavaid soodustusi tema seljataga tehtud otsuste muutmiseks.

Selle süsteemi järele on korraldatud vene projekti esimesed 10 paragrahvi (626—635),

kuna viimased 12, võrreldes maksva seadusega, ümberkorraldamist ei nõudnud.

Esimene (626) annab õiguse pooltele paluda otsustada asja ilma nende ilmumata ja kohtule nõuda poolte ilmumist isiklikult või voliniku kaudu ja korraldab selle mittetäitmise tagajärjed. Järgmised §§ normeerivad vahekordi, kui üks ehk teine pool või mõlemad ei ilmu, selle õiguse mitte ära tarvitanud olles (§ 627—632), kusjuures viimased (633—647) määravad kindlaks kostja õigused kaja andmise suhtes tagaselja otsuste vastu ning selle sisseandmise arutamise ja uue otsuse tegemise korra, ära tähendades § 633 mõned tingimused, millede tagajärjel kostja kaja andmise õiguse kaotab, kuna nad kõrvaldavad igasuguse kahtluse selle kohta, et kostja ei ilmunud teadlikult.

Kehtiv seadus ei võinud samasuguse süsteemi järele käia, kuna ustavide kokkuseadmise ajal põhimõtte, lubada mõlemale poolele paluda asja ära otsustada ilma nende ilmumata, ei olnud veel mitte läbi löönud, makstes erandina ainult kostja suhtes. Täiendades seadust novellina nõudja suhtes, ei leidnud seadusandja loomulikult mitte vajalikuks muuta selle tõttu kogu süsteemi, vaid mahutas esimese novelli, millega lubati ka nõudjale paluda otsustada asja ilma tema ilmumata, iseäralisse uuesse § 719¹-sse. Hilisem novell nägi ette ka mõned juhud, millede juures kostja mitteilmumise tagajärjeks ei või olla tagaselja otsuse tegemist, milline norm moodustab nüüd § 721¹.

Kuivõrd säärasel instituudi tekkimisel omal praegusel kujul tema võistlevatest põhimõtetest koosnev sisu on lõhki kistud ning lahusolevates §-ides kehastatud, mis sisu poolest kokku kuuluvad, näitab järgmine võrreldav tabel.

Vene projekt.	Kehtiv T. K. S.	Eelnõu.
626	719, 719 ¹	566, 567
626 lõpp	0	0
627	718 p. 1 ja 2	564 p. 1 ja 2
„ lõpp	721 algus	0
628	718 p. 3	564 p. 3
629	718 p. 2 lõpp	0
630	147	565
631	720	568
632	722	570
633 algus	727	575
„ p. 1	719	566
„ p. 2	0	0
„ p. 3 algus	0	0
„ p. 3 lõpp	721 ¹ p. 1	569 p. 1
„ p. 4	721 ¹ p. 2	569 p. 2
„ p. 5	721 teine lause	0
„ p. 6	724	572
634	723	571
635	725	573
636—647	728—735	576—587

Kõige pealt oleks sellepärast soovitav esimesed 10 §-i ümberkorraldada vene projekti süsteemi kohaselt.

Peale selle on aga ka mõned normid eelnõusse üleviimise juures sisuliselt kannatada saanud, mida ka ära parandada tuleks:

1) Kostja õigus paluda asja otsustada ilma tema ilmumata ei ole kuskil otseselt väljendatud, vaid seda eeldatakse kui mingisugust aksiooni,

millest räägitakse § 566 kostja poolt selle õiguse tarvitamise tagajärgede puhul.

2) Nõudja, või mõlema poole mitteilumise tagajärjed, kui nad ei palunud asja arutada ilma nende ilmutata, millised tagajärjed on üksikasjaliselt normeeritud T.K.S. § 718 p. 2 ja 3 ning v. pr. § 627, jätab eelnõu normeerimata, tähendades üksnes, et sarnasel juhul kohus asub asja arutamisele ja otsustamisele „üldisel alusel“. Need sõnad aga ei ütle midagi, kuna seisukord on erandline ja nõuab sellepärast omaette lahendamist. Näib, nagu võtaks § 564 sõnastus kostjalt õiguse ära paluda asja toimetuse lõpetamist nõudja mitteilumisel, nagu seda iseäranis lubavad T. K. S. § 718 p. 2 ja v. pr. § 627, kuna selleks üldised alused puuduvad. Toimetuse äralõpetamise võimalus ühes kulude väljamõistmisega on mõjuv abinõu sundida nõudjat kohtusse ilmutamiseks.

3) T. K. S. § 721, mille järele kostja ilmutisel enne otsuse tegemist temale lubatakse esineda suuliste seletustega, millisel juhtumil tehtud otsus ei loeta tagaseljaliseks, on eelnõust välja jäetud, samuti kui on välja jäetud T. K. S. § 718 p. 2 lõpp, v. pr. 628, milledega kindlaks määratakse toimetuse äralõpetamise tagajärjed. Viimane asjaolu paneb arvama, et eelnõu toimetuse äralõpetamise võimalusest nõudja mitteilumisel vaikib meelega, ehk küll motiivides tähendus sellese puudub.

4) Põhjuste hulgast, milledel kostjale ei lubata kaja anda tagaselja otsuse peale ja mis projektis ette nähtud, on eelnõu välja jätnud: juhused kui kohtusse kutsumise leht oli kostjale

kätte antud isiklikult, ehk kui ta on kohtule oma juridilise aadressi üles annud,

ja 5) eelnõusse ei ole üle võetud v. pr. § 626 leiduv sanktsioon juhuks, kui protsessi osaline kohtu nõuet ilmuda kohtusse seletuste andmiseks ei täida ja mille järele kohtul sarnasel juhul on õigus tunnustada tõendatuks need asjaolud, mille selgitamiseks tema ilmumist nõuti.

Neil kaalutlustel arvan, et oleks kohane asendada eelnõu § 564—575 järgmiste paragrahvidega:

§ 564 (626). Nõudja ja kostja võivad kuni esimese kohtuistungini, millesse asi on määratud sisuliseks arutuseks, paluda kohut asja lahendada nende äraolekul ja saata palujale tema tõelisse viibimiskohta ärakiri resolutsioonist, mis kohus selles asjas teeb. Kohus võib aga nõuda poolte ilmumist isiklikult või voliniku kaudu, kui asjaoludest ilmneb vajadus nende suuliste seletuste järele. Selle nõude mittetäitmisel nõudja poolt lõpetab kohus asjatoimetuse, olgu siis, et kostja palub asja sisuliselt otsustada (§ 565); nõude aga mittetäitmisel kostja poolt võib kohus tunnustada tõendatuks need asiolud, mille selgitamiseks tema ilmumist nõuti.

§ 565 (627). Kui ei ilmu üks protsessija pool kohtuistungile, milleks asi on määratud sisuliseks arutuseks, ega avalda § 626 tähendatud palvel, siis kohus vastaspoole palvel lõpetab toimetuse, kui mitte ilmunud on nõudja, või lükkab asja arutamise edasi, või, kui mitte ilmunud on kostja, asub asja tagaselja lahendamisele. Kostja

ilmumisel enne otsuse tegemist temale lubatakse esineda suuliste seletustega.

§ 566 (628). Kui kohtuistungile, mis on määratud asja sisuliseks arutuseks, ei ilmu ühtki protsessijat poolt, ega avalda § 626 täehndatud palvel, siis asi jäetakse järjekorrast välja ja määratakse uuesti kaalumisele üksnes ühe või teise poole palvel.

§ 567 (629). Asja lõpetamisel § 565 ettenähtud juhul nõudja ei kaota õigust nõude uuesti tõstmiseks uue nõudepalve sisseandmise teel.

§ 568 (630). Muutmatult nagu eelnõu § 565.

§ 569 (631). „ „ „ § 568.

§ 570 (632). „ „ „ § 570.

§ 571 (633). Kostja, kelle vastu on tehtud tagaselja otsus, on õigustatud 2 nädala jooksul esitama tagaselja otsuse vastu kaja kohtusse, kes otsuse teinud.

Kohtu otsust ei loeta tagaselja otsuseks ja selle peale võib kaevata ainult apellatsioonikorras: 1) kui kostja on avaldanud § 564 ettenähtud palvel; 2) kui kutseleht üheks kohtuistungiks käesolevas asjas oli kostjale isiklikult kätte antud; 3) kui ta on kohtule avaldanud viibimiskoha või volitanud isiku enda asemel vastu võtma kohtu poolt kättetoimetatavaid pabereid (§ 165), või üldse on isiklikult või voliniku kaudu kuidagi asjast osa võtnud; 4) kui kostja asja kuulamisel viibis kohtusaalis, kuid kohtu nõudmisel seletusi ei annud; 5) kui kostjale, kes ilmunud enne otsuse tegemist, oli võimaldatud esineda suuliste seletustega, ja 6) kui asjast võtavad osa mitu kostjat, kelledest mõned on

ilmunud, ehk olgugi, et nad ei ole ilmunud, kui aga neile ei kuulu kaja andmise õigus.

§ 572 (634) muutmatult, nagu eelnõus § 571.

§ 573 (635) „ „ „ § 573.

XVII.

Arvan, et parandamist nõuab ka eelnõu § 1047, mis kindlaks määrab kohtupristavi kompetentsi antud täitelehe järgi mõne täitmise toimingu kordasaatmiseks.

Maksev seadus normeerib käsitleva eseme 4 paragrahvi.

Esimene neist on § 158. Selle §-i redaktsioon on fikseeritud 26. märtsi 1929. a. seadusega (1929. a. R. T. nr. 30, sead. 209) ja ta praegu kõne alla ei tule, kuna eelnõu teda reprodutseerib §-is 1048 ainult selle muudatusega, et alandab temas käsitletud asjade hinnangu 200 kroonist 100 kroonini ning piirab neid asju täitmise pööramisega vallasvarale.

Kõne alla tulevad üksnes kehtiva seaduse teised 3 paragrahvi, nimelt § 937—939. Nende §-de järgi otsused täidetakse selle kohtu ringkonna kohtupristavi poolt, kus need toimingud tulevad teostamisele (937). Sissenõudja esitab täitmislehe kohtupristavi määramiseks selle ringkonnakohtu esimehele, kelle ringkonnas otsus kuulub täitmisele (938). Esimees annab täitmislehe üle kas kohtupristavile, või sissenõudjale (939).

Selle eseme kohta maksva seadusega loodud korrast on vene projekt lahku läinud.

Seletuskirjas öeldakse, et kohtupristavite jagamine kahte kategooriasse, nimelt ringkonna-kohtute juures olevate kohtupristavite kategooriasse ühelt, ning rahukohtu kohtupristavite kategooriasse teiselt poolt ei ole millegagi õigusstatud ning toob enese tagajärjel üksnes isikute seisukorra raskendamise, kellel on vajadus kohtu võimu täidesaatvate organite kaasabis, kuna need igakord peavad pöörama palvega kohtupristavi määramise kohta vastava kohtu esimehe poole. Selle tõttu tuleb maksma panna kohtupristavite tööjaotus kindlate jaoskondade järele, lubades seejuures aga sissenõudjale erakorralistel tingimustel pöörata kohtu esimehe poole palvega määrata otsuse täitmiseks mitte jaoskonna, vaid teist kohtupristavit. Peale selle projekti kokkuseadjate arvamisel on vaja normeerida: 1) komplikatsioone, mis kohtupristavite töö jaotamise tagajärjel kindlate jaoskondade järgi võivad tekkida asiolust, et igäihe kohtupristavi kompetents piiratakse äärmiselt jaoskondade väikse ulatuse läbi ja 2) mõnda küsimust, mis kohtutegeluses kahtlust äratanud.

Käsitletud aine on projektis lahendatud 10-es paragrahvis (1143—1145, 1147—1153).

Asudes tähendatud aine läbivaatamisele meie komisjon, 9. oktoobri 1928. a. koosolekul, kuuldas kõige pealt ära ühe oma liikme ettekande kohtupristavite töö jaotuse kohta meie kohtuasutustes. Protokollis on öeldud, et tähendatud ettekande järgi meil ühelt poolt on väljakujunenud kohtupristavite jaoskonnad, milledeks pristavid tegutsevad rahukohtunikude otsuste täit-

misel, kuna teiselt poolt määratakse kohtupristav rahukogude kohtuotsuste täitmisele rippumata jaoskondadest — lihtsalt järjekorras. Jaoskondade piirid on Riigi Teataja lisas vastavate rahukogude esimeeste poolt avaldatud. Põhjuseks, mispärast rahukogude otsuste täitmisel ei peeta kinni jaoskondadest, olevat raskused suuremate asjade õiglasel jagamisel kohtupristavite vahel, kuna need peaaesjalikult olevat kontsentreeritud suuremate linnade keskaikades. Kohtupristavite nõukogu esimees on tähendanud ka väärnähtuste peale, mis tekivad järjekordsel määramisel väljaspool jaoskonda. Nii tulevat tihti ette, et ühe ja sama kinnisvara müügi toimetamiseks määratakse mitu pristavit, kes iseseisvalt toimetavad, üleskirjutavad ja müügi kuulutusi avaldavad. Ka vallasvara suhtes tulevat ette arusaamatusi. Ei olevat üksikud nähtused, et ühe ja sama võlgniku varandust üles kirjutavad mitu pristavi, kusjuures igaüks neist kirjutab sama eseme üles teiste tundemärkidega, nii et lõpuks võiks arvata, et mitu eset on üles kirjutatud. Pristavite arvamisel olevat jaoskondade järgi tööjaotus nende vahel otstarbekohane, kuigi jaoskondade väljakujunemine olevat mõnes suhtes raskustega seotud.

Edasi öeldakse protokollis, et läbirääkimistel avaldatakse järgmisi arvamisi:

Ühelt poolt avaldatakse arvamist, et uude protsessi tuleks sisse võtta kohtupristavite tööjaotus kindlate jaoskondade järele, nagu seda on omaks võtnud vene projekt ja ka meie uus kohtukorralduse kava (§ 55), missugusel viisil

vabaneksid kodanikud ja ka kohtud tülkast ja asjatust pristavi nimetamisest iga täitmislehe järele, mis eriti tülikas täitmiskoha või varanduse asukohta muutmisel peale täitmislehe väljaandmist ja juhtumustel, kui täitmine aset leiab väljaspool selle kohtu asukohta, kelle poole tuleb nimetamispalvega pöörduda. Sellest korrast arvatakse võivat erandeid lubada ainult erakorralistel ja tungivatel olukordadel, eriti kinnisvara peale nõudmise pööramisel.

Sellele vaieldakse aga vastu, olles arvamisel, et praegu maksev kord olevat kõige otstarbekohasem, kuna ainult selle korra juures olevat võimalik kätte saada õiglast tööjaotust pristavite vahel suuremate asjade suhtes ja ka kodanikudele olevat tähtis pristavite nimetamine, kuna niiviisi neile pristav otse kätte antakse, ilma nimetamiseta aga oleks kodanikul väga raske leida pristavi, kelle poole tuleb pöörduda. Peale selle tähendatakse, et kohtupristavi eriline nimetamine olevat vajalik ka selles mõttes, et ära hoida pristavite iseseisvuse tekkimist, pristav olevat ainult kohtu käsutäitja ja ei olevat soovitatav, et ta muutuks sarnaselt iseseisvaks kui rahukohtunik on. Mis puutub mitme kohtupristavi nimetamisesse ühe ja samase varanduse üleskirjutamiseks, siis ollakse arvamisel, et see võrdlemisi harva aset leiab ja võib kõrvaldamist leida kohtu kantseleide suurema ettevaatuse läbi.

Peale läbirääkimisi pannakse hääletamisele 2 ettepanekut:

1) maksva seaduse seisukoht väljakujunenud näol, s. o. et iga kohtu otsuse täitmiseks määra-

takse eriti see kohtupristav, kellel seda tuleb täita, kusjuures rahukohtunikkude alluvuse järele välja antud täitmislehtedel määramine sünnib kindla jaoskonna järele, kuna rahukogude, kui esimese astme kohtute ja kohtupalati täitmislehtedel pristavid määratakse erilises järjekorras.

See ettepanek sai 4 häält poolt ja 3 vastu.

2) vene projekti seisukoht, mille järele iga rahukogu ringkond jaotatakse kindlatesse jaoskondadesse, kus täidab selle jaoskonna pristav ja ainult erakorralistel seaduses ettenähtud juhtumustel oleks lubatav selles jaoskonnas võõral pristavil tegutseda, missuguse korra juures pristavi määramine kohtu esimehe poolt jääb hoopis ära.

See ettepanek sai 3 häält poolt ja 4 vastu.

Selle hääletamise resultaadi kohaselt võetakse vastu kehtiva T. K. S. §§ 937—939 muutmatault.

Ühes oma viimastest koosolekutest, nimelt 28. oktoobril 1931. a. peale seda, kui eelnõu oli juba paljundatud laialisaatmiseks, komisjon astus tagasi omast tähendatud otsusest, mis oli vastu võetud ainult 1 hääle enamusega, ning otsustas oluliselt üle minna vene projekti seisukohale. Seejuures aga väljendati seda äärmiselt puudulikult ühes ainsas paragrahvis (1047), milline paragrahv ei sisalda isegi mitte korraldust selle kohta, kellele esitatakse täitmisleht, kas esimehele, või otse jaoskonna kohtupristavile. Kõik teised vene projekti 9 paragrahvi on lihatsalt ära jäetud. Kuna aga need §§-id ei

ole sugugi mitte ülearused, siis ma arvan, et kõik tähendatud osa peale eelnõu § 1048, mis jääks muutmata, tuleks jalule seada vene projekti redaktsioonis järgmisel näol:

§ 1047. Kõik otsuse täitmise toimingud pannakse selle jaoskonna kohtupristavi peale, kus need toimingud tulevad teostamisele. Kui toiming kuulub teostamisele linnas, mis on jaotatud mitmesse kohtupristavi jaoskonda, ehk kui oma loomu poolest jagamata toimingut tuleb jätkata teises kohtupristavi jaoskonnas, siis kohtupristav, kes hakanud otsust täitma omas jaoskonnas, on õigustatud seda jätkama kogu linna piirkonnas, või teise maakonna kohtupristavi naabri jaoskonnas.

§ 1047¹. Ringkonnakohtu esimees või jaoskonna kohtunik alluvuse järgi võivad sissenõudja või võlgniku palvel, mille nad rahuldamisvääriliseks tunnustavad, otsuse täitmise panna mitte jaoskonna kohtupristavi, vaid teise sama kohtu ringkonna kohtupristavi peale, samuti võivad nemad ühendusse astuda teise ringkonnakohtu esimehe või jaoskonna kohtunikuga täitmise panemise kohta selle ringkonna või jaoskonna kohtu juure kuuluva kohtupristavi peale tingimusel, kui selle läbi saadakse kulude kokkuhoidmist ehk mingisugust teist kasu, või asja käigu kiirendamist. Peale selle võivad ringkonnakohtu esimees ja jaoskonna kohtunik sissenõudja või võlgniku palvel juhtumistel, mis eelmises § 1047 ette nähtud ei ole, lubada kohtupristavile algatud toimingute jätkamist ka väljaspool tema jaoskonna piire.

§ 1047². Sissenõudja palvel otsust täitev kohtupristav võib täitmislehe või selle ärakirja saatmisega teatada teisele kohtupristavile tema poolt toimingute teostamise kohta, mis otsuse täitmiseks vajalikud.

§ 1048 jääb muutmata, nagu eelnõus.

§ 1048¹. Täitmisleht suulise avalduse või kirjaliku palve juures, mis sisse antakse isiklikult või saadetakse posti kaudu kas paluja enese poolt, ehk kohtuesimehe või jaoskonna kohtuniku kaudu (§§ 1033 ja 1047¹), esitatakse sellele kohtupristavile, kelle jaoskonnas otsus peab täidetama. Suuline avaldus ühes palutud otsuse täitmise viisi äratähendamisega kantakse kohtupristavi poolt pävikusse, mis sissenõudjale ette loetakse ja alla kirjutatakse tema ja kohtupristavi poolt. Avalduses peab äratähendatud olema tegelik või sissenõudja poolt valitud viibimiskoht ses linnas või kohtupristavi jaoskonnas, kus otsust tuleb täita.

§ 1048². Kui esitatud avaldus kohtu otsuse täitmise kohta allub sama ringkonnakohtu teise jaoskonna kohtupristavile, siis kohtupristav ise saadab viimasele tähendatud avalduse ühes liisadega.

§ 1048³. Kohtuotsuse täitmise kohta avalduse mittevastuvõtmise korral kohtupristav saadab täitmislehe sissenõudjale tagasi kuulutuse juures, milles ära tähendab mittevastuvõtmise põhjused. Kohalolejale sissenõudjale tema nõudel täitmisleht ning kuulutus antakse kätte vahenditult, äraolejale aga ta saadetakse välja kolme päeva jooksul, arvates sisseandmise päevast.

§ 1048⁴. Juhtumil, kui avalduse juures kohtu otsuse täitmise kohta ei ole üldse esitatud või on puudulikult esitatud täitmise kulud, ei ole tähendatud võlgniku elukohta, samuti kui sissenõudja poolt ei ole ära tähendatud tema poolt valitud täitmisviis, kohtupristav ei asu täitmisele, ega saada täitmislehte tagasi, vaid kuulutab sissenõudjale põhjused, mis takistavad täitmisele asumist. Avalduse käiguta jätmise korral kuulutusel tuleb täpselt ära tähendada nõutav summa.

§ 1048⁵. Juhtumil, kui kohtupristavile esitatakse avaldus otsuse täitmise toimingute teostamise kohta, mis puudutavad teda ennast, tema naist, sugulasi kuni neljanda ja hõimlasi kuni teise astmeni kaasaarvatult, kohtupristav võtab avalduse vastu ja esitab selle ühes täitmislehega ringkonnakohtu esimehele või jaoskonna kohtunikule alluvuse järele, kes teevad täitmise lähema jaoskonna kohtupristavi ülesandeks.

§ 1049. Juhtumil, kui täitmine pööratakse ühel ja samal ajal võlgnikule kuuluvate mitmete varade peale, mis asuvad mitmesuguste kohtupristavite jaoskondades, kohtupristav, olles kätte toimetanud võlgnikule täitmiskutselehe ning aresti peale pannud tema poolt näidatud vallasvarale hinnangu läbi kindlaks tehtud summas ehk keelumärkuse kannud kinnisvara peale sissenõudja poolt määratud summas, annab tagasi sissenõudjale tema palvel täitmislehe pealkirjaga aja kohta, millal täitmiskutseleht võlgnikule kätte toimetatud ning summa kohta, milles täitmine pööratud võlgniku vara peale, oma toimetuse

juure aga jätab tema poolt tõestatud ära kirja täitmislehest.

§ 1050. Edaspidised täitmistoimingud võivad teostatud saada ka täitmislehe ära kirja järgi. Kuid vara müüki ja raha väljaandmist ei toimetata teisiti kui peale sissenõudja poolt algtäitmislehe esitamist.

XVIII.

Ülalpool (lk. 107) tähendati sellele, et 1894. a. komisjon kavatses ära kaotada *seadusjõuliste otsuste tühistamise korra kassatsiooni kohtu pöõtt asjast mitteosavõtnud kolmandate isikute palvel*. Selle vaatega ühines ka meie komisjon. Tähendatud instituut on üle võetud prantsuse tsiviil protsessist, kuid niisuguste muudatustega, mis võtsid temalt igasuguse praktilise tähtsuse ning tegid selle surnud täheks.

Prantsuse protessi seaduses see instituut nimetusega: „*tierce opposition*“ (§ 474—479) seisab selles, et 3-as isik, kelle õigused rikutakse otsusega, annab palve kohtusse, kes otsuse teinud, ja sarnane palve võib enese tagajärjeks tuua otsuse täitmise peatamist. Oluline tähtsus on just sellel viimasel asjaolul.

Vene projekti motiivides tähendatakse, et otsuste tühistamine ei moodusta iseenesest eesmärki, mida 3-as isik tahab kätte saada, kuna temale õieti võib täitsa ükskõik olla kohtu otsuse saatus, mis tehtud vaidluse lahendamiseks temale kõrvaliste isikute vahel. 3-da isiku otstarb on esijoones ikkagi ainult otsuse täitmise seismapa-

nemine. Prantsuse juristid (Boitard, Poncet) nii seletavadki, et „*tierce opposition*’i“ ülesanne on üksnes selles, et anda 3. isikule võimalust vältida, või peatada kohtu otsuse täitmist, milline otsus rikub tema õigused. Boitard lisab juure, et *tierce opposition*’il on iseäranis suur tähtsus juhtudel, kui vaja 3. isiku rutuline sekkaastumine täitmistoimetusse, kuna just sarnastel juhtudel iseseisva nõude tõstmise tee ei ole otstarbekohane. Selle tõttu *tierce opposition* Poucet sõnadel iseloomustatakse kui „*intervention dans l’instance d’execution*“.

Kehtivas T. K. S-s on selle instituudi mõte vassitud. Palve ei anta kohtusse, kes otsuse teinud, vaid kassatsiooni kohtusse. Palve sisseandmine ei anna põhjust otsuse täitmise peatamiseks enne palve sisuliselt lahendamist kassatsiooni kohtu poolt (T. K. S. § 814⁶). Neil kaalutlustel Muravjevi komisjon heitis projektist välja 3-te asjast mitteosavõtnud isikute palved otsuse tühistamise üle, kui eesmärki mitte kätte saava ning kohtu tegeluses tarvitamata jäänud abinõu, ning selle tõttu tunnustas vajalikuks asendada väljaheidetud instituuti teisega, mis annaks 3. isikule võimaluse kaitsta ennast oma õiguse rikkumise vastu otsuse täitmise läbi ja seejuures veel niisuguse protsessuaal abinõuga, mis võimaldaks otsuse edasitäitmise viibimata peatamist. Sarnasena ilmneb tähendatud komisjoni arvamisel saksa Z. P. O. maksma pandud 3. isiku asjasse astumise instituut täitmistoimetuse staadiumis (Z. P. O. § 771—774). See protsessuaalabinõu ei ole sihitud mitte otsuse

enese vastu, millel 3-te isikute suhtes sunduslikku jõudu ei ole, vaid üksnes otsuse täideviimise vastu. Nii sündis, et vene projektis asendati kassatsiooni toimetusest väljaheidatud 3. isikute palvete instituut §§-dega 1577—1581, mis kuuluvad „muude täitmiskiiside“ ossa, kui „väljamõistetud vara sundüleandmise“ kohta käivate jätk.

Näib, nagu oleks meie komisjon, ühinedes vene komisjoni seisukohaga 3-te isikute palvete instituudi väljaheitmise kohta kassatsiooni toimetusest, pidanud ühinema ka selle asendamiseks projektisse võetud instituudiga 3-te isikute astumisega täitmistoimetusse. Igatahes, kui ka omaks võtta, et side mõlema instituudi vahel on ainult praktiline ja sellepärast mitte katkestamata, siiski ometi peaks protsessi seaduses kindlaks tegema 3-da isiku õiguse nõuda seadusjõulise otsuse tühistamist, mis on tehtud temale kuuluva vara kohta kõrvaliste isikute protsessis, nagu see on tehtud prantsuse ja saksa protsessi seadustes, kuna sarnast õigust vaevalt võib lugeda iseenesest mõistetavaks.

Neil kaalutlustel leian vajalikuks eelnõusse mahutada peale § 1421 vene projekti §§-id 1577 kuni 1581, järgmises redaktsioonis:

§ 1421¹. Kolmas isik, kes asjast osa ei võtnud, milles järgnes täideviidav otsus, teatava vallas- või kinnisvara nõudjale üleandmise kohta kostja käest, arvab enesele kuuluvat selle vara peale iseseisva pooltelt mitteoleneva õiguse, mis otsuse täideviimist takistab, võib tähendatud oma õiguse kaitseks pöörata jaoskonnakohtu

poole, kelle jaoskonnas otsus täidetakse, palvega peatada otsuse täitmist.

§ 1421². Esinedes palvega täitmise peatamise kohta kolmas isik peab esitama tõendusi, et õigus nõudjale väljamõistetud vara peale kuulub temale, palujale, ja et temal tähelepanemisevääriksel alustel puudus võimalus osa võtta protsessist, milles järgnes täidetav otsus.

§ 1421³. Täitmise peatamise palved lahendatakse §§ 823—828 määruste järgi. Sarnastel palvetel kutsutakse kohtusse nii hästi nõudja, kui ka kostja selle protsessi järgi, milles järgnes täidetav otsus.

§ 1421⁴. Jaoskonna kohtuniku poolt määratud tähtaja jooksul (§ 826 lõige 2) paluja peab esitama nõude (§ 475) selle kohtu esimeses astmes, milles toimus täidetava otsusega lõppenud protsess.

§ 1421⁵. Edaspidine kohtu toimetuse sarnase nõudepalve järgi alistub üldistele määrustele.

XIX.

Eelnõu lk. 327 3. peatüki all järgnev „Pillajaks tunnustamise instituut’i“ pealkiri tuleks redigeerida „Teovõimetuks tunnustamine pillamise tagajärjel“, vastavalt jaotusele „Teovõimetuks tunnustamine vaimuhaiguse tõttu“, lk. 321. Nagu motiives öeldakse, on uõlemad toimetused ühelelaadilised ja põhjenevad ühisel alusel „Entmündigungsverfahren“. Sellepärast tuleks ka vasta-

valt ümber redigeerida pr. §§-id 1500, 1505, 1506. Kui aga jätta 3. peatüki all pealkiri „Pillajaks tunnustamine“ praegusel kujul, siis tuleks ka lk. 321 1. peatüki all järgnevat instituuti fikseerida lihtsalt „Vaimuhaigeks tunnustamine“.

XX.

Erandina hoiutoimetuse üldeeskirjade § 1465 väljendatud reeglist, mille järgi kolmandad isikud, kelle õigusi rikutakse mõne esitatud palve rahuldamisega, võivad võtta osa asjast nii astumisega toimetusse esimeses astmes, kui ka tehtud määruse peale kaebuse esitamisega teise astmesse, määravad §§ 1560 ja 1561, et: 1) enne abiellumist sündinud lapse abieluliseks tunnustamise asjas võib peale asjaosaliste isikute esitada eri- ja kassatsiooni kaebusi üksnes veel prokurör ja 2) et *kolmandate isikute astumine* asjasse ja nende poolt nõude esitamine ei ole *abieluliseks tunnustamise asjades* lubatud.

Tähendatud seisukoht ei ole üldtunnustamist leidnud. Nii, näiteks, ütleb Dr. A. Engelmann omas teoses „das bürgerliche Recht Deutschlands“ 1913. a. väljaanne lk. 691: „den Eintritt der Legitimation zu bestreiten, ist ein jeder, der ein rechtliches Interesse hat, befugt.“

Vaatleme nüüd, missuguseid kaalutlusi vene projekti kokkuseadjad ette toovad oma lahkumineva seisukoha põhjendamiseks. Seletuskirjas öeldakse: „kehtiva T. K. S. § 1460⁶ kaebamise võimaluse suhtes räägitakse ainult asjast osavõt-

jaist isikuist ja prokurörist ja koguni vaigitakse kolmandaist isikuist, kellede huvi puudutavad kohtu määrused abieluliseks tunnustamises, kuna kolmandate isikute õigusist vaielda määruste vastu lapseks võtmise asjus on seletatud erilises §-is (1460¹²). Niisugust seaduse vaikimist ei saa lugeda juhuslikuks. Kohtuministeerium omas ettekandes Riigi Nõukogule arutas, et „,lapse isa ja ema vahel vabal kokkuleppel toimuvad isiklised ja varanduslised suhted nende ja laste vahel, mis on abieluliseks tunnustamise paratamatuks tagajärjeks järgneva abielu teel, peavad olema mitte tagasivõetavad ja muutmatud. Abiellu astuvate isikute tõestus, et lapsed enne seda on sündinud neist, kui vanemate oma tunnustus, peab, kooskõlas maksva seaduse vaimuga (§ 1348, 1349 ja 1352 ts. k. s.) olema küllaldane tõe tunnustus. Maksva seaduse järgi on ainult ema mehel õigus vaielda selle vastu, et laps on temast sündinud, kui ta sealjuures ei ole kirjaliku tunnustamisega meetrika raamatus last omaks võtnud. Seda reeglit ligistades abieluliseks tunnustamise sisuga, tuleks üldse ära keelata selle korralduse vastu kellegi poolt vaidlusi avaldada, sest et abiellu astujad, abiellu astumise juures ehk pärast seda, mõlemad tõestavad, et laps on neist sündinud ja seega nad nagu loobuvad iseeneste ja oma pärijate eest vaidlemise õigusest selle fakti vastu.““ Ühes seega mitte eitades, et on võimalused olemas, kus „,seesugused tõendused ei ole kooskõlas tõega, mille läbi abieluliseks tunnustajad võiksid omastada vanema võimu neile vere poolest

võõraste laste üle, sihiga, et seaduslikke päri-
jaid ilma jätta nende õigusist, ehk omakasu-
püüdlike või muude sihtide pärast,““ Kohtumi-
nisterium lisas juure, „„et niisugused juhud on
ka võimalikud seaduslikes abielus (surnud lapse
vahetamine, mehe suhtes abiellu astumine nais-
terahvaga, teades, et see rase on teisest meeste-
rahvast j.n.e.) ja kui seadus ometigi tunnustab
tarvilikuks, leppides seejuures paratamatute ku-
ritarvitusiga, kaitsta seaduslikku abielu, ära võt-
tes võimaluse vaielda abieluliste puhtuse ja pü-
haduse vastu ja seega kaitseb laste õiguste puu-
tumatumust, kes on sündinud abielus, siis, samuti,
ei või viivitada vaieldamatuse põhimõtte maks-
mapanekuga abieluliseks tunnustamise asjus,
milline instituut ergutab isikuid väljaspool abi-
elulisest kooselust astuma seaduslikku abielu ja
peab sellepärast mitte vähem seaduse kaitset
leidma, kui seaduslik abielu. Peale selle, andes
abieluliseks tunnustatud isikuile kõik abielust
sündinud laste õigused, ei oleks vististi õiglane
ühes sellega neid ilma jätta viimaste olulisemaist
õigusist — õigusest lugeda nende sündimise
seadusepärast mittevaieldavaks.““

„Neid oma kaalutlusi Kohtuministerium kin-
nitas veel näitamiseks selle peale, et vaidluse
avaldamise võimalus „„muutub väljapressimise
allikaks ähvardusega avastada perekonna sala-
dusi““ (lehek. 28 ja 29). Need põhjendid ei ole
ümber lükatud Riigi Nõukogu poolt, kes „„üks-
meelselt tervitas Kohtuministeriumi seaduse
projekti““ (Päevik nr. 22, lehk. 1.), jättis muut-
mata § 1460⁶ kavatsetud reegli abieluliseks tun-

nustamise määruste peale kaebuste lubamises asjast osavõtjate isikute poolt, sinna juure lisades ainult sõnad „,samuti ka prokurör““ ja mitte millegagi arvamist väljendades, et kolmandad isikud võiks nende määruste vastu vaielda. Niisuguseil andmeil ja tähele pannes, et kolmandad isikud võivad kohtu määrusega mitte rahul olla üksnes juhul, kui kohtu poolt abieluliseks tunnustamise palve saab rahuldatud, kuid niisugune määrus võib teostuda mitte teisiti, kui laste vanemad tunnustavad, et lapsed on neist sündinud, missugust tunnustamist seadus keelab kõigutada (sead. § 1352), peab tulema järeldusele, et kolmandate isikute poolt kohtu määruse vastu vaidluse avaldamine ei ole mingil juhul lubatav.“

„Niisuguse järelduse on omaks võtnud ka Valitsev Senat, kes on seletanud, et „,T. K. S. § 1460⁶ täpse mõtte järgi kaebusi ringkonnakohtu määruste peale laste abieluliseks tunnustamise asjus võivad anda asjast osavõtjad isikud, samuti ka prokurör, kuid ei milgi kombel kolmandad isikud (ots. 97/33)““ ja et „kellegi isiku abieluliseks tunnustamise küsimus puudutab ühelt poolt isikut, kes palub ennast tunnustada tema poolt näidatud abikaasade abieluliseks pojaks ehk tütreks, aga teiselt poolt neid abikaasasid; kuid kõik teised abikaasade sugulased üksnes mõnedel seaduses kindlaks määratud tingimusil, võivad esitada nõudmist niisuguse isiku mitteabieluliseks tunnustamise pärast, kes ennast tunnustab seaduslikust abielust sündinuks; isikud, kel ei ole õigust olla nõudjaiks ega kostjaiks abieluliseks tunnustamise

nõudes, ei või nõuda abieluliseks tunnustamise kohta tehtud kohtu määruse äramuutmist korras, mis on näidatud ts. k. s. § 795-as (ots. 99/21)“““. Samasuguseid mõtteid on avaldanud ka meie juuriidiline kirjandus (V. Nossenکو eelpool nim. töö lehek. 40—42, Verblovski eelp. nim. töö lehek. 103—105, ja natuke sellest erinev arvamine lehek. 437; Smatkov eelp. nim. töö lehek. 18—21). Selle põhimõtte tähtsuse pärast, mis lahku läheb praeguse projekti § 1629-ast, oleks vaja seda seaduses täpselt väljendada (võrdle § 648 ja 649 ja nende juure seletus Annenkovi projektis, kes arvab, et kui lapsed ise paluvad nende abieluliseks tunnustamist, siis kolmandad isikud on õigustatud asjasse astuma niihästi esimeses, kui teises astmes ja kohtu määruse vastu vaielda ka nõude teel).“

Need v. pr. seletuskirja kaalutlused äratavad tõsisid kahtlusi.

Kaalutluste algul näidatakse selle peale, et abiellu astuvate isikute tõestus, et laps enne seda on neist sündinud, peab olema küllaldane tõe tunnistus kooskõlas maksva seaduse vaimuga (T. K. S. §§ 1348, 1349 ja 1352). Esimene neist saateparagrahvidest lausub, et abielu olemasolul sündinud lapse abielulisuse vastu on õigustatud vaidlema ainult lapse ema mees (meie eelnõu § 903), teine — et sarnane vaielus ei ole lubatud, kui laps on kirjutatud perekonnaseisu raamatusse abielus sündinuna ja sellesse raamatusse on alla kirjutanud lapse ema mees (eelnõu § 904). Viimane korraldab, et pärast mehe surma võivad tema seadusejärgsed pärijad jät-

kata tema poolt algatud asja lapse sündimise abielulisuse vastu (eelnõu § 907).

Ajalooliselt saade ettetoodud paragrahvides sisilduvalle „vaimule“ ilmneb kui oma moodi petitio printsiipi, sest need §-id on Balti õiguse territooriumil maksma pandud ainult 1889. a. reformi seadusega ning ei järgne materiaali õiguse normidest.

Reformi seaduse § 159 (T. K. S. § 1896) seadusandlistes motiivides sel puhul öeldakse: „kohalikus materiaaliõiguses (B. E. S. k. 3) ei sisalda sääraseid määrusi“, nagu T. K. S. § 1348, 1349 ja 1352 väljendatud, (v. B. E. S. § 132—139) ja niiviisi võib järeldusele tulla, et vaidlused lapse abielulisuse vastu alluvad aegumise kohta maksvatele üldreeglitele ja et nõude esitamise õigus ei piirdu neis paragrahvides täpselt kindlaks määratud isikutega. Kuid ei või mitte tunnustada, et nende normide laiendamine Balti maadele esineb väga soovitatavaks ja täitsa otsustarbekohaseks, kuna need garantiid, mis seaduseandja on tarvilikuks leidnud maksma panna abielus sündinud laste õiguste kindlustamiseks ning kodaniku oma kodu kaitseks rahurikkumise ja kõikumise eest, peaksid ometi kohaldamist leidma kogu riigi piirides. Sarnased normid on maksma pandud ka Poola kuningriigi kubermangudes ning peaaegu kõikide välismaa riikide uuemates seadusandlustes (Poolamaa kodeks § 275—277, Saksimaa seadustik § 1772—1778, Code civil § 312—318, Austria seadustik § 158, 159, Preisimaa maaõigus II k. 2. j., §§ 2, 14—16, 19 ja 20 j. t.).“

Mitte eitades käsitletavate normide õigsust ja otstarbekohasust abielu olemasolul sündinud laste suhtes, peab tähendama, et vahe selle instituudi ja enne abielu sündinud lapse abieluliseks tunnustamise instituudi vahel on väga oluline. Abielu olemasolul sündimine on objektiivne fakt, abiellumise puhul enne seda olnud sündimuse omaksvõtmine on puht subjektiivne tehing. Seejuures, nagu nähtub seletuskirjas ettetoodud näidetest, ilmneb eeldavate võimalikkude petjana esimesel kohal kolmandad isikud, kuna mees, kellele kuulub vaidluse õigus esijoonel, ilmneb petetuna, viimasel juhul aga eeldatakse petjana meest ennast. On loomulik, et seadus teeb vaidluse avaldamise olenevaks petetu algatusest, nii kaua kui temal selleks võimalus on. Sellekohaselt normeerib ka eelnõu § 908 (T. K. S. § 1353) need juhud, milledes mehe äralangemisel vaidlust võivad avaldada tema õiguse järglased. Ei saa aga loomulikuks tunnustada korda, mille tõttu nii pea, kui petjana esineb mees ise, petetutelt ära võetakse igasugune võimalus oma rikutud õiguste isiklikult kaitsmiseks, nagu seda teevad eelnõu §§ 1560 ja 1561.

Kristlik-usulisel vaatekohal, mis nähtavasti projekti seletuskirja kokkuseadmisel mõõduandev on olnud, ei tohiks praegusel ajal enam säärast suurt mõju olla, seda rohkem, et vaevalt võib abielu pühaduse rikkumine kõne alla tulla vaidluse puhul, mille aineks on ilma selleta enne, s. o. väljaspool abielu sündinud lapse seasuslikkus.

Neil kaalutlustel arvaksin, et tuleks tõsisele arutusele võtta küsimus § 1561 väljaheitmise kohta, mille tagajärjel automaatselt jõusse astuks ka käsitletud asjade liikide suhtes hoiu toimetuse üldeeskirjade eelpool tähendatud § 1465, ja § 1560 järgmiselt ümberredigeerimine:

§ 1560. Abieluliseks tunnustamise asjades võib ka prokurör esitada eri- ja kassatsiooni-kaebusi.

XXI.

Kaalumise alla tuleks võtta küsimus, kas ei peaks mitte sisse võtma hoiu toimetuse III ossa „toimetused perekonna õiguse alal“ täiendavat peatükki, mis normeeriks B. E. S. §§ 33—40, 94-ga kohtu peale pandud kohustuste ja õiguste täitmise korra *abielu lepingute kuulutamise* kohta, milliste suhtes praegusel ajal protsessuaalnormides puudub igasugune korraldus. Viimane asi-olu tekitab kohtu tegeluses arusaamatusi kohtu õiguse ulatuse suhtes esitatavate lepingute sisu läbikatsumisel.

Käesoleva ülevaate lõppemisel olgu temale teele avalikkusse kaasa antud sooviavaldus, et ta jõudu mööda kaasa aitaks sellele, et eelnõu seadusandlistes instantsides võimalikult kiiresti läbi läheks ja omandaks seaduse jõu.

Selle soovi õigustamiseks olgu ette toodud, et eelnõus, nagu ka käesolevast ülevaatest nähtub, ei peitu mingisuguseid põhimõttelisi uudiseid, mis võiksid kartust äratada nende otstarbekohasuse kohta. Selle eest aga ta sisaldab määratu palju puht tehnilisi parandusi, millede suhtes õigusemõistmise seisukohast võib ainult ütelda: mida varem neid maksma pannakse, seda parem.

Ei tohiks ettetoodud sooviavalduse suhtes kahtlust äratada ka mõni teine kaalutlus. Nimelt on ju teada, et uued seadusandlised aktid, endastmõista iseäranis suured nende hulgas, kui neid avaldatakse ilma seletuskirja ehk seadusandliste motiivideta, sünnitavad kohtu praktikale suuri raskusi, neis sisalduvate normide õige mõtte selgitamiseks ja et üks abinõu tähendatud raskuse vältimiseks on anda pikemat aega teadusmeestele eelnõu läbikatsumiseks ja läbirääkimiseks ning huvitatud praktikameeste ringkondadele eelnõuga tutvunemiseks. Käesoleval juhul aga selle abinõu tarvitamises vist vajadust ei peaks olema. Allikate tõlgitsemiseks, milledest

koosneb eelnõu, on olemas kõrgeväärtuslik ja rikkalik materjal nende normide suhtes, mis muutumatult ustavidest ja 9. juuli 1889. a. reformi seadusest üle võetud — endise kohtu praktika ja seadusandliste motiivide näol ja nende normide suhtes, mis põhjenevad Muravjevi komisjoni projektile, — sellele juure lisatud olnud seletuskirjale. See seletuskiri ainult tsiviilprotsessi kohta hõlmab juba 6 köidet.

Et kõik see materjal õigusteadlastele mitte kaduma ei läheks, vaid oleks käepärast igapäevaseks tarvitamiseks, on isikute grupis mõte tekkinud seda ära tarvitada kommentaari kokkuseadmiseks. See töö on juba teoksil ning loodetakse, töötades tema kallal rööbastikku eelnõu arutamise ja seadusandliste instantsides, mis võimaldab arvestada eelnõus seejuures tehtavate muudatustega, valmis saada temaga ühel ajal seaduse arvatava maksmahakkamisega.

Hind 3 krooni.

Väljaspool Tallinna asuvatel tellijatel tuleb tasuda lunamaksuna ühes postikuludega 3 kr. 30 snt.

Tallinnas tellimisi võtab vastu P. Porre Jaani tän. 7, tuba nr. 15., telefon 44-708. Müük sealgi ja uksehoidja juures.

---

www.books2ebooks.eu